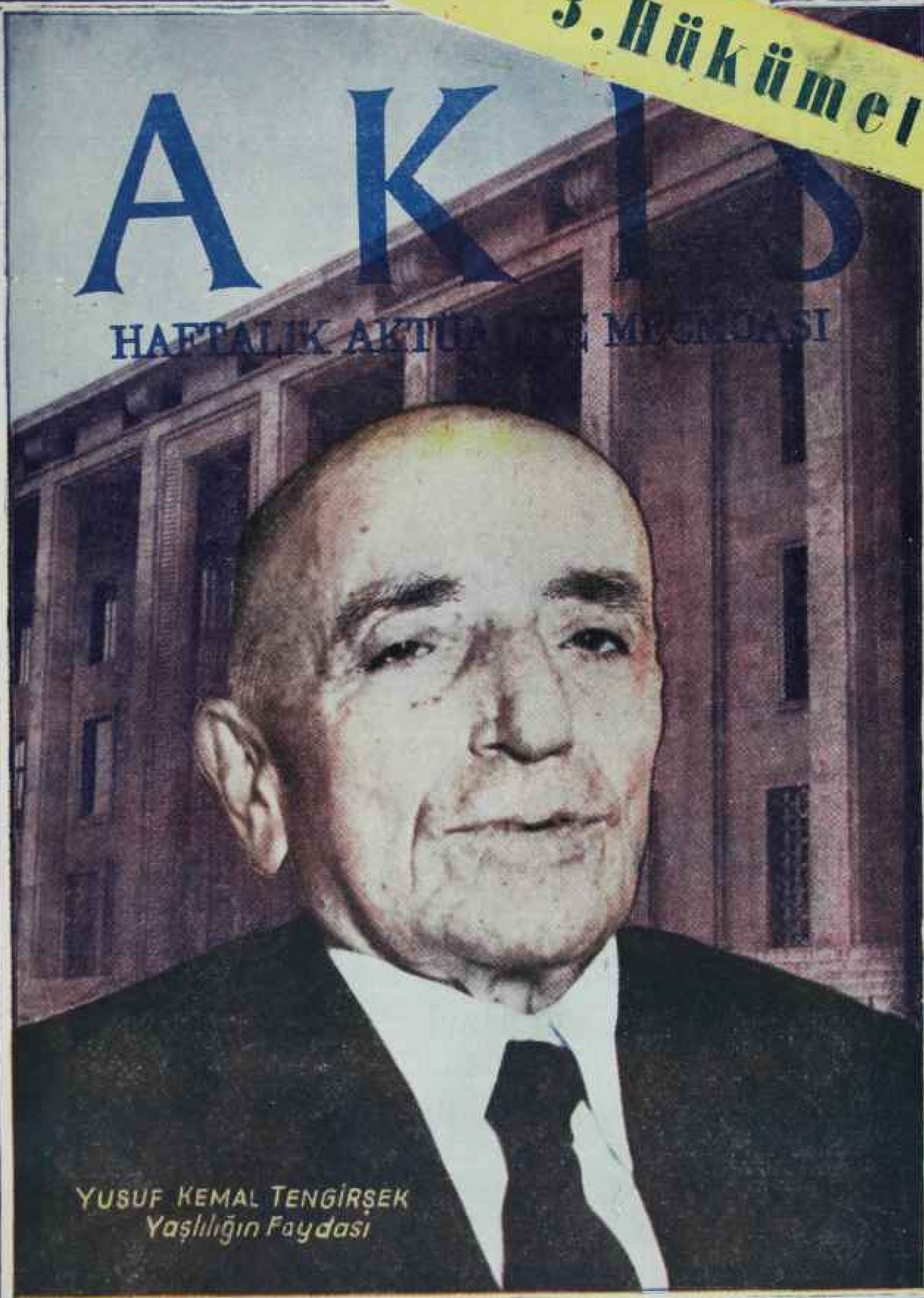
9 OCAK 1961

SAYI: 341

3. Hükümet

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YUSUF KEMAL TENGİRŞEK
Yaşlılığın Faydası

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
FAY
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
fay
fay
HERŞEYİ
DAHA İYİ
TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt; XX, Sayı: 341

Yazı tşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire
Tel: 11 89 98** P. **K. 582 - Ankara

•

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel: 11 52 21

•

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 *12 07*

•

Başyazar
Metin Toker

•

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına
imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN

•

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

•

Klişe :
Doğan Klişe

•

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

•

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlân şartlan :
Santimi : 20 Ura
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlan İşleri :
Telefon : 11 52 21

•

Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
FİYATI: 1 LİRA
Basıldığı tarih: 8.1.1961

Kapak resmimiz
Y. K. Tengirşek
Kurucu Meclis açılırken

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

İnkılâp hareketinin birinci devresi kapanmış bulunuyor. 27 Mayıstan beri devam eden fiili askeri idare, yerini murakabeye dayanan bir sivil sisteme bırakmıştır. Bitirdiğimiz haftanın sonunda, bu devr-i teslim muamelesi başkentte hakikaten şaşaalı ve unutulmaz bir şekilde yapıldı. Kurucu Meclisin açılmasından bir kaç gün evvel kabinenin istifasını vermiş bulunması Ankaranın siyasi çevrelerini zaten heyecanlandırmıştı. Böyle bir hava içinde çalışmaya başlayan İkinci Cumhuriyetin Kurucu Meclisi haftanın tabiatıyla en mühim hâdisesini teşkil etti.

Bundan dolayıdır ki bu sayının kapağı Kurucu Meclise ve onun ilk celsesine, en yaşlı üye olmasının neticesi başkanlık eden Yusuf Kemal Tengirşeke tahsis olunmuştur. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızın büyük kısmım işgal eden "Kurucu Meclis" başlıklı yazıda okuyucularımız sâdece açılış gününün gündelik gazetelerin hiç birine aksetmemiş taraflarını değil, aynı zamanda yeni parlâmentomuzda esen havayı da bütün teferruatı ve tafsilatıyla bulacaklardır. Yeni parlâmentodaki bugünün ve yarının gruplaşmaları, hâkim görünen zihniyet, üyelerin şahsiyetleri, tutamları ve bilhassa İsmet İnönünün vaziyeti tam bir açıklıkla anlatılmaktadır. Zira AKİS temsilcileri hâdiselerin dış görünüşü derecesinde iç durumunu da tesbit etmişler ve alâkayla okunacak bâzı neticelere varmışlardır.

YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızın başka bir meraklı kısmı "Hükümet" başlığını taşıyan yazıdır. Kabinenin beklenen ve AKİS'in daha önceden bildirdiği istifasıyla başkentte havadisler birbirini takip etmiş, pek çok kimse heyecanlanmıştır. Çıkan en mühim şayia, yeni hükümeti İsmet İnönünün kuracağı şayiası olmuş ve böyle bir ihtimal bütün dünyanın siyaset çevrelerinde akla geldiğinden yabancı ajanslar bu konuda bol bol telgraf ve telefon parası ödemişlerdir. "Kurucu Meclis" başlıklı yazıda bu konu da ele alınmakta ve hiç kimsenin bilmediği bilgiler AKİS okuyucularına tanıdıkları üslûp içinde verilmektedir.

AKİS'in objektifi bu hafta grene, Üniversiteye çevrilmiştir. Meşhur 147'ler meselesinin halledilmemiş olması uyanan bir çok ümitleri boşa çıkarmıştır. Doğrusu istenilirse bu ümitlerin uyandırılmış olması büyük talihlilik teşkil etmemiştir. AKİS daha önce de bu konuda en zararlı politikanın uyutma politikası olduğunu belirtmiş ve alâkalıların dikkatini çekmişti. Buna rağmen "Ha bugün, ha yarın" diye avutulan mağdurlar ve onları yüzdeyüz tutan umumi efkâr bur defa daha hayal sukutuna uğratılmışlardır. "Üniversite" başlıklı yazıda durumun son şekli ve Üniversite çevrelerindeki hava etraflı şekilde anlatılmaktadır.

•

Son siyasi hâdiseler, Yassıada duruşmalarını ister istemez ikinci plâna atmıştır. 6/7 Eylül hadiseleriyle alâkalı karar manşetlere çıkabilmiş, fakat Kurucu Meclis, duruşmaları yeniden arkaya itmiştir. AKİS bundan böyle Yassıada hikâyelerini azami dört sayfa içinde ve gazetelerdeki teferruatından ziyade meseleleri, mânası ve dikkati çeken hâdiseleri üzerinde durarak verecektir. Duruşmaların başından beri büyük alâkayla okunan "Duruşmaların Anatomisi" sayfamız kalacaktır. Onun yanında, çerçeveli yazılarda o haftanın intibaları akis bulacaktır.

•

Geçen hafta AKİS'in SANAT sayfası umduğumuzun fevkinde alâkaya mazhar oldu. Okuyucularımızdan aldığımız mektuplarda sayfanın pek beğenildiği ifade ediliyor ve devamı arzulanıyordu. Üstelik AKİS'in SANAT sayfasının akisleri de hayli memnuniyet vericiydi. Bundan böyle her hafta imkânlar nispetinde sanat haberlerini sayfanın nev'i şahsına münhasır eğlenceli üslûbu içinde yayınlıyacağımızı şimdiden haber vermek isteriz.

•

Bu hafta AKİS'te gene eskiden tanıdığınız ve beğendiğiniz bir imza ile karşılaştınız. "Kadın Gözüyle" umumi taşlığı altında yayınlanan yazıda Jale Candan Amerika intibalarını anlatmaktadır. Jale Candanın pek kısa bir saman sonra yurda döneceğini ve eskiden olduğu gibi yazılarına bağlıyacağını müjdeleriz.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XX, Sayı: 341

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

9 OCAK 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Başkent Ankaranın Çankayadan görünüşü
Aydınlık günlerin arefesinde bir şehir

Millet

Yeni bir bayram

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Türkiyede görülecek yer başkentti, Ankaraydı. Caddeler ve binalar bayraklarla donanmıştı. Ondan da mühimi yüzler, ruhlardan gelen ışıklarla aydınlanmıştı. Heyecanlı bir hava güneşli, fakat oldukça soğuk Ankaraya hâkimdi. Yollar gene kalabalıklaşmıştı ve bir defa daha, bu yollarda göze çarpan üniformalılar gelip geçenlerin sevgi dolu nazarları-- üzerlerinde hissediyorlardı. O gün başkent, Türkiye Cumhuriyetinin yeni resmî bayramını, 9 Ocağı kutluyordu.

Buna mukabil, onun bir gün sonrası, 7 Ocak tarihi, kutlama bir yana, hatırlanmadı bile.. Vatandaşlar unutmuşlardı, gazeteler unutmuşlardı, radyolar unutmuşlardı, hattâ Demokratların pek çoğu unutmuşlardı. D.P. nin, bu harikulade kader sahibi partinin bundan tam onbeş yıl önce bir 7 Ocak günü Ankarada kurulmuş bulunduğu hatıra dahi gelmedi. Onun kötü ve ağır mirasının tasfiyesiyle uğraşan Türk milleti bitirdiğimiz haftanın sonunda, sâdece girdiğimiz yeni devrenin hayırlı ve uğurlu olması temennisini yüreğinde hissediyordu. Ondan başka hemen her şer, o sırada, nisyanla malûl hafızalardan silinmişti.

Kurucu Meclîsin şu anda getirdiği bir plâtonik coşkunluktur, iyi dilekler, heyecanlı duygulardır. Memleketin asıl muhtaç bulunduğu yeni ruh, ancak yeni Meclisin çalışmaya başlamasıyla birlikte gelecek, ya da gelmeyecektir. Bu bakımdan Türk milleti, gözünü dikmiş İkinci Cumhuriyetin Kurucu Parlâmentosuna bakmaktadır. İki mühim mesele Türkiyenin karşısındadır. Bunların birincisi siyasî, ikincisi ekonomiktir. Ama birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Kurucu Meclis, yaratacağı sistemle ve en kısa zamanda yaptıracağı seçimlerle bir müstakar devrenin kapısını açarsa iktisatla alâkalı meseleler hal yoluna girebilecektir. Bütün müesseseleri yerinden oynamış, ölçüleri değişmiş, suları taşmış ihtilâl sonrası cemiyetimizin bitirdiğimiz haftanın son günü hakini bir bayram havası içinde bulunmasının sebebi budur. Gönüller, musibet dağıtıcılarının bir an evvel, bir daha. aynı hevese kapılabileceklere ibret olacak tarzda cezalandırılmalarını takiben normal günlere, iyi işlere, sevince, neşeye, yâni huzura kavuşmanın hasreti içindedir. 6 Ocağın, onbeş sene sonra tıpkı 7 Ocak gibi unutulmamağının, ebediyen kutlanmasının tok çâresi Kurucu Meclisin ve onu takip edecek iktidarların hangi sebeplerin neticesi olduklarını bir an hatırlatandan çıkarmamalarından ibarettir.

Türk milleti ümidini çabuk bağlıyor. Ama, veyl o ümidi boşa çıkaranlara!

Kurucu Meclîs

Besmeleyle açılır dükkânımız!

(Kapaktaki Meclis)

Garip bir frak giymiş uzun boylu, esmer ve yakışıklı genç adam bir

En Tehlikeli Yol

Metin TOKER

içinde yaşadığımız yüzyılda, hele bu yüzyılın ikinci yarısında iktisat ilmiyle siyaset hayatı siyamlı kardeşlerden farksızdır. Artık memleketler en ziyade başarıyla, iktisat ilminin temel kaidelerine uyulmak suretiyle idare ediliyor. İktisat ilmi elbette ki fizik ilmi gibi kesin ölçüleri, hattâ tıp ilmi gibi tesiri kat'i reçeteleri bulunan bir ilim değildir. Zaten siyaset hayatıyla bağdaşabilmesi de, şüphesiz bu sayededir. Bütün sosyal ilimler gibi iktisat da çeşitli durumlarda çeşitli kanunlara sahip bir daldır ve başardı politika belirli durumlara, uygun kanunları bulup yürütmektir. Durumları siyaset hayatı Taratır. Memleketlerin yüksek menfaatleri bir takan zaruretler ortaya çıkarır. Bu bakımdan, "ortodoks iktisat"ın her zaman iyi neticeler vermediği, bu ilim dalında kitapların son sayfalarının yazdığından ayrılma denemelerinin bazan deneme sahiplerine "sihirbaz" adını kazandırdığı doğrudur. Ancak böyle hallerde bile bir prensibin daima göz önünde tutulması, yapılan işlerde istikamet gözetilmesi, bir belirli ekonomi politikasının muhafaza edilmesi şarttır. Siyasi hayatın zaruret diye ortaya çıkardığı her daramda bir başka, bir değişik, bir müstakil tutumla iktisat ilminin ırzına geçilirse o zaman tatbik edilen "ortodoks olmayan iktisat" olmaz. Olsa olsa, yaratılan bir keşmekeş olur. Böyle bir temayül, korkular ki son günlerde bizim iktidar çevrelerimize hâkim oldu. Maaşlara zam yapılırken şeker fiyatlarını indirmenin, yeni vergilere ve vergi arttırmalarına gidilirken tekel mamullerini ucuzlatma hevesine kapılmanın başka izah tarzı yoktur.

Evvelâ, bir demagoji teşebbüsünü, bu meseleleri konuşurken bertaraf etmek lâzımdır. "Efendim, zavallı memurlarımızı ve bilhassa şerefli ordu mensuplarım bugünkü perişan durumda mı bırakalım, maaşlarını arttırmayalım mı?" Elbette ki cemiyetin, komünist olmayan cemiyetlerin bel kemiğini teşkil eden orta sınıfı mutlaka ayakta tatmak lâzımdır. "O halde, zaten sıhhatsiz Türk halkına şekeri pahalı mı yedirelim?" Onun da cevabı, şüphesiz hayırdır. Her Türk, ihtiyacı olan şekeri satın alabilmeli, yiyebilmelidir. "Vay kapitalist vay! Demek vergilere dokunulmasın.. Ne yeni vergi, ne zam! Peki, memleketin masraflarım kim ödeyecek?" Bu, doğruluğu üzerinden akan bir görüştür ve bizim 1 numaralı ihtiyacımız âdil -büyük kazançlardan daha fazla vergi alan- bir sistemdir. "Ne demek İstiyorsunuz? Tekel mamulleri halkın hâlâ belini mi büksün? Bir nefes sigara çekmek imtiyaz mı olsun?" Buna da söyleyen yok. Ama bütün bunların temini, her bir sahada koordinasyonla alâkan bulunmayan iktisadi veya mali merhemler sürüp yaraların hepsini birden tedavi kabul etmez hale sokmak değildir.

Bunu bir kere aydınlığa kavuşturduktan sonra, herkese mavi boncuk dağıtma arzusunun neticesi gibi görünen son iktisadi ve mail tasarrufların akıl almaz şeyler olduğuna ifade etmek bir zarurettir. Türkiyenin, çok ağır bir mirasa ister istemez varis olmuş bulunduğu hakikattir. İktisadi duruma düzeltmek kolay iş değildir. Hele bunu bir ihtilâl sonrasının karmakarışık şartları içinde başarmak büsbütün müşküldür. Siyasi istikrar yokluğunun kamçıladığı endişeler ve şaşkınlık, emniyetsizlik ve çekingenlik piyasaya hâkimken bir "osterite rejimi"ni yürütmek ancak siyasi mülâhazalan ikinci plâna atmakla kabildir.

Menderesin elinden güç kurtarılmış bir Türkiyenin meselelerinin iktisadî alanda ne olduğuna bilmek için bir iktisat allâmesi olmaya hiç ihtiyaç yoktur. Bunu, 27 Mayıstan bu yana pek çok yazar her gün yazıyor. Bu mecmuanın onların bâzılarından ayrıldığı nokta, ayda yaşayan veya sıçrama meraklısı olan bu zevatın -meşhur 14'leri de kandırdıkları gibi..- tedavi çaresi diye gösterdikleri siyasi rejimdir. Fakat, güneş kadar parlak derdi görmemek için kör olmak lâzımdır. Menderesin akıl almaz iktisat politikası bizi öyle bir noktaya getirip bırakmıştır ki Türk milleti evvelâ "kazanca göre mükellefiyet" usulünü gerçekleştirmeli, ondan sonra da kemerlerini son deliğine kadar topyekûn sıkmalıdır. Yatırımlara devam etmek, daha doğrusu politik değil ekonomik dünya kadar yatırım yapmak gerçek kalkınmanın tek yoludur. Bir plân ve program dairesinde yapılacak yatırımlar 1961 Türkiyesinin başlıca ihtiyacım teşkil etmektedir. Yatırım için ise, insanın evvelâ yatıracak bir şeyi olmak lâzımdır. Eğer hepimiz, verebildiğimiz kadarını, basiretli yatırım yapacak, basiretli yatanın yapacağından emin olduğumuz bir iktidara verirsek ve bu iktidar muhtaç bulunduğu kuvvetli parayı hariçten sağlayacak siyasi ehliyeti gösterirse el birliğiyle, ama gene de uzunca bir zamanda Türkiyemizin belini doğrultabiliriz.

Gerçek bir hikâyeyi dinleyiniz. Herkes biliyor ki İhtilâlden sonra Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuptan her tarafa el koymuşlardır. Denizci subaylar da Denizcilik Bankasının idaresini almışlardır. Bundan faydalanarak, başka pek çok dairede başka pek çok subayın yaptığı gibi personel maaşlarını tesbit etmişlerdir. Bu tesbit onları dondurmuştur. Bir siyasî destek bulup ta kapağı Denizcilik Bankasına atan, hele onun yüksek kademelerinde yer alan adam refaha kavuşmuştur. Siz senelerce uğraşının da Kurmay Yarbay olunuz. Sizin aldığıma paranın beş, bazen yedi misli Denizcilik Bankasında bir Kurmay Yarbayın beşte, bazen yedide biri kıymette, ehliyette adamlara bol keseden dağıtılmaktadır. Subayları, işte bu deli etmiştir.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin mensuplarım, maddî bakımdan bu memleketin paryaları olmaktan kurtarmak Ur siyasi zarurettir. Bu mecmua daima açık konuşmuştur: Bir siyasi zarurettir, zira durum devam ettirilirse Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarından bir kısmı ağızlarına kaşık kaşık bal çalmış meşhur 141erin hasretini duyabilir. Ama zam yerine bir devamlı ve müstakar iktisat politikası benimsenseydi, bunca durumda vatanperverlik imtihanını on numara alarak geçirmiş subayların sesleri dahi çıkmazdı. Zira insanı, parasızlıktan çok daha fazla ezen haksızlıktır.

Bundan dolayıdır ki bu mecmua büyük kazançlardan alınan vergileri insafsızca arttırın diyor. Tekel mamullerini, bırakmış meraklıları fazla para vererek kullansınlar diyor. Şekeri ucuzlatmanın zamanı değil diyor. Memur maaşlarında ise zam yerine tesviyeye gidilseydi çok daha iyi olurda diyor. Fakat bunun üstünde diyor ki: Allah rızası için bir iktisadi politika tesbit ediniz ve ortodoks olsun veya olmasın, ondan ayrılmayınız. Dr. Schacht'tan Erhardt'a, bütün sihirbazlar sâdece o yoldan geçmişlerdir.

Bir çok ucube yaşayabilir. İktisadi ucube^? Asla!

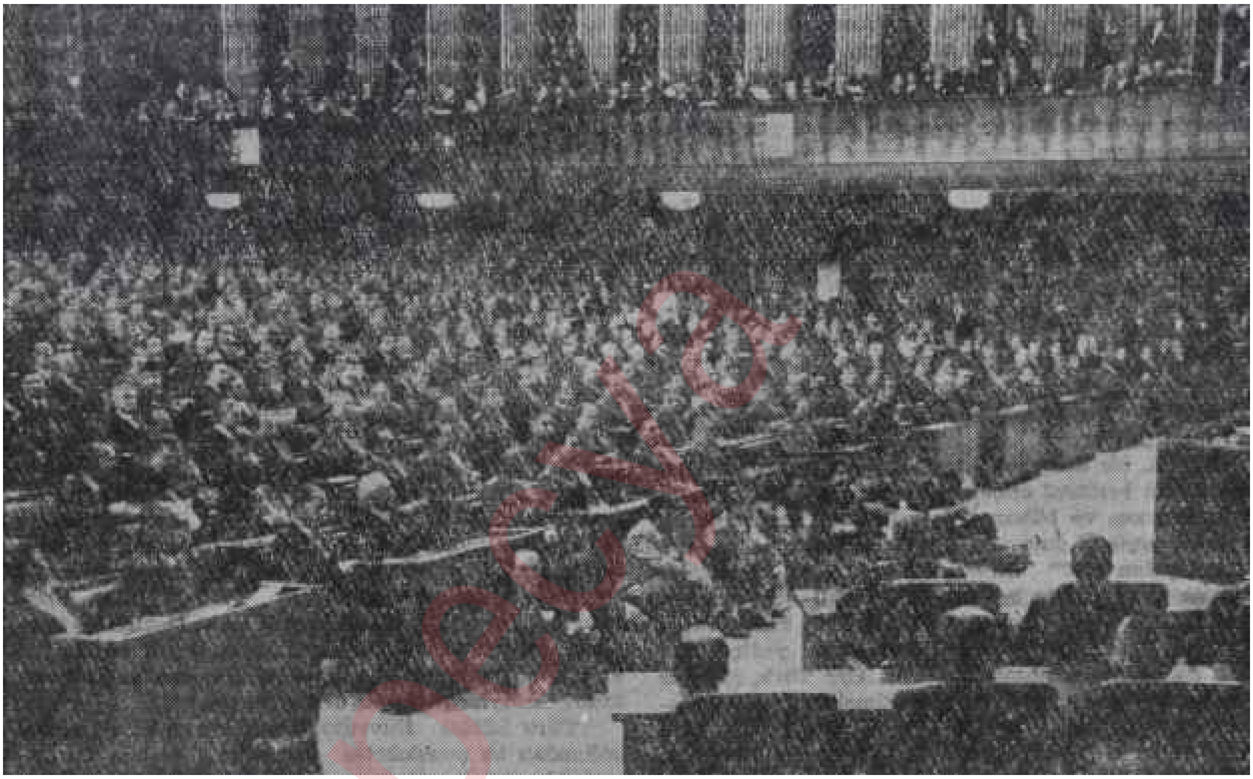
an durdu, sonra kelimelerin üzerine basa basa:

"— İnönü İsmet!" dedi.

Yeni Meclis binasının heybetli salonunu iğne atsan yere düşmeyecek şekilde dolduran kadınlı erkekli, sivilli askerli muazzam kalabalık bir anda, dalgalandı ve emsaline az rastlanan bir alkış tufanı tahta kaplı duvarlarda bomba, gibi patladı. Pek çok kimse ayağa kalkmış, öyle alkışlıyordu. Göz yaşlarını tutamayanlar kadınlardan ibaret değildi. Avuçlar, patlatılırcasına çırpılıyordu. Görülmemiş bir heyecan herkese hâkimdi.

İsmet İnönü, üzerinde yemin edimücahidini çoşkun şekilde selâmlıyorlardı. Ağlayanlar artmıştı. Salon sesten yıkılacak haldeydi. İnönü bir an durdu, tezahüratın dinmesini bekledi. Fakat tezahüratın sonu geleceğe benzemiyordu. İnönü başıyla selâm verdi. Dinleyiciler arasından biri "Çok şükür, Allah bugünleri de gösterdi Paşam" diye haykırdı, Bu, alkışları büsbütün arttırdı. Sükûnet ancak bundan sonra, İnönü gözlüklerini takıp tok ve biraz boğuk sesiyle elindeki Karttan Temsilciler Meçlisi üyelerine ait yemini okumaya başladığında, o da yavaş yavaş, avdet etti. İnönü şöyle diyordu:

vosu yeni Meclis binasının sık duvarlarım yeniden sarstı. Bu sefer, hemen, herkes ayaktaydı. İnönü bundan on ay evvel Demokrat külhanbeylerin kaba kuvvetiyle indirildiği millet kürsüsünde tekrar, bütün şerefi ve itibarıyla, millet temsilcilerinin ve halkın derin sevgisinin tezahürlerini seyrediyordu. Salonda sanki bir kıyamet kopmaktaydı. İnönü gözlüklerini çıkardı, meşin kılıfına koyarak bunu ceketinin sol yan cebine soktu. Başıyla bir defa daha selâm verdi. Dinleyiciler artık tutulmaz haldeydiler. Üst garajlardan İhtilâl arefesinin ve son yılların meşhur tezahüratı, bilinen

Kurucu Meclîs üyeleri tarihi 6 Ocak günü yeni Mecliste
II. *Cumhuriyetin eşiğinde*

len kürsünün hemen önüne düşen iki kişilik sıraların birinde, yanında yargı organları temsilcilerinden Hikmet Kümbetlioğlu bulunduğu kaide oturuyordu. İsmi okunduğunda, cebinden yemin metni yazık kartı çıkardı, kendine mahsus yürüyüşüyle merdivenlere doğru ilerledi. Tezahürat bütün şiddetiyle, daha doğrusu bütün haşmetiyle devam ediyordu. İnönü basamakları yavaş adımlarla çıktı. mikrofonun önüne geldi. Alkışlar son haddindeydi. Cumhurbaşkanlığı locasının yanındaki locada bulunan M.B. K, nin gene ve idealist ihtilâlcileri Türk Demokrasisinin bu 1 numaralı

"— Yurdun bağımsızlığı ve bütünlüğü, milletin egemenliği ve mutluluğu, hukuk devleti, demokrasi ve insan hakları ilkeleri uğrunda bütün gücümle çalışacağım. Adalet ve ahlâk esaslarına bağlılıktan ve yeni Anayasayı demokratik ve lâik Cumhuriyet esaslarına göre en kısa zamanda hazırlamak ve iktidarı yeni Mecüse devretmek ülküsünden ayrılmayacağım. Bunun, için şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım, üzerine and içerim."

İnönü "and içerim" kelimelerini henüz tamamlamıştı ki birincisinden çok daha kuvvetli bir yeni alkış saltemposuyla yükseldi: Ya.. Ya.. Yağa.. Şa.. Şa.. İsmet Pasa çok yaşa! Tempoya bütün salon katılmakta gecikmedi. M.B.K. üyeleri, çoğu ayakta, hâlâ ve şiddetle alkışlıyorlardı. İnönü basamakları yavaş yavaş indi, dinmeyan tezahürat arasında yerine oturdu. Alkışların sönmesi için Alev Coşkunun, İnönüden sonra yemin etmesi gereken üyenin adını okuması icap etti. İnönünün yerine oturmasıyla birlikte salon âdeta boşaldı.

O akşam, telefonla hatırını ve nasıl olduğunu soran bir dostuna İnönü:

"____ *Ooo.* çok iyiyim, çok keyifli-

yim.."cevabını verdi.

On ay evvel yapılan, haksızlık, on, ay içinde en parlak şedide, telâfi edilmişti, İnönünün, zorla indirildiği millet kürsüsüne tekrar ilk çıkışı indirilişi kadar heyecanlı, tantanalı ve aksisedalı oldu.

Muhteşem bir tören

O gün unutulmaz 6 Ocak günü, saatlerin öğle vaktini henüz ve pek az geçtiği şurada Yenişehirdeki heybetli yeni Meclis binasını önüne gelenler hakikaten muhteşem bîr manzara gördüler. Yayvan merdivenlerin üzerindeki esplanadın kenarlarına, ellerinde bayraklı mızraklar tutan süvariler bir baştan ötekine yerleştirilmişti. Basamakların başında, bu defa muhafaza maksadıyla değil, dekoru güzelleştirmek ve bütün Silâhlı Kuvvetlere temsil edilme imkânı vermek için iki tank konulmuştu. Direklerde bayraklar dalgalanıyor, bandolar çalıyor, borular ötüyordu. Mehter takımı bile göz alıcı kıyafetiyle tören yerinde hazırdı. Son derece şık subay ve erler mevkilerini almışlardı. Bütün bunların tertipcisi Cemal Madanoğlu, hakikaten meşhur Cecil B. de Mille'i aratmayacak bir mizansen hazırlamıştı. Basının sevgilisi Korgeneral -Ankara Kumandanı her noktaya bizzat nezaret etmiş, provalarda bulunmuş, hiç bir şeyin aksamaması için çırpınmıştı. Nitekim hiç bir şey aksamadı ve halk, hayran, takdir duygularını en cömert şekilde izhar etti.

Heybetli binanın içi, dışındaki törenden daha az muhteşem değildi. Tahta kaplı duvarları, kahverengi ve mavinin en zarif bağdaştırılmasıyla güzelleştirilmiş dekoru, zarif avizeleri ve başkanlık kürsüsünün üstüne asılmış Türk bayraklarıyla geniş, inanılmaz derecede geniş toplantı salonu âdeta baş döndürüyordu. Dinleyiciler saat 13'ten itibaren yerlerini almışlardı. Parter o kadar genişti ki, ön kısmın haricinde kalan yerler dışardaki törene katılan savata tahsis edilmişti ve bu zevat Kurucu Meclis üyelerinden daha kalabalıktı!

Alâka ve heyecan, saatler ilerledikçe arttı. 15'e doğru ilk üyeler göründüler. Bunlar, yani Çalışma Bakam C.K.M.P. li Ahmet Tahtakılıçla C.H.P. li Feridun Ergindi. Kürsünün iki yanında ve altta koltuklar bulunuyordu. Kürsünün saf tarafına gelen koltuk bloku Komisyona ayrılmıştı. Sol yandaki ise Bakanlar Kurulunundu. Tahtakılıç oraya oturmaktan çekindi, kendine salonda bir yer aradı. Nitekim, bulduğu yere oturdu da.. Ama sonradan, kabine toplu halde koltuklara geçince oradan kalktı ve Bakan, arkadaşlarının arasına katıldı.

Gözlerin

Dilin anlatamadı
Şeni bana gözlerin, kadar,
Gözlerin engin, gözlerin renk dolu...
Bir Çift ve ebediyete uzanan yolu...

Kanımızın kaynadığını
Gözlerin haber verdi,
Ölümsüz bir aşk uykusuna,
Beni, gönlümce serdi.

Gözlerin kâh sevinç, kâh kederdi,
Bana bir hayat, bir aşk, bir ızdırap verdi.

AYDIN YALÇIN

(Ajans Türk Takviminden)

Salona girenler arasında ilk alkış salvosunu, -bu defaya mahsus olmak üzere dinleyiciler tezahürat yapabiliyorlardı- M.B.K nin resmi giyinmiş üyeleri yedi. Genç ihtilâlciler yüzlerini halka dönerek askerce selâm verdiler. Tezahürat büsbütün arttı. İkinci alkış, İsmet İnönü salona kürsünün sağına gelen kapıdan girdiğinde koptu. İnönüye M.B.K nin basın sözcüsü Baha Vefa Karatay refakat ediyordu. C.H.P. Genel Başkanı içeri girince gözlüklü, orta boylu bir adamın kendisine seğirttiği, etrafındakileri omuzlayarak yanı başına sokulduğu görüldü. Foto muhabirleri gülümsediler, ama inatlarına flâşlarım o an parlatmadılar. Zira bu, meşhur Kasım Gülekin beylik numaralarından biriydi. İnönü fütursuz politikacıya yüz vermedi Ama o, Genel Başkam kendi yanına götürmeye çalışıyordu. İnönü, İsmail Rüştü Aksalla birlikte başka istikamete yöneldi. Zaten kendisine yol gösteren Karatay da M.B. K. üyelerinin işgal ettikleri ön blokun hemen sağına, yâni başkanlık kürsüsünün soluna gelen sıraların ilkini işaret ediyordu. Aksal, İnönü oturduktan sonra Genel Başkanın yanından ayrıldı ve âdeti veçhile mütevazi, gidip arka sıralardan birine yerleşti. Güleğe gelince o, açıkta kalmış olmasına zerrece aldırmaksızın politikada pişkinliği meziyet saydığını tekrar gösterdi. Manzarayı yukardan seyredenler tebessümden kendilerini alamadılar. Hele feshedilen Mecliste Güleğin zorla İnönünün sırasına yamanmak için verdiği meydan muharebelerini bilenler Topkapı duruşmalarının unutulmaz tanığının, âdetlerinden hiç birini değiştirmemiş bulunduğunu farkettiler. Can çıkıyor, ama huy çıkmıyordu.

Bölükbaşının kederi

Günün başka bir talihsizi Osman Bölükbaşı oldu. C.K.M.P. nin iri kıyım lideri Meclise girebilen 25 partilisinin 23'ünü yanma almış -biri, Yusuf Kemal Tengirşek Temsilciler Meclisinin ilk celsesine başkanlık edecekti-, öyle gelmişti. Ancak, sâdece salona girerken değil, yemin ederken de en ufak alâka görmedi ve bir kaç kişiden başka kimse kendisine el çırpmadı. Bu, üstadı fena halde üzdü. Hele ertesi gün, şahsî sözcüsü Kudret ve aynı müşterilerin peşinde iki İstanbul gazetesi, Yeni Sabah ile Tercüman hariç, basın bunu belirtince Bölükbaşının acısı büsbütün arttı. O İnönü ye memleketin diğer kuvvetleriyle kendisini bir görüyordu, halbuki iki kişi el çırpmaya dahi yanaşmıyordu. Üstelik, başka iki C.K.M.P. li günün kahramanları arasındaydı. Bunların biri, Yusuf Kemal Tengirşekti, diğeri yeni Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıç.

Dinleyiciler arasında iki asil yüzlü hanım dikkati çekti. Bayan Gürsel, oğluyla birlikte Cumhurbaşkanlığı locasındaydı. Onun hemen yanında bulunan ve M.B.K. üyeleriyle Bakanların ve parti liderlerinin eşlerine ayrılan locaya saat 14.30'da Bayan İnönü geldi. Bayan Gürsel ve Bayan İnönü selâmlaştılar. Sonra, Bayan İnönünün yanma Bayan Acuner oturdu ve töreni kendisiyle birlikte seyretti.

Gözlerin aradığı adam

Saat 15'e geliyordu. Salonda bulunan herkesin gözü bir adamı, babacan tavırlı, sevimli yüzlü, tatlı bir Orgenerali arıyordu. Dört yıldızlı ü» niforması içinde Cemal Gürselin heybetli hayali hazırdı, ama kendisi yoktu. Gelmeyecekti de.. Bu, saat 15'te, frak giymiş bulunan Fahri Özdilek başkanlık kürsüsüne çıktığında daha iyi anlaşıldı. Doktorları, Devlet Başkanının Kurucu Meclisi açış konuşmasını bizzat okumasına izin vermemişlerdi. Bu vazifeyi Gürselin yerine Özdilek yaptı. Konuşma orta uzunluktaydı. Samimi bir üslûpla kaleme alınmıştı. Gürsel milletin usun hürriyet mücadelesinden kısaca bahsediyor, Atatürkün açtığı ve İnönünün devam ettirdiği İnkılâp Devrini anlatıyor -bu iki fasıl da hararetle alkış-

landı-, sonra çok partili devreyi ele alıyor ve ihtilâle nasıl sebebiyet verildiğini, Türkleri hiç tanımamanın âkibetini belirtiyordu. Gürsel Kurucu Meclisin vazifesini de kendisine has açıklıkla sayın kuruculara hatırlatıyordu: Anayasayı ve Seçim Kanununu bir an evvel hazırlamak, sonra da gitmek!

Bütün tören boyunca manen salonda olduğu hissedilen İhtilâlin basının konuşması uzun uzun alkışlandı. Sonra Fahri Özdilek kendi adına bir kaç söz ilâve etti. Böylece de, Kurucu Meclisin ilk toplantısı sona erdi. Saat 15.30'da Temsilciler Meclisi -yâni Kurucu Meclis eksi M.B.K. - ilk toplantısını yapacak ve üyeler yemin edeceklerdi.

Fahri Özdilek celseyi kapattığında üyeler ayağa kalktılar. Kalkanların başında M.B.K üyeleri geliyordu. Onlar salonu terkettiler ve yukarda, kendilerine ayrılmış bulunan balkona çıktılar. Balkonun ön sıralarını işgal eden Genel Kurmay Başkam ve kuvvetler kumandanları bir Üstteki platforma geçtiler. Bu sırada İnönü yerinden ayrılmamıştı. Çeşitli kontenjanlardan çeşitli Temsilciler gelerek kendisini selâmladılar. Bir kısmı elini öptü, bir kısmının İnönü yanağını okşadı veya öptü. Sadık Aldoğan, Nihat Reşat Belger bu son fasla dahildi. Komplekssiz C.K.M.P. li Aldoğan Paşanın hareketi pek beğenildi. İki eski asker bir müddet konuştular. Tabii bu, bir hal hatır sorma görüşmesiydi. Bu sırada Bölükbaşı da bekliyordu ama, yazık ki onun yanına kimse gelmedi!

İnönü Kurucu Meclisin ilk toplantısında
Tarihi tablo

Akıl bazen yaştadır

Saat 15.30 olmuştu ki fraklı, yaşlı, zayıf bir adamın başkanlık kürsüsünün merdivenlerini tırmandığı görüldü. Çizgileri pek az kimsenin hafızasındaydı. Bir zamanlar adından bahsettirmiş, sonra ikinci de değil, hattâ üçüncü, dördüncü sınıf adamlar arasına katılarak politikada da hayatını idame ettirmişti. Ama, işte bugün, uzun bir ömrün nimetinden faydalanarak, belki yan kapıdan, fakat kat'i şekilde Tarihe geçiyordu. Yusuf Kemal Tengirşek yıllar boyunca. İkinci Cumhuriyetin ilk Temsilciler Meclisinin başkanı olarak hatırlanacak, üyelerin yeminlerini onun işgal ettiği bir kürsünün altından ettikleri unutulmayacaktır.

C.K.M.P. temsilcisi Yusuf Kemal Tengirşek, 1878 yılının 17 Temmuzunda Boyabatın Sakız köyünde dünyaya geldi. Babası, o devrin kadılarındandır ve muhtelif yerlerde bulunmuştur. Uzun zaman Boyabatta ve bir ara da Cebeli Garbi Sancağında aynı görevi ifa etmiştir. Annesi Boyabat eşrafından birinin kızı Fatma Hanımdır.

Yusuf Kemal ilk tahsilini Boyabat Sübyan Mektebinde, Taşköprü İdadisinde ikmal ettikten sonra 1889 yılında, 11 yaşındayken babasıyla birlikte İstanbula geldi. İstanbulda aynı yıl Nümune-i Terakki Mektebine devama başlayan Yusuf Kemal, bu mektebi bitirmeden imtihanla Fatih Askeri Rüştiyesinin dördüncü sınıfına nakletti. Çalışkan bir talebeydi. Fatih Askeri Rüştiyesini 1891 yılında başarıyla bitirerek aynı yıl Kuleli Askeri-İdadisine kaydoldu. Çalışkan talebe bu mektepte de çok seviliyordu. Fakat talihi yaver gitmedi. Okula başladığının üçüncü yılı avda basma gelen bir kaza, tahsil hayatının istikamet değiştirmesine sebep oldu. Sağ elinden yaralanmış, sakat olmuştu. Mektep İdaresi tarafından Çürüğe çıkarılacak ve Mektepten ihraç edilecekti. Fakat çalışkanlığı ve sevimliliği imdadına yetişti. İstanbul Askeri Tıbbiye İdadisine devamı temin edildi. 1894 yılında girdiği Askeri Tıbbiye İdadisini de başarı ile bitiren Yusuf Kemal Efendi artık Tıbbiye-i Şahaneye devama hak kazanmıştı. Tıbbiye-i Şahanenin de çalışkan ve sevilen talebesi Yusuf Kemal Efendi -zamanın pek çok ateşli genci gibi- Hükümetin icraatım beğenmiyordu. Bu yüzden, zamanın idaresine karşı gizli faaliyette bulunan "Mektepliler Cemiyeti"ne girmişti. Cemiyette olduğu ve idareye karşı gizli faaliyette bulunduğu öğrenilince tahsiline ikinci bir engel daha çıktı. Bu, Tıbbiye-i Şahaneden ihracı için yeter bir sebepti. Fakat meseleyi daha zararsız bir şekilde geçiştirmek için sakatlığım ileri sürdü ve yeniden çürüğe ayrıldı Tıp tahsili de yarıda kalan Yusuf Kemal Efendi selâmeti, memleketi olan Boyabata, babasının yanma dönmekte buldu. İzini kaybetmek için orada bir müddet kaldı. Tanınmamak için sakal da bırakmıştı. Boyabatta birbuçuk yıllık sakallı bir istirahat ve gizlenme devresinden sonra kendisini unutturduğuna inanarak tekrar İstanbula döndü. Gerçekten de unutulmuştu. Onun, Hukuk Mektebine girmesine ve dört yıl hukuk tahsil etmesine hiçbir engel çıkmadığı gibi, mezun olduğu yıl aynı mektepte muallim muavinliği vazifesi alması da mümkün oldu. Eski çalışkan Tıp talebesi şimdi Hukuk Mektebinde Ceza Hukuku dersleri veriyordu. Üstelik asli muallimliği de kabul edilmişti. Onun muallimlik yılları, 1908 Meşrutiyet İnkılâbına rastlar.

Nihayet politika

Yusuf Kemal Efendi, Meşrutiyetle beraber Kastamonu Mebusluğuna getirildi. Politik hayatı başlamıştı. Fakat bu hayat bir yıldan fazla sürmiyecek ve genç mebus 1909 da hukuk tahsilini ikmal için Parise gidecektir. Fransa Hükümetinden lisans muadeleti de sağlanmıştır. Pariste dört yıllık bir doktora tahsilinden sonra, 1914 Birinci Cihan Harbinin başlamasıyla beraber siyasî ve iktisadî ilimler doktoru olarak tekrar İstanbula döndü. İstanbulda bir taraftan Adliye Vekâleti Müsteşarı olarak görev yaparken bir taraftan da İstanbul Darülfününunda iktisat dersleri veriyordu. İktisat Profesörlüğü ve Adliye Vekâleti Müsteşarlığından sonra son Osmanlı Meclisi Mebusanına tekrar Kastamonu Mebusu olarak katıldı. Artık kendini politik hayata vermişti. 1920 de Meclisi Mebusan dağıldıktan sonra Anadoluya

geçti. Onun da bütün ötekiler gibi Millî Harekâta katılması gerekiyordu. Cumhuriyet Hükümetinin Kastamonu Mebusu, olarak Meclise tekrar geldi. İktisat Vekili oldu. Bu arada Rusya ile mütareke imzalayan Murahhas Heyetimize başkanlık etti. 1920 deki ilk Moskova seyahatinden döndü günde, İktisat Vekilliğinden Adliye Vekilliğine getirildiğini öğrendi. fiat süre de Adliye Vekili olarak çalıştıktan sonra 16 Mart 1921 de ikinci defa Moskovaya gitti ve "Türk - Rus Dostluk Muahedesi"ni imzaladı.

Yusuf Kemal Tengirşek İkinci Moskova dönüsünden sonra Hariciye Vekilliğiyle vazifelendirildi, İstiklâl Savaşının sonunda bu vazifeden ayrılarak bir süre mebus olarak kaldı. 1931 - 33 yıllan arasında kendisine tekrar Adliye Vekilliği vazifesi varildi. 1933 den 1942 ye kadar mebusluk yaptı. 1942 - 1946 yılları, arasında İstanbulda ilk olarak istirahata çekildi. 946 da» yeni kurulan parti ile birlikte -D.P.- tekrar Meclise girdi. Dört yıllık bir muhalefet mebusluğun - dan sonra Meclis hayatından büs bütün çekildi ve yeni bir partinin -M.P- kurucuları arasında yar aldı. On yıllık Meclis dışı bir siyasî hayattan sonra talih onu bu defa bir başka yönüyle tekrar Meclise getirecekti, hem de Başkan olarak—

Hazret-i Gutenberg'tir..

Temsilciler Meclisinin başkanlık kürsüsüne çıktığında Tengirşek elinde bir kâğıt tutuyordu. Eski harfle yazılı bu kâğıt en yaşlı üyenin açış konuşmasını ihtiva ediyordu. Yaşlı Başkan bizzat yazdığı metni güçlükle okudu. Hisli, manası az, fakat niyeti iyi bir konuşma hazırlamıştı. Temsilciler Meclisini "Tanrı adıyla" açtı. Bu. yaşlı gazetecilere, Babıâlide akşam olduğunda gazete mürettiphanelerinin açılış şeklini hatifelattı. Orada mürettipler "Her akşam besmeleyle açılır dükkânımız. Hazret-i Guten - berg'tir pirimiz, üstadımız" demektedirler. Tengir - şek bu vazife dolayısıyla bütün üyelerin topyekûn Tarihe geçtiklerini bildirdi. Gözleri, loş ışık içinde harf leri rahat seçemediğinden kekeli - yor, uzun fasılalar veriyordu. Yarı eğ lence, yarı ciddiyet içinde dinlenilen C.K.M.P. temsilcisinin konuş - masından sonra ye min faslına geçildi. Yoklama yeminle birlikte yapılacaktı. Kâtiplik mevkiini işgal eden genç CH.P. li Alev Coşkun ilk ismi okudu: Adalan Şevket İzmirin şöhretli CHP. lisi ve eski Mahya Bakanı kürsüye gelerek ilk yemini etti. Onu bir başka C.H.P. li Atalay Akan takip etti. Ondan sonra yeminler çorap söküğü gibi gitti. Kürsüye çıkanlar gelişlerinde ve gidişlerinde, şöhretlerine ve halkın kendileri hakkın - ki intibaına göre az veya çok, fakat mutlaka alkışlanıyorlardı Hiç kimse alkışlamasa, üyeler hiç olmazsa bir adamın alkışını daha baştan garanti etmiş durumdaydılar:

Dikkat! Dikkat!

Geçen devrin dalaverecileri, "zeki iş adamları" hattâ Vatan Cephelerine geçmiş bulundukları halde C.H.P. de bir takım "yedek destek" leri başarıyla muhafaza edebilmişlerdir. Bazen menfaat bağlarıyla, bazen dostluk bağlarıyla, bazen çapkınlık arkadaşlığı bağlarıyla bağlı bulundukları bu C.H.P. li zevatı elde tutmuşlar, onların iyi günlerini düşünerek kara gün dostu rolü oynamışlardır. Evlerde misafir etmeler» evlerde parti tertiplemeler, beraberce dışarılara gidip, masraf etmeler.. Bunlar, acı olmakla beraber gözlerden kaçmadığı bilinmesi gereken gerçeklerdir. Akl-ı evvel iş adamları D.P. den sonra bir C.H.P. İktidarını mümkün gördüklerinden akılları sıra bütün tedbirlerini almışlardır. İnsanın aklı durur: "Zeki iş adamları" öylesine başarıyla çalışmışlardır ki bunlar V.C. ye en gürültülü şekilde katıldıkları sırada dahi C.H.P. deki "yedek destek"lerini, hattâ hiç bir bağla bağlı bulunmadıkları C.H.P. ileri gelenlerini kandırabilmişler, kendileri için "Ne yapsın zavallı? Kezzap gibi Menderese bir iş adamı dayanabilir mi? Ah, talihsizin kalbi kan ağlamıştır" dedirtebilmişlerdir. Bunlar, D.P. ileri gelenlerinden Sarollar, Zorlular, Kalafatlar, hattâ Cebekoylarla nasıl ortaklıklar yürütebilmişlerse aynı şekilde, bir C.H.P, iktidarı sırasında şimdi isimlerini saymakta hiç bir fayda bulunmayan malûm ve mahut zevatla ortaklıklar kurabileceklerini hesaplamışlardır. Hiç bir fayda yoktur, zira bu ortaklıkların kurulmasına, iktidarın seçimle değil ihtilâlle el değiştirmesi mani teşkil etmiştir-.

Üstadlar 27 Mayıs sabahı hiç beklemedikleri bir ihtimalle karşılaşmışlardır. O sabah, henüz hiç bir envestisman yapmadıkları Türk Silâhlı Kuvvetleri birden bire iktidarı ele alıvermiştir. Bu yüzden, akl-ı evvel zevat şaşırıp kalıvermiş tir. Aradan pek kısa zaman geçince bunlar derlenip toparlanmışlar, kudret sahibi subaylardan bir kısmıyla bir takım modern Mme, Reeamier'lerin evinde temasa geçebilmişlerdir. Böylece, "zeki iş adamları"nm en kuvvetli silâhı olan. âlemler yeniden başlamıştır. Ama, Allahtan ki İkinci Temizlik gecikmemiş, iki parça ipekli kumaş arasında ikram edilen iki kadeh viskiyle kendilerinden geçenler Yeni Meksikada veya Tokyoda ayılmışlardır. Buna rağmen "yatırım"lar devam etmiş, bilhassa C.H.P. deki "yedek destek"ler üzerinde çalışılmıştır. "Zeki iş adamları"ndan bir kısmı balen "içerde"dir, bir kısmı halen "içerden yakayı muvakkaten kurtarmış" tır, bir kısmı şaşkın, beklemektedir. Bunların müşterek vasıfları, bir tarihte bizzat Gürselin belirttiği gibi inanılmaz derecede geniş maddi imkânlara sahip bulunmalarıdır. Kurucu Meclise, büyük fakat mukadder talihsizlik, bir takım "yedek destek"in C.H.P. listesinde -pek, ama pek az sayıda da olsa- girmiş bulunmam ortaya yeni bir vaziyet çıkarmıştır. "Zeki iş adamları" şimdi onlar üzerine daha fazla oynamakta, onlardan daha fazla şey beklemektedirler.

Ama bilmedikleri, bu "yedek destek"lerin başında nöbetçilerin bulunduğudur, 1961 yılında yaşıyoruz, -Bir teli misâl verelim, bir çok "yedek destek" ayağını denk alacaktır-. Eğer V.C. ordularının akl-ı evvel mensubu bir kaç milyoner C.H.P. li dostlarının, satın alamadıkları şerefli subayların yapmadıklarını yapabileceklerini, kendilerini -milyon ödeseler- kurtarabileceklerini sanıyorlarsa yanılıyorlar. 1950'de İnönünün partisini onlar perişan etmişlerdi, İnönü hâlâ iyiniyetinin esiri bulunsa bile, on yıllık muhalefet devresi bizzat İnönüye dahi memlekette başka kuvvetlerin bulunduğunu göstermiştir ve ancak dâhilere has bir olgunlukla İnönü, artık memleketi o açık pencereden -kendisine memlekette başka kuvvetlerin bulunduğunu gösteren pencereden- seyretmektedir.

Özdilek konuşuyor
Gürsele vekâlet etti

Hayri Mumcuoğlu. Eski devrin Ankara Savcısı, yeni devrin Devlet Bakanı -inanılmaz bir cambazlık- Bakanlara ayrılmış bulunan koltukların ilk sırasına oturmuştu ve istisnasız bütün Temsilcileri gözlerinin içine bakarak alkışlıyor, alkışladığım belirtiyordu.

İlk büyük alkışı İsmail Rüştü Aksal topladı. Arkadan Cihat Baban onu aratmayacak bir alâka gördü. Ondan sonra Behçet Kemal Çağlar güzel bir yemin etti ve geniş tezahürata yol açtı. Ateşli şair bir yazısında "Ben şarap içer gibi and içmem" demekteydi. Hakikaten -şarap içmenin hiç bir ayıbı bulunmamakla beraber- şarap içer gibi and içmedi. Turhan Feyzioğlu, Şemseddin Günaltay, Abdurrahman Nafiz Gürman, Kazım Orbay çok alkış topladılar. Kasım Gülek münakaşası caiz bir alkış topladı. Sesler sadece bir kısım dinleyicilerden geldi. M.B.K. nden bir tek kimse el çırpmadı. Diğer Temsilcilerden de Güleği alkışlayan pek çıkmadı. Ama Adananın temsilcisi -Kemal Satırla birlikte- sessiz gelip sessiz gitmedi. Sessiz gelip sessiz giden "Büyük Şöhret" Osman Bölükbaşı oldu ve bu alâkasızlık iri kıyım üstadı perişan etti. İsmi okunduğunda hemen hiç kimse aldırmadı. Kürsüye çıktığında yeminini dinleyen bile olmadı. İnerken de hayret uyandırıcı bir alâkasızlık salona hâkim oldu. Hattâ kendisini bir kaç alaylı *gülüş* yolcu. etti.

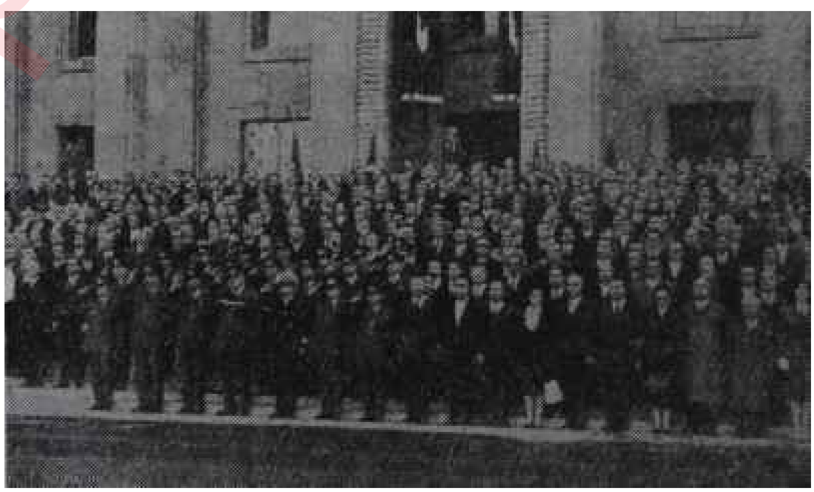
Yemin merasimi uzun sürdü, İnönüden sonra tenhalaşmaya başlayan salon, işin sonu geldiğinde yarı ıssızdı. Bir dörtlü takrir, Temsilciler Meclisinin ilk takriri oldu. Bunda, herkesin arzusu dilo getiriliyordu. Cemal Gürsele güzel açış konuşmasından dolayı teşekkür edilmesi ve sağlık temennilerinin bildirilmesi isteniliyordu. Bir başka takrir üzerine de Temsilciler Meclisinin M.B.K. ne karşı olan iyi dileklerinin sunulması kabul edildi. Bir de, Behçet Kemalin pek çocuğumsu bir teklifi vardı. İstiyordu ki teker teker edilen yemin hep bir ağızdan ve ayakta tekrarlansın. Meclisi bir ilkokulun müsamere sahnesine çevirecek teklif geniş bir ekseriyet tarafından reddedildi. Böylece ilk celse sona erdi. Başkan, Meclisin tekrardan pazartesi günü öğleden sonra toplanacağını ilân etti.

Başkan ve yardımcıları

Meclisin tatilini takip eden gün, ufak çapta bir kulis faaliyetiyle geçti. Pazartesi günü toplanıldığında evvelâ Başkan ve iki yardımcısı seçilecekti. Tüzüğe göre Başkanın tarafsızlardan seçilmesi şarttı. Fakat yardımcılarının partili olması pek âlâ kabildi. C.H.P. Mecliste son derece rahat bir ekseriyete sahip bulunduğundan -dörtte Üçün üstünde- Başkan yardımcılarım alması işten bile değildi. Fakat Büyük Parti, belki de yıllar yılı taraf tutan bir Divanın açışım çekmiş bulunduğundan bundan feragat etti. Başkanlık için Kâzım Orbay üzerinde ittifak hasıl olmuştu. Tatil günleri boyunca devam eden ku--- çalışmaları sırasında başkan yardımcıları için de iki tarafsız hukukçunun seçilmesi âdeta karara bağlandı.

Pazartesi gününün işlerinden bir başkası yirmişer kişilik Anayasa ve Seçim Komisyonlarının seçimiydi. Bütçe Komisyonu ise onu Temsilciler Meclisinden, onu M.B.K. nden bir başka yirmi kişilik heyet olacaktı. C.H.P. liler oralara gönderilmesi gereken kimseler üzerinde de fikir teatisinde bulundular. Bütün bu görüşmelerde, belki de lüzumundan fazla bir çekingenlik, partili görünmeme kaygısı hâkim oldu. Komisyonlar, Meclisin en kaliteli üyelerinden teşkil edileceğe benziyordu.

Zaten, Meclisin açıldığı gün C.H.P. nin başının dertte olduğu hissedildi. Parterde dolaşan şahısların pek büyük bir ekseriyeti, tanınmış C.H.P. lilerdi. Aslına bakılırsa bunlar bir seçim yapıldığı takdirde iktidarı alacak C.H.P. nin zaten milletvekilleri olacaklardı. Ama o takdirde hükümeti de C.H.P. kuracak, icra üzerinde tam yetkiye sahip bulunacak, vazife ve mesuliyet aynı derecede C.H.P. nin omuzları üstünde olacaktı. Halbuki yeni sistem içinde. Mecliste ekseriyeti elinde bulunduran C.H.P. iktidara hâkim olmayacak, böylece kendisine ait olmayan günahların da kefaretini ödemek zorunda kalacaktı. Meselâ yeni kabine kurulurken C.H.P. nin resmen fikri alınmadı. Daha 2. İnkılâp Hükümeti istifa ettiğinde başkentte ve bilhassa dünyada şayialar alıp yürümüş, Mecliste ekseriyeti elinde bulundurduğuna göre Hükümetin C.H.P. liderine kurdurulacağı ihtimali herkese munis gelmişti. Halbuki hâdiselerin iç yüzüne vakıf bulunanlar için bu, bahis konusu bile değildi. Bir defa C.H.P. nin böyle bir teklifi kabul etmesine imkân yoktu. Sonra, M.B.K. nde hâkim düşüncenin istikameti de bu değildi. Buna rağmen, yabancı ajanslar buradaki muhabirlerinden böyle bir ihtimalin va-

Yeni Meclis önünde yapılan merasimden bir sahne
Ekilenler biçiliyor

rit olup olmadığını sordular. Hayır. Varit değildi. Kurucu Meclis, nev'i şahsına münhasır bir heyet olacaktı. Böylece C.H.P sorumlusu olmadığı bir politikanın sorumluluğunu sırtlıyordu ama yapacak başka is de yoktu.

Buna mukabil, tatil günlerinde Osman Bölükbaşı kendi partisi için başka bir politika çizdi. C.K.M.P. için hedef bugün değil, yarındı. Bölükbaşının gözünde önümüzdeki seçimler vardı. Onlarda bari şans sahibi olabilmek için üstadın yapmayacağı yoktu. Bunun içindir ki Meclisin açılış günü böyle teşekküllerin klâsik yeri olan -başkanlık kürsüsüne göre- sağ tarafa takımını yerleştirdi ve dışardan gazel okumaya hazırlandı. Bölükbaşı, menfi bir muhalefetin örneğini verdiği takdirde sevimli olacağını sanıyordu.

Tabii. bu bir hayaldi. Zira, tıpkı Prof. Menderes gibi onun doçenti de Türk milletinin sağduyusu hakkında bir garip telâkkiye sahipti.

Tamamlanan tüzük

Bitirdiğimiz haftanın sonunda açılan Meclis uzun süren bir hazırlık devresinin eseri oldu. Bu devrenin son çalışması, tüzükle ilgilidir. Hakikaten, bitirdiğimiz haftanın ortalarında bir gün elinde elektrik feneri, bir aşağı bir yukarı dolaşan paraşütçü er, karşıdan gelen iki kişiye doğru yürüdü ve feneri yakarak:

"— Nereye efendim?" dedi.

Gelenler, cevap vermeden ellerini ceplerine götürdüler, cüzdanlarım çıkarıp, sarı basın kartlarım paraşütçü ere uzattılar ve beklediler. Yağız delikanlı kartları şöyle bir tetkik edip sahiplerine geri verdikten sonra topuklarını birbirine sertçe vurdu:

"— Buyrun efendim".

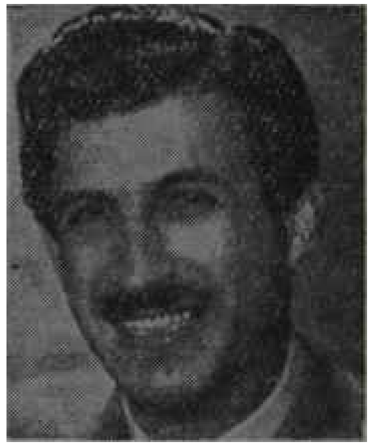
Hâdisenin cereyan ettiği gün, çarşambaydı. Saatler 18'e yaklaşıyordu. iki gazeteci, artık yeni Meclis binasında çalışmakta olan Millî Birlik Komitesine gidiyorlardı. Şimdi başkentin bütün siyasi olayları bu muhteşem binada toplanmakta, bütün siyasi olayların başı bu şâhâne binada bulunmaktaydı. Milli Birlik Komitesi orada çalışıyordu. Kurucu Meclis İç Tüzüğü tasarısını hazırlıyan komisyon oradaydı. Soruşturma Kurulu vazifesine hâlâ orada devam ediyordu. Ankara Kumandanlığı, bu binadaydı,

İki gazeteci, D blokunun artık durmadan dönen büyük kapısından içeri girdiklerinde sol taraftaki merdivenlerden inen adamlarla karşılaştılar. Adamlar yorgun, fakat memnun görünüyorlardı. Gazeteciler yaklaştılar ve sordular:

"— Ne oldu efendim? Bitti mi?"

Kendilerine sual tevcih edilenler neyin bittiğini, neyin ne olduğunu gayet iyi bildiklerini, esvap olarak Ver»

A m a , b u k a d a r ı m i d e b u l a n t ı s ı v e r i y o r !

Turhan Dilligil

Bir gazete bir adamın hatıralarını yayınlıyor. Adamın adı Turhan Dilligil. Zafer gazetesinin, bütün millet Menderes idaresine karşı ayaklanmışken kalemşörlüğünü yapan, bununla da kalmayıp meslekdaşlarını jurnal eden, basın içinde tertipler kuran, meşhur "Milletlerarası Basın Enstitüsünü Protesto Telgrafı"nı çiziktiren ve ardına bir sürü toplayıp onları efendileri adına sevk-i idare eden adam! 27 Mayıs günü, bütün benzerleri gibi tabii toparlanıp götürülmüş, sonra, son tahliyeler sırasında bırakılmış. Maddî suçu var mı, varsa nedir bilinmez. Ama, ihtilâl sonralarının -kansız ve müsamahalı ihtilâl sonralarının- yarattığı, Allahtan nisyanla malûl hafıza-i beşerde marifetleri unutuluncaya kadar hiç olmazsa ortaya çıkmaması, biraz hicap duygusu varsa insanlar içinde yüzü olmaması gereken bir tip. Her şeyi bırakınız, 28 Nisanla 27 Mayıs arasında herkes hürriyet için sokaklara dökülmüşken zalimlere kasideler okuyan, zulüm görenlere söven bir D.P. borazanı bâzı mükeUefiyetler altında olmak gerekir. Türk milleti, ihtilâli bile efendice yapmış. Bari sus ve otur, değil mi?

Aaa! Efendi, bir gazete sütununda düşükler arasında geçirdiği günlerin hâtıralarım anlatıyor. Aman, 27 Mayıs sabahı bir sevinmiş, bir sevinmiş! O, radyoda duyulan ses yok mu? O ses, gönlüne neşe, ümit doldurmuş! Derin bir nefes almış ve oh çekmiş! Tabii, kalkan, memleketin üzerindeki kâbusmuş! Ah, o Menderes yok mu? O ne âdi, ne bayağı, ne haris bir herifmiş! Bizim Dilligil efendi 27 Mayıs sabahı telefonlar edecekmiş. Diyecekmiş ki "Bırakın beni, o rezil adamları topladığınız yeri, onların halini göreyim. Millete çektirenlerin çektiklerini seyredeyim.." İçinden hep "Yaşasın!" diye bağırmak geliyormuş! Kardeş kavgası nihayet sona ermiş! Memleket kurtulmuş, vatan kurtulmuş, Dilligil efendi kurtulmuş! O gün bir bayram havası içinde sevinçlerin en büyüğünü yaşamış! Elbette, beklediği ihtilâl olmuş ve zalimler bir tekmeyle devrilmiş..

Hayır! Bir cemiyet, bünyesinde bu kadarına asla müsaade etmemeli, müsamaha göstermemelidir. Her şey kanun işi değildir. Bâzı kimselerin yapmaya manen hakları bulunmayan şeyler vardır. Onları yapmaya kalkıştılar mı, suratlarına kanunun şamarından evvel cemiyetin örf ve âdetlerinin şamarı mutlaka inmelidir. Düşüklüğün mânevi cezası olmazsa insanlar arasında düşüklük nasıl önlenebilir?

İnsaf ile düşünmek, hareketin mânasını iyi anlamak lâzımdır. Bir cemiyet içinde, insanlarla alay edilmemelidir. Bunun yolu, bir zamanlar İnönünün dediği gibi namusluların en asından namussuzlar kadar cesaret sahibi olmalarından ibarettir. Bir takım insanların, kendilerini görmemiz eziyetini bize çektirme hakten yoktur. Bir Dilligil efendi "Aman, 27 Mayısta bir sevindim, bir sevindim.." diyemez. Tıpkı Orhan Seyfilerin, Peyami Sefaların ve benzerlerinin "Yaşasın İhtilâl!" diye haykıramayacakları, bir sürü V.G. zengininin ortalarda görünemeyecekleri gibi.. Bu manzaraların en basit insanlık hissini rencide ettiği, herkese "Yok, bu kadarı da olmaz ama,." dedirttiği bilinmelidir.

Bu insanlar, İhtilâli müsamahasından dolayı pişman etmemelidirler. Bu insanlar, İhtilalin efendiliğini bir noksanlık haline getirmemelidirler Bu insanlar lütfen. Allah rızası için, bırakınız başkalarını, ama kendilerini düşünüyorlarsa susmalı, gözden kaybolmalı, 27 Mayısın arife gününe kadar sürdükleri utanç, hicap verici tutumlarının hâtırasının hiç olmazsa solmasını beklemelidirler.

Sağlığına kavuşma yolunda bulunan cemiyeti rahatsız etmemelidirler. Yoksa, rahatsızlık vermeme çârelerini bulmak asla zor olmayacaktır. Acaba, istedikleri bu mudur?

dikleri tebessümle belli ettiler ve kafalarını memnun salladılar. İçlerinden biri, zayıf, sert çizgili yüzlüsü konuştu:

"— Yarın son rötuşları yapılıp hazır duruma getirilecek. Epey yorulduk sayılırız ama, bitti."

Konuşan C.H.P. temsilcilerinden Atalay Akandı Bitti dediği de Kurucu Meclis İç Tüzüğüydü. Feyzioğlu, Aksoy, Savcı, Kapani kuartetin den başka siyasi parti temsilcilerinin de katıldığı bir komisyon bir haftaya yakın bir zamandan beri bu iş üzerinde çalışıyordu. İç Tüzük tasarısının hazırlanması için komisyon, zaman mefhumunu ortadan kaldırmıştı. Toplantılar bazen gecenin geç saatlerine kadar devam ediyordu. İstenilen ileride, Meclis çalışmalarında kusursuz denilecek bir tüzüğün meydana getirilmesiydi.

İç Tüzük, perşembe günü saat 10' da hazırdı. Redaksiyonu yapılmış, tape edilmiş ve basılmak üzere matbaaya gönderilmişti.

Esasları..

İç Tüzük hazırlanırken Komisyon, bir nokta üzerine eğildi: Kurucu Meclisin ana gayesi... Bu, İkinci Cumhuriyetin Anayasasının hazırlanmasıyla, Seçim Kanununun hazırlanması meselesiydi. Meclisin ruhu bu olacaktı. İç Tüzüğü hazırlıyanlar bu noktadan hareket etmekteydiler.

İki büyük Komisyon kurulacaktı Bunların birisi Anayasayı hazırlayıp umumî heyete sunacak, diğeri de Seçim Kanunu üzerinde çalışacaktı. Her iki komisyon da yirmişer kişiden teşekkül edecekti. Çalışma tarzları, Birinci Cumhuriyet Meclisindeki komisyonların çalışmasından farklı olmıyacaktı. Ancak bu komisyonlar hergün toplanacaklardı. Pazar, tatil günüydü. Bunun dışında. Temsilciler Meclisi ve Millî Birlik Komitesi normal toplantılarına devam edeceklerdi. İki Meclis fevkalâde hallerin dışında, ayrı ayrı toplanıyordu. Sadece Bütçe, Anayasa ve Seçim Kanunları müzakereleri beraber yapılıyordu. Soru, Gensoru ve Meclis Soruşturması müesseseleri mevcuttu. Temsilciler Meclisi üyeleri soru Önergesi verebiliyorlardı. Bu önergelerin, D.P. nin yaptığı son tâdille, bir günde ve yalnız bir saat içinde konuşulması tahdidi kaldırılmıştı Meclis Soruşturması, Kurucu Meclis Anayasasında belirtilen esaslar dairesinde tatbik ediliyordu.

İç Tüzükte, üzerinde önemle durulan bir konu da, sürat oldu. Anayasa ve Seçim Kanunlarım hazırlıyacak komisyonlar, bunları en geç Mart ayının ilk yarısında Meclis Genel Ku--luna sunmuş olacaklardı. Böylelikle Kurucu Meclis Anayasasında mevcut bir hükmün yerine getirilmesi sağlanıyordu ki bu hüküm, Seçim Kanunu ile Anayasanın en geç 27 Mayıs 1961 tarihinde bitmesini âmirdi.

Temsilciler Meclisiyle, Millî Birlik Komitesinin yapacakları müşterek toplantıların gündemini iki Meclis beraberce hazırlıyacaklardı. Ayrı çalışmalarda İç Tüzük, Temsilciler Meclisinin çalışma tarzını nizama bağlamıştı. Millî Birlik Komitesi, mevcut İç Tüzüğün gerektirdiği seklide toplantılarına devam edecekti

Temsilciler Meclisinin ele alacağı ilk konu muhakkak ki İç Tüzük olacaktı. Meclis, komisyonlar seçildikten sonra -Anayasa ve Seçim Kanunu komisyonları- toplantılarına bağlıyacak ve İç Tüzüğü süratle kabul edecekti. Daha sonra İç Tüzük, Millî Birlik Komitesi tarafından ele alınacaktı.

Aksal and içiyor
Alkış, alkış, alkış..

Anayasa ve Seçim Kanunu komisyonlarına seçilen yirmişer kişi diğer komisyonlarda vazife alamıyacaklardı. Esasen İç Tüzük bu iki ana kanun göz önünde tutularak hazırlanmış ve bu iki ana kanunun sürat--e ve mükemmel şekilde çıkmasını temin edici çalışmalara göre düzenlenmişti.

Silinen mermerler

Haftanın ortasında yeni Büyük Millet Meclisinde sâdece fikri çalışmalar yapılmıyordu. Yorulan bir zümre daha vardı ki, bunların işi de bir hayli zordu. Meclisin ana kapısına varan geniş merdivenlerin etrafındaki mezbeleliği kaldırmak için üçyüze yakın amele an gibi çalışıyordu. Etraftaki topraklar kazılıyor, düzeltiliyor ve çim ekilecek hale getiriliyordu. Ekilecek çimler muhtemelen Mart ayı içinde -Anayasa ve Seçim Kanununun komisyonlarda tamamlandıkları sırada- yeşerecek ve yeni Meclis binasının manzarası, şeyrine doyum olmaz bir hal alacaktı.

İş sâdece giriş kapısında değildi. Yeni Meclis binasının devâsâ koridorlarındaki yerli mermerler de sabunlu sularla siliniyor, temizleniyor, parlatılıyordu. Yüzlerce amele ellerindeki süngerlerle mermerleri temizlemeğe çalışıyorlardı. Hele Genel Kurulun toplanacağı salon cidden büyük bir emek istiyordu. Son derece büyük salonu süsleyen Çek malı kristal avizeler pırıl pırıldı. Maroken koltuklar siliniyor, yerler temizleniyor, mikrofon tertibatının kusursuz işlemesi için büyük bir dikkat sarfediliyordu.

Çalışmalara Milli Birlik Komitesi sekreterlerinden Albay Mucip Ataklı nezaret etmekteydi. Albay Ataklı, o günlerde aralıksız toplanan ve elde mevcut kanunları 6 Ocak tarikine kadar çıkarmaya çalışan Komitenin toplantılarından fırsat buldukça salonun hazırlanmasına nezaret ediyordu. Cuma sabahı yeni Büyük Millet Meclisi kelimenin tam manasıyla pırıl pırıl olmuş, İkinci Cumhuriyetin kuruluşunda en önemli rolü oynıyacak Kurucu Meclis üyelerini bekler duruma sokulmuştu.

Hükümet

Birinci Koalisyon

Geride bıraktığımız haftanın ortasında bir gece, saat 21'i geçiyordu ki eline alelacele tutuşturulmuş bir kâğıtla Hariciye Köşkünün telefonlarından birine koşan yaver, Radyoevinin numarasını çevirdi. Karşısına, çıkan zat Radyoevi Müdürüydü ve bu telefonu bekliyordu. Yaver ağır ağır elindeki kâğıttan bâzı isimler okudu. Radyoevi Müdürü, okunan isimleri teker teker yandı. İsimler İhtilâl Hükümetinin üçüncü kabinesinin Ba--anlarına aitti.

Kabine biraz sonra Ankaralıların malûmu oldu. İsimlerin ekserisi aşina simlerdi. Bir çok Bakan kendinizi sıkı tutunuz: hattâ Hayri Mumcuoğlu- yerlerini muhafaza ediyorlardı. Selim Sarper, tabii gene Dışişleri Bakanıydı. İçişleri Bakanlığında bir değişiklik yoktu. Nasır Zeytinoğlu Devlet Bakanı, Ragıp Üner Sağlık Bakanıydı. Mehmet Baydur ile Fethi Aşkın Ticaret ve Tekel Bakanlıklarını muhafaza ediyorlardı. Spiker sâdece

altı yeni isim okudu ve bunların altısı da "başarılı tâyin" addedildi. Üç tarafsız Adalet, Milli Savunma ve Ulaştırma Bakanlıklarına getiriliyorlardı: Ekrem Tüzemen, Muzaffer Alankuş ve Orhan Mersinli. Ama dikkati çeken, başka iki husustu. İhtilâlden bu yana ilk defa olarak siyasi parti mensubu üç Bakan kabineye girmekteydi. *C.H.P.* li Turhan Feyzioğlu Millî Eğitim Bakanlığı, C.H.P. li Cihat Baban Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı, C.KM.P. li -ama aklı başında- Ahmet Tahtakılıç Çalışma Bakanlığı yapacaktı. Buna mukabil İhtilâlin 3. Hükümetinde üniformalı tek bir şahıs yoktu. M.B.K. nin iki Bakan üyesi, Fahri Özdilek ve Sıtkı Ulay hükümetten ayrılmışlardı.

Kabinenin istifası nasıl hayret uyandırmadıysa, kabinenin kurulması da bir sürpriz tesiri yaratmadı.

İlk düşen taş

Kurucu Meclisle birlikte, icra yetkilerinin yeni bir heyete devredileceği bilinmekteydi. Bilinmeyen, istifanın ne zaman geleceğinden ibaretti. Gerçi bundan bir süre önce Maliye Bakam Ekrem Alican Hükümetten ayrılmıştı ama, onunki daha ziyade "şahsi ahval" ile alâkalıydı. Kabineyle asıl ilgili ilk hareket M.B.K nin Bakan üyesi Sıtkı Ulaydan geldi. Ulay İhtilâlden bu yana muhafaza ettiği Ulaştırma Bakanlığından ayrılırken geride bıraktığı arkadaşlarına da ne yapmaları gerektiği hususunda bir işaret göndermekten kendini alamadı. Kurucu Meclisin arefesinde Devlet Başkanına bir hareket serbestliği vermek lâzımdı. Bunun da yolu, koltukları boşaltmaktan ibaretti. Ulayın istifası, hâdiselerin daha sonraki gelişmesiyle sıkı sıkıya ilgili ve gizli kalan iki toplantıya yol açtı. Bunlardan birincisi M.B.K. nin bir tolantısı oldu. İkinci toplantıda bâzı Bakanlar bir araya geldiler ve Hükümetin toptan istifasını Gürsele takdim kararım verdiler.

Çığ. haftanın başındaki gün yerinden kıpırdadı. O gün, yeni Büyük Millet Meclisi binasının üst katında, sağ tarafta uzanan yeşil zeminli koridorun sonunda bir odada, hararetli müzakereler cereyan etti. Kapısının üzerinde 389 rakkamı seçilen ve bir zamanlar 8 Numaralı Soruşturma Kurulunun faaliyetine tahsis edilen bu mütevazi oda sâkinlerinin sayısı 17 idi. Ortadaki masanın etrafına sıralanmış bulunan 23 adet yeşil koltuktan sâdece o kadarı doluydu. Yuvarlak ceviz masanın üzeri hayli karışıktı. Kanun tasarılarının müsveddeleri, bir takım notlar yazılmış kâğıtlar ve kâğıtların arasından görünen sigara izmariti dolu tablalar müzakerelerin havasını veriyordu. Odada bulunanların tam karşılarına isabet eden kısımdaki tül perdeli pencereden süzülen ışık, dışarının beton zemininde pırıltılar meydana getiriyordu. Saatlerin 23.30'u gösterdiği sıralarda 389 numaralı odadakiler, oturdukları koltuklarda geriye, doğru yaslandılar ve hiç konuşmadan bir müddet dinlendiler. Belli ki çok yorulmuşlardı.

Turhan Feyzioğlu
İsabetli tâyin

Cihat Baban
Yerini buldu

Toplantı o gün öğleden sonra saat 14'de açılmış ve aralıksız devam etmişti. Toplantıya Sıtkı Ulayın çantasından çıkardığı bir istifa mektubunun okunmasıyla başlanmış ve sonra müzakereler kızışmıştı. Ulay, Ulaştırma Bakanlığından istifa ediyordu. İstifa, bir Milli Birlik Komitesi üyesinin, üzerine siyasi sorumluluk almaması gerektiği gerekçesine dayanıyordu. Ulaya göre, bir nevi murakabe organı sayılan Millî Birlik Komitesinin bir üyesinin, kabinenin bir sözcüsü durumunda olmasının mahzurları büyüktü. Bunun içindir ki Ulayın aklıselimi, istifa etmesi gerektiğini bildiriyordu. Ulay da bu sese uymuş ve vazifeyi politikacılara bırakmak niyetiyle Bakanlık koltuğunu terke karar vermişti MB.K. üyeleri artık Bakan olmamalıydılar. İstifa dilekçesini tamamlayıcı bilgiyi ver dikten sonra Ulay, yavaşça oturduğu koltuktan kalktı ve kendine has sevimli edasıyla arkadaşlarına müşfik bir nazar atfederek;

"— Gençler,, haydi bana eyvallah!" dedi ve sonra gülümseyerek ilâve etti:

"— Şöyle bir eve kadar uzanıp, 27 Mayıstan bu yana çıkaramadığım yorgunluğumu çıkarayım.

İhtilâlin müstafi Ulaştırma Bakam hemen otomobiline bindi ve soluğu evde, yatağının içinde aldı. Evvelâ basın mensuplarının merakım giderdi, sonra da derin bir uykuya daldı. Bu belki de Ulay için hayatının en rahat uykularından biri olacaktı.

Bu sıralarda, 389 numaralı odada kalanlar mühim bâzı meseleler üzerine eğiliyorlardı. Tabii bunların içinde en alaka çekeni kabinede yapılacak revizyon ile ilgili konuydu. Milli Birlik Komitesi, Kurucu Meclisin faaliyetine tekaddüm eden günlerde, beklenen kabine değişikliğini neticeye bağlamak azmindeydi. Bunun içtedir ki toplantı bir hayli uzun sürdü. Zaten son günlerde Milli Birlik Komitesi toplantıları hep aynı minval üzere devam ediyordu. Toplantılar hemen her gün saat 16'da başlıyor ve gece yarışma kadar bitmiyordu. Toplantıda Bakanların durumu teker teker ele alınarak, incelendi. Her birinin beğenilen veya beğenilmeyen tarafları ayrı ayrı teraziye vuruldu. Bir takım kararlar alındı. Tabii son söz Başkan Gürselindi. Fakat Gürselin Kurmayları aşı pişirip Başkanlarının önüne öyle getirmeyi arzuluyorlardı. Bunun için Ulayın istifası üzerinde de gereği kadar duruldu, mü-

nakaşası yapıldı. Netice müspetti. Komite Üyeleri Sıtkı Paşanın istifa sebeplerini mâkul ve yerinde bulmaktaydılar. Şimdi iş, Başkan Gürsele kalıyordu. Bundan sonra başka konulara geçildi» Elde mevcut kanun tasarılarının müzakeresi de bayii vakit alıyordu. Saatler 23.55'i gösterirken toplantı yavaş yavaş dağılmaya başladı. Dönerkapıda ilk görünen Komite üyesi Ahmet Yıldızdı. Yıldız, lâcivert bir elbise giymişti. Aşağıda, tam dönerkapının yanında bekleyen âşinâ bir sima ile ilgilendi ve bir ara duraklayarak bekledi, sonra geriye dönerek tanıdığı şahsa yaklaştı. Millî Birlik Komitesinin bu çalışkan üyesini bekleyen, AKİS muhabiriydi. AKİS'çi ile Yıldız orasında şu muhavere cereyan etti:

"— Ne o yahu, bu saatte buralarda işin ne?"

"— Efendim, malûm ya, kabine meselesi... Ne var ne yok acaba, diye bakmağa geldik*

"— Yok canını, öyle mühim bir Bey değil. Ufak tefek konular üzerinde konuştuk."

Muhavere bu kadarla kaldı. Zira Yıldız meseleyi anlamış olmalı ki daha fazla suale muhatap olmamak için 6 her zamanki sevimli edasını takındı ve gene gazetecinin elini gülerek sıktı, aceleci adımlarla dışarıya çıktı.

Yıldızı üç dakika fasıla ile Özgüneş ve Koksal takip ettiler. Onların hemen arkasından da Sezai Okan çıktı. Okan arkadaşlarına yetişmek için adımlarını bir parça daha sıklaştırdı, âdeta koşarak Osman Köksalın yanına yaklaştı ve koluna girdi. Kolkola dönerkapıdan çıkarlarken koyu bir sohbete daldıkları dikkati çekiyordu.

Gecenin geç saatlerinde sona eren Komite toplantısının sebebi hikmeti küçük kanunların müzakeresinden ziyade, kabinenin durumuydu. Kurucu Meclisi sivil hayâta bir geçiş kabul eden Komite, bu meselede ziyadesiyle hassas davranmakta fayda mülâhaza ediyordu. Sivillerin bulunduğu bir Mecliste üniformanın Bakan koltuğunda görülmesinin yaratacağı havanın tesirlerini müdriktiler. Bunun içindir ki haftanın başından itibaren yapılan komite toplantılarında bu konunun münakaşasına uzun zaman ayrıldı. Netice, beklenen netice oldu. Komite bir prensip kararına varıyordu. Kurucu Metili faaliyete geçmeden önce mesele halledilecek ve asker Bakanlar yerlerini sivillere terk edeceklerdi. Tabii bu arada bâzı sivil Bakanlar da eleneceklerdi.

Üç silâhşörler

Haftanın başında Milli Birlik Komitesi altı eksiğiyle Bakanlar hakkında bir takım hususları karara bağlarken, bir başka gün üç adam bir odada büyük bir rahatlık içinde kahvelerini yudumluyor ve bir konuyu münakaşa ediyorlardı. Dışişleri bakanlığının Bakan odasındaki rahat koltuklara gömülmüş bu Üç adam Özdilek, Sarper ve Kızıloğluydu. Gerçi 27 Mayıs ihtilâlinden sonra Dışişleri bakanlığına yolu düşen her Bakan bu odaya uğrar ve Sarper ile bir kaç kelime konuşur, onun eşi emsali bulunmaz kahvesinden yudumlardı ama, bu seferki ziyaretin bir başka sebebi vardı. Biraz sonra Başbakanlık Müsteşarı Hilmi İncesulunun da katıldığı sohbet toplantısında, Bakanlar Kurulunda yapılacak revizyon bahis konusu edildi. Basiretli Bakanlar işi kendiliklerinden halletmenin faydasını biliyorlar re bu meselede bir af keyfiyetini ortadan kaldırmak istiyorlardı. Üç silâhşörlerin toplantısının sebebi hikmeti buydu. Sarper ve arkadaşları, kendiliklerinden istifa etmenin doğru olacağı kanaatindeydiler. Üç silâhşörlere son dakikalarda bir iltihak vâki oldu. -Dumas'ın üç silâhşörleri de aslında dörttürler ya...- Bu Nasır Zeytinoğlu idi. Başkent semalarında kabine affına dâir haber rüzgarları yükselirken dört kişilik ekip, Başkan Gürsel ile müdavelei efkârda bulunmak üzere Hariciye Köşkünün yolunu tutmaya karar verdi. Ne var ki son dakikada dörtlerde bir değişiklik vuku buldu. Aşkın dörtlere iltihak ederken, Özdilek başka işleri sebebiyle fikir birliği ettiği arkadaşlarının yanında, bulunamıyordu. Dörtlerin ilk işi evvelâ meseleyi kendi ara-

Yeni Bakanlar Kurulu ilk toplantısını yapıyor
III. Hükümet

larındâ yeniden uzun boylu tartışmalı oldu. Neticede prensip kararına varıldı. Dört kişilik ekip toptan istifanın çok yerinde bir hareket Olduğunda müttefiktiler. Tam bu sırada Bakanların hepsine ayrı ayrı telefon ediliyor ve Bakanlar Kurulu toplantısı olduğu haber veriliyordu.

Dörtler Hariciye Köşküne vâsıl oldular. Dörtleri Başkan Gürsel dinlendiği odada kabul etti. Hepsinin ayrı ayrı hatırlârını sordu. İhtilâlin Başı, Bakanlarını pek özlemişti. Daha sonra asıl meseleye geçildi. Dörtlerin sözcülüğünü Selim Sarper yapıyordu. Yakışıklı diplomat, meseleyi ta uygun şekilde Başkana açtı. 27 Mayıstan sonra itimad ve teveccühe mazhar olarak iş başına getirilmişlerdi. Fakat artık demokratik nizam yolunda ilk adım atılıyordu. O halde vazifeyi devretmek de vacip olmalıydı. Üstelik koltuklara sıkı sıkıya yapışmanın zararlarının müşahhas misalleri ortadaydı. Demokratik nizama geçişte Bakanlar Kurulu da kendine düşen vazifeyi yapmalı Ve gereği ifa etmeliydi. Üstelik Kurucu Meclisin faaliyetine tekaddüm eden günlerde Devlet Başkanına fazla hareket serbestlet vermekte fayda vardı. Sarper izahatını bitirdikten sonra iki defa yutkundu ve Gürselin gözlerindeki ışığı takip ede ede son sözlerini söyledi. Dörtler, Kabinenin toptan istifa etmesini istiyorlardı. Başkan, Kabine arkadaşlarım dikkatle dinledi ve sonra gülümseyerek:

"_____ Kabul" dedi.

Gürselin gösterdiği anlayışa teşekkür eden dört silâhşörler büyük bir meydan muharebesi kazanmışların sevinci içinde Başkana sıhhat ve afiyet temenni ederek Hariciye Köşkünü terkettiler. Tam bu sırada Köşkün telefonu Anadolu Ajansına bağlanıyor ve bültene geçmeden ödce radyodan nakledilecek çok mühim bir haber olduğu bildiriliyordu. Dörtlerin ikinci durağı Başbakanlık oldu. Kabine toplantısına yetiştiler ve Kararı Bakan arkadaşlarına bildirdiler. Sonra müşterek bir istifa mektubu kaleme alındı. Bu istifa mektubunda:

".... Demokratik gelişmemizin, yeni bir safhaya girdiği bu sırada, kabinenin yeniden kurulmasında zâtı devletlerine tam bir hareket serbestisi sağlamak üzere, ifasından büyük bir şeref duyduğumuz İnkılâp Hükümetindeki vazifemizden istifamızın bakulünü tensip ve tasvibinize arz ve bizlere karşı izhar buyurduğunuz teveccüh ve itimattan dolayı şükranlarımızın kabulünü en derin saygılarımızla istirham ederiz" deniliyordu. Başkan Gürsele hitaben kaleme alınmış bu istifa mektubu bütün kabine

Ahmet Tahtakılıç

İyi niyetli bir adam

üyeleri tarafından imzalandı ve bir otomobille Hariciye Köşküne gönderildi. Saat 12'de haberin radyo vasıtasıyla yayınlanması gerekiyordu. Ne var ki zaman yoktu. Bunun için radyoya haber telefonla yazdırıldı Ve hemen yayınlandı. Haber, doğrusu istenirse, başkentte bir soğuk duş tesiri yaratmadı. Zira kabinede er veya geç bi revizyon bekleniyordu. Dikkati çeken husus kabinenin toptan istifa etmesi oldu.

Orhan Mersinli

Başa talih kuşu konarsa...

Müstafi Bakanlar büyük bir rahatlık içinde evlerinin yolunu tuttular. Tabii bâzı Bakanlar bu toptan istifa hikâyesinden hiç de memnun olmamışlardı. Ne var ki, kuvvet karşı taraftaydı.

Yeni kabine için kulis

Saatlerin 16'yı gösterdiği sıralarda toptan istifa fikrinin kahramanları Hâriciye Köşküne davet edildiler. Sarperin idare ettiği dört silâhşörler hemen birer otomobille Köşke gittiler. Köşkte saat 18'e kadar devam eden görüşmelerin merkez-i sıkletini yeni kabine teşkil ediyordu. Basiretin sesine kulak verenler bu defa yeni kabinenin kulisini idare ile mükelleftiler. Arzulanan bir kabine kurmak için Başkan, M.B.K. nin fikrini aldığı gibi onların da fikirlerini alıyordu. Ortaya pek çok isim âtıldı ve her biri üzerinde ayrı ayrı duruldu. Kabine bu defa da mümkün mertebe tarafsızlardan terekküp edecek, fakat siyasî parti mensuplarının da Hükümette Vazife almaları sağlanacaktı. Böylece devir muamelesi tedricen başlamış ölüyordu. İlk akla gelen Turhan Feyzioğlu oldu. Feyzioğlunun, tahminler hilâfına Milli Eğitim Bakanlığına getirilmesi hususunda toplantıda fikir birliğine varıldı. İkinci isim bir tarafsıza aitti. Bu, bir zamanlar Kara Yollan umum Müdürlüğünü haşarı ile yürüten Orhan Mersinli idi. Mersinli, Ulaştırma Bakanlığına getirilecekti. Diğer isimler üzerinde tetkikat devam ediyordu.

Toplantı geç vakit dağıldığında bâzı isimler üzerinde mutabakat hâsıl olmuştu. Fakat işin ehemmiyeti dikkate alınarak, toplantıyı başka toplantıların da takip etmesi gerektiği kararına varıldı ve kurulacak kabinenin kulisini idare edenler vazifelerinin başına döndüler. Zaten Başkan Gürsel, yenisi kuruluncaya kadar eski Hükümetin iş başında kalmasını istemişti.

Sürpriz Bakanlar

Haftanın sonlarındaki perşembe akşamı, bâzı kimselerin başına talih kuşunun konduğu akşam öldü. Hariciye Köşkünde yapılan toplantının neticesi belli olmuş ve yeni kabule teşekkül etmişti. Ne Var ki bu teşekkül ediş biraz garip tarzdaydı. Zira yeni Bakanlar habere muttali olduklarında kendilerini Başbakanlık binasının Bakanlar Kurulu salonundaki Bakanlık koltukları beklemekteydi. Hikâyenin eğlencelisi, yeni Bakanların evlerinde Cereyan etti.

Talih kuşunun ilk konduğu baş,

Orhan Mersinlinin başıydı. Saatlerin 20.30'u gösterdiği sıralarda 129137 numaralı telefon kıvrak kıvrak öttü. Telefonu açan bir erkekti. Karşıdaki ses, Orhan Mersinliyi arıyordu. 129137 numaralı telefonun reseptörünü tutan elin sahibi Mersinlinin yakın bir akrabasıydı. Telefonun öbür ucundaki ses, Mersinlinin yeni kabinede Ulaştırma Bakanı olarak vazifeye davet edildiğini bildirdi ve sonra teşekkür ederek telefonu kapadı. İşte ondan sonra Mersinlinin evinde bir bayram havası esmeğe başladı. Eee, ne de olsa Bakan olmak mühim bir meseleydi. Daha mühimi, bu itimada lâyık görülmekti. Hemen faaliyete geçildi. Teni Hükümetin Ulaştırma Bakam Mersinli çalıştığı şirkette bulunarak müjde kendisine tebliğ edildi. Mersinli haberi bir sürpriz olarak karşıladı. Doğusunu söylemek lâzım gelirse, Mersinlinin, bu ehemmiyetli vazifeye tâyin edileceğinden hiç haberi yoktu.

Yeni Hükümetin Adliye Bakanının evinde cereyan eden hâdise de Mersinlininkinden aşağı olmadı. Fakat Tüzemenin evinde haber sürpriz tesiri yaratmadı. Zira Tüzemene müjde bir gün evvelden İhtilâlin zeki Generali Madanoğlu tarafından verilmişti. Tüzemenler haberi Ajanstan işittiklerinde, en çok sevinenler Tüzemenin küçük kızları Leylâ ile Feyza oldu. Böylece sürpriz Bakanlar, uhdelerine tevdi edilen vazifeyi muhtelif yollardan öğrenmiş oluyorlardı.

Yeni kabinenin ilânından sonra en fazla sevinenlerden biri de muhakkak ki Maliye Bakam Kemal. Kurdaş oldu. Kurdaş her ne kadar yeni kabinede yer alacağını biliyorduysa da, ge ne de geçen her gün heyecanım biraz daha arttırıyordu. Üç günlük Bakanın yeni kabinede yer alamaması doğrusu bir hayli eğlenceli olurdu. Neyse ki eğlence zamanında son buldu.

Basının telâşı

Yeni Hükümetin teşekkül ettiği haberi su yüzüne çıktığında en fazla heyecanlananlar hiç şüphesiz, gazeteciler oldu. Zira her gazeteci bir an evvel haberi gazetesine ulaştırmağa gayret sarf ediyordu. Tabii bu arada Bakanların telefonları da çalışmağa başladı. Gazeteciler, Bakanlar içinde -bilhassa yeni tâyin edilenler- bulunan dostlarım tebrik ediyorlar ve başarı diliyorlardı. Teni Bakanlar içinde en çok telefona cevap verenler Turhan Feyzioğlu ile Cihat Baban oldu. Her ikisi de basının yakınen tanıdığı kimseler oldukları için fevkalâde bir alâka uyandırdılar. Feyzioğlu kendisini gecenin geç saatlerinde tebrik için uyandıran bir gazeteci dostunun:

"— Haberi nasıl ve ne zaman öğrendiniz?" şeklindeki sualine,

"— Ben de biraz evvel muttali oldum" diye cevap verdi.

Söylediği pek o kadar doğru değildi.

Teni Basın - Yayın Bakanı Cihat Baban İse, belli ki habere evvelden muttali olmuştu. Zira telefonla kendisini tebrik eden gazetecilere heyecanlı bir şekilde teşekkürle iktifa ediyordu.

Kabinenin yeni şekliyle ilâm başkentte iyi karşılandı. Bunda, Hükümet bünyesine ithal edilen partili Bakanların da tesiri büyüktü. Ancak, bu Bakanlardan biri kendi partisi içinde bir meseleye yol açtı.

Bölükbaşının hiddeti

Hakikaten, bir C.K.M.P. linin, hem de bir çok C.K.M.P. linin gözünde bu partideki âdeta tek devlet adamı adayı sayılan Ahmet Tahtakılıçın Çalışma Bakanlığına getirilmesi Osman Bölükbaşının gazabına yol açtı. Kurucu Meclisin açıldığı gün gazetelerin başkentteki bürolarına partiden bir metin geldi. Bunda aynen şöyle deniliyordu: "C.K.M.P. Umumi idare Heyeti âzası Ahmet Tahtakılıçın yeni Hükümette vazife alması hakkında malûmat isteyen gazetecilere C.K.M.P. Genel Sekreteri Ahmet Bilgin şunları söylemiştir: Ahmet Tahtakılıç yeni hükümete şahsi karan ile girmiştir. Malûmatımız olmamıştır!" Halbuki aslında Genel Sekreterden malûmat soran filân yoktu. Ama Genel Başkam, böyle bir beyanatta bulunmasını arzulamıştı. Doğrusu istenilirse Tahtakılıçın Bakanlığı, Bölükbaşının oynamaya hazırlandığı role hiç uymuyordu. Bölükbaşı, daima verimli olduğunu sandığı Muhalefet temsilciliğini Temsilciler Meclisinde yapmak niyetindeydi. Halbuki kabinede bir de C.K. M.P. li, hem de bu partinin bir Umumi İdare Heyeti âzası bulunduğu takdirde tenkit okları paslı olacaktı. İri kıyım liderin plânı şuydu: Bunu bahane ederek en kuvvetli rakibini Umumi İdare Heyetinden kaydırabilirse bir taşla iki kuş vurmuş olacaktı. Fakat Tahtakılıç, kendisiyle görüşen bir AKİS muhabirine hiç bir yerden istifaya niyeti bulunmadığını bitirdiğimiz haftanın sonunda açıkladı.

Teni kabine haftanın sonundaki cuma sabahı ilk toplantısını aktetti. Yeni Bakanların içinde en heyecanlısı Cihat Babandı. Bakanlar teker teker ve gruplar halinde Başbakanlığın beton merdivenlerini tırmandılar ve üst kattaki Bakanlar Kurulu toplantı odasında toplandılar. Bakanları, içerde foto muhabirlerinin flâşları bekliyordu. Bakanlar fotoğrafçılara bir arada poz verdiler ve ilk toplantı böylece tespit edilmiş oldu. Bakanlar Kuruluna, tahmin edildiği gibi Selim

Açıklamalar

Derginizin 26 Aralık 1960 tarihli sayısında Kurucu Meclis başlığı altında yayınlansa yazıda ismimden bahsedilerek verilen yanlış haberlerin aşağıdaki şekilde düzeltilmesini rica ederim.

1 — Yazıda bahsi geçen toplantı, onbir sınıf arkadaşının tesadüfen bir araya gelmesi neticesi, içimizden bir arkadasın desteklenmesi için yapılan bir toplantıdan ibarettir.

2 — Bu toplantı sureti kafiyede partilerle yanyana veya partilere kargı bir fikrin müdafaası için yapılmamıştır. Bu toplantıda Vasfi Ragit Sevig ve Zafer Gökçer bulunmadığı gibi bu şahısların toplantıdan haberleri dahi olmamıştır.

3 — Benim hakkımda kullanılan "ateşli bir Demokrat" tâbiri çok talihsiz bir tabirdir. Zira. ben, hiçbir zaman Demokrat olmadım. Mektepten beri bütün gayem iyi bir avukat olmağa gayretten ibaret kalmıştır. Bunun için de siyasi bayattan hiçbir nasibim olmadı.

4 — Bizi C.H.P. aleyhtarı gibi gösteren yazınına gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Basta İnönü gibi mümtaz bir devlet adamı olmak üzere C.H.P. içinde bir çok idealist kimselere sevgi ve takdirle bağlı olduğumuzu burada iftiharla tekrar ederim.

Biz sadece ablak ve ilmine inandığımız kimselere rey vermek isteyen tarafsız vatandaşlarız.

5 — Hâdise ve sahsım hakkında verdiğiniz yanlış haber, benim için olduğu kadar politika hırsından uzak her aydın için de üzücü olmuştur.

İstiklal Gökçer — Ankara

Ufak ve kısa bir seyahatten sonra Ankaraya dönüşümde 339 sayılı ve 26 - 12 - 960 tarihli nüshanızda doğrudan doğruya sahsım zikredilerek verilmiş bir haberi okudum. Tamamile yanlış bir istihbara dayanan haberin tashihi zımmında tabu tekzibimin nesrini istirham eylerim.

a) Bahsettiğiniz *gün* ve saatte, yazıda bahsettiğiniz yazıhaneye asla gitmedim.

b) Adı geçen yazıhanenin Ege Hanında bulunduğunu dahi yazınızdan öğrenmiş bulunuyorum.

c) Adı geçen yazıhanede bir toplantı yapılmış olduğunu da yazınızdan öğrendim.

Vasfi Raşit Sevig — Ankara

Sarper başkanlık etmekteydi. Kumlun, ilk toplantın uzun sürmedi. Zira konuşulacak pek bir şey yoktu. Bakanlar, salonda yalnız kalınca birbirlerini tebrik ettiler ve Kurucu. Meclisin açılış merasimi ile ilgili hazırlıktan konuştular.

Üniversite

Kırılan ümitler

Geçen haftanın ortalarında biri orta boylu, diğeri biraz daha uzunca, fakat ikisi de gık iki adam, güle konuşa ve iri adımlarla Babıali Yokuşu denilen Ankara Caddesini arşınlıyordu. Olay çarşamba günü öğleden önce cereyan ediyordu. Düz kravatlı, orta boylusunun yağı, cüssesi ile mütenasipti. Papyonlu usunu ise daha genççeydi. Yakasındaki rozetten İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olduğu anlaşılan bir delikanlı koşar adımlarla asfaltı aşarak karşı kaldırıma geçti ve uzattıkları ellerini hararetle sıktığı adamlara:

"— Tebrik ederim hocam, çok memnun olduk" dedi.

114 sayılı tırpan - kanunun kurbanlarından en popüler ikisi, Anayasa Profesörü Dr. Tarık Zafer Tunaya ile İdare Doçenti Dr. İsmet Giritli Temsilci seçilmişlerdi. Birincisi İstanbul ilinin, ikincisi ise Baroların kontenjanından Kurucu Meclise girmişlerdi. Üniversite öğrencisi derhal konuyu değiştirerek:

"— Galiba sizin 147'ler meselesini uyuttular" şeklinde konuştu.

Söz sırasını kapan Tunaya, tebessümünü genişleterek:

"— Anlaşılan İşin hallini bize bıraktılar" dedi.

Giritli de arkasından kinayeli bir eda ile:

"— Yok, 114 sayılı kanunun ilgası teklifini Medeniyeci Ordinaryüs Profesör Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu yapacakmış! Kendisine böyle söyledim, bozuldu ve cevap vermedi" şeklinde konuştu.

Velidedeoğlu, M.B K. kontenjanının 18 azasından biri olarak Temsilciler Meclisinde bir sandalye sahibi haline gelmişti.

Aradan geçen 36 saat, Tunayanın kehanetini doğruladı. İstanbuldaki cerbezeli Rektörler Ord. Prof. Dr. Onar ile Prof. Dr. Narter ve koltuğu Prof. Dr. Feyzioğluya devredilerek kabine dışı bırakılan eski Millî Eğitim Bakam Prof. Dr. Tuncelin aksi istikametteki kesin demeçlerine rağmen M.B.K. yılan hikâyesi 147'ler meselesini programı yüklü Kurucu Meclise bıraktı. 27 Ekimdenberi sabırla bekliyen Üniversiteler için dunun, hayal kırıklığı yaratan mutlak bir sürpriz teşkil etti. Üç ilim adamı Onar, Narter ve Tuncel M.B.K. nden aldıkları "Yılbaşı Hediyesi" vaadini cepte telakki ederek yaptıkları beyanatlarda söylediklerini yutmağa mecbur kaldılar. 14'leri ayıklamak gibi muazzam bir cesaret ve dirayet örneği veren M.B.K.., neden böyle kolay kazanılabilecek şerefli bir zafere itibar etmemişti? Üniversiteler hemen teşhisi koydular: Tamamiyle değişik mahiyette bir tasarruf olmakla beraber, durumlarım 147'lerle denkleştirmek meharetini gösteren EMİNSU'cu meslekdaşlarına karşı mu kavemet edemiyeceğine M.B.K. iyice kanaat getirmişti.

Sıtkı Ulay

Elinden** geleni **yaptı

Sabırdan sabırsızlığa

Bir türlü askıdan indirmeyi göze alamadığı 147'ler meselesini M.B. K. müteaddit defalar gündemine aldı. Fakat gösterilen bütün hüsnüniyet Ve samimiyete rağmen, karara varılamadı. Netice, yaman mücadeleciler Onar ile Narteri yıldırmadı. Söz birliği etmiş gibi, bir ağızdan "Sonuna kadar götüreceğiz" diyorlardı. Nitekim M.B.K. nihai safhaya varınca, "şimdi de Kurucu Meclise aksettireceğiz" dediler. Görünürde 1471ar meselesinin altına iki çizgi çekmek, Kurucu Mecliste yağdan kıl çeker gibi az zahmetle mümkün olacaktı. Fakat bir ihtimal zihinleri kurcalamıyor değildi: Acaba Ayan Meclisi görevini sırtlanan M.B.K, Temsilciler Meclisinde bulunacak herhangi bir hal çâresini reddedecek miydi? İşte bu, cevap bulunması müşkül bir sualdı. Hatta, daha mühimi, her kanun teklifinin bir Temsilci, bir Komite üyesi tarafından imzalanması şarttı. Acaba böyle bir M B.K. üyesi çıkacak mıydı? Çıkmazsa, mesele Meclise dahi getirilemeyecekti.

"Yılbaşı Hediyesi" vaadi Üniversiteleri öylesine inandırmıştı ki, yorgun 1960'ın son saatlerinden sonra süratle geçen günler dahi ümitsizlik yaratmadı. Afetzede 147'ler, M.B.K. nin tek Meclis olarak görevinin sona erdiği ve teşrii yetkisini paylaştığı mutlu 6 Ocak 1961'e kadar hop kalkıp hop oturdular. Herkes, "birkaç günlük rötar" için bir kulp uyduruyordu. Neticede biri üzerinde herkes ittifak etti: M.B.K. 114 sayılı tırpan - kanunu yürürlükten kaldırmıyacaktı da, sâdece 147 öğretim üyesi veya yardımcısının hiçbir şekilde Üniversitelere dönemiyeceklerini âmir 5. maddesini tadil edecekti. Tabii ki böyle bir çözüm tarzından Üniversiteler memnun kalmıyacaklar, 114 sayılı kanunun topyekûn ilgası için dayatacaklardı. Ama M.B.K., geleceği muhakkak itirazlara, "Merci artık biz değiliz, Kurucu Meclistir" cevabım verebilmek için, meseleyi son güne bırakacaktı.

Ancak, güvenilen dağlara kar yağdı, başdöndüren bir hızla maziye gömülen son günde de, M.B.K. Adeta kapı duvar olmuş gibi hiçbir asa vermedi. Buna rağmen 147'lerden olsun veya olmasın, tek bir fert dahi, M.B. K. nin çıbanbaşı meseleye bir neşter atmadan çekilip gideceği ihtimali üzerinde durmuyordu. Nitekim geçtiğimiz hafta perşembe gecesi, 1471er bir telâş ve endişe girdabına kapıldılar. M.B.K. nin yeni Meclis binasında toplantı halinde bulunduğu o son gecede telefonlar vızır vızır çalıştı, bir habercik koparabilmek için başvurulmadık yar kalmadı. Asabiyet son haddine varmıştı. Bizzat telefon etmeyi kendilerine yediremiyen 147' lerden bâzıları ise, sabahlara kadar eşlerine veya diğer yakınlarına gazeteleri nafile aratıp durdular..

Bu sırada bir başka grup Ankarada, M.B.K. nin kapısını bekliyordu. Kapıdakiler hocalar ve talebelerdi. M.B.K. ne Bir takım kimselerin "Gençler kanundan memnunlar, 147' lerin iadesini istemiyorlar, iade edi-

lirlerse Üniversitede tekrar huzursczluk başlayacak, zira mesele artık küllendi" haberini uçurmuşlardı. Bu duyulunca, Gençlik teşekküllerinin temsilcileri kalkıp geldiler ve görüştükleri M.B.K. Üyelerine vaziyetin hiç de böyle olmadığını anlattılar. Buna rağmen, vaktin sabaha yaklaştığı bir sırada toplantıdan çıkan ilk M.B.K. üyeleri hiç de sevindirici haber getirmediler. Sıtkı Ulay "Ne yapayım birader, dinletemedim" dedi. Ekrem Acuner hakikaten müteessirdi. M.B. K. ne menfi, ne müsbet bir karar almış, meseleyi gündeminden çıkarmayı en kolay çâre saymıştı. Tartışmalar, meselenin görüşülüp görüşülmemesi noktasında olmuş, görüşülmemesini isteyenler galebe kazanmışlardı.

Çatlak veren cephe

147 'ler cedelleşmesinde mütesanit bir cephe arzeden Üniversiteler arasında son haftalar zarfında üstelik bir de ihtilâf patlak verdi, duvarlarda çatlaklar görüldü. Ankara Üniversitesi, 114 sayılı kanunun topyekûn ilgasını değil, sâdece 5. maddesinin tâdilini istiyordu. Zira Ankara Üniversitesi, 27 Ekimden önce Senato kararıyla dört öğretim üyesini uzaklaştırmıştı. 114 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılması, bahse konu dört öğretim üyesinin ellerini kollarını sallıya sallıya Ankara Üniversitesine dönmelerini sağlıyacaktı. Halbuki bütün diğer Üniversiteler, sâdece 5. maddenin tâdiliyle yetinmiyorlardı, onlara göre 114 sayılı kanım kökünden kazınmalıydı.

Diğer Üniversitelerin noktai nazarlarına bakılırsa, Ankaradaki meslekdaşları genel prensipler üzerine eğilerek gerekli dileklerde bulunacakları yerde, sübjektif âmillerin tesiri altında kalmakta ve hayati 147' ler meselesini gerektiği tarzda savunmaktaydılar. 147ler, kürsülerinden kovulma sebeplerini öğrenemeden, müdafaaları alınmadan, bir taraflı ve esrarlı bir tahkikatla affedilmişlerdi. 5. maddenin tâdili ıstırabı dindirmiyecekti. Huzuru ve güvenliği sağlamıyacaktı. Sâdece 147lere Senatolara bir müracaat hakkı verecekti, fakat kırılan şeref ve haysiyetleri tamir edecek bir ilâç olamıyacaktı. İlmin ve ihtisasın sesine kulak verilirse, 114 sayılı ucube kanun, Üniversite muhtariyetini zedeleyici mahiyetteydi, Anayasanın 3. ve 82. maddelerine ve İnsan Haklarına aykırıydı. Fakat bütün bunlara rağmen, EMİNSU ve 147ler adlarında iki heyula arasında kalan M.B.K.. daha ziyade Ankara Üniversitesinin noktai nazarını benimsemiş göründü. Ama, o bile kanunlaşamadı.

Yeni bir devre

Gergin hava içinde, geçen haftanın başında cereyan eden bir hâdise, her rutubetten *nem* kaparcasına hassaslaşan çevrelerde geniş tefsirlere yol açtı. Hocaların Hocası Onar, yirmi günlük izin almıştı. Hassas çevreler hemen ithamı yapıştırıverdiler: Hastalık politikti! Şövalye ruhlu Onarın, en lüzumlu olduğu bir zamanda İstanbul Üniversitesinin başından ayrılmasının mutlaka bir mânası olmalıydı. Halbuki Onarın elinde, yirmi gün mutlak istirahate çekilmesini katiyetle isteyen bir rapor mevcuttu. Yetmiş seneyi geride bırakmış Onar, aslında Üniversiteler açıldıktan sonra biraz dinlenmeyi düşünüyordu. Fakat 27 Ekim hâdiseleri, Milli İnkılâbın en ağır bir yükünü sırtına almış dev ilim adamına, sıhhatini düşünmeğe fırsat vermemişti. Çeşitli rivayetler üzerine Onar, "147ler meselesi halledilene kadar, Rektörlükten kıpırdamağa niyetimiz yok" açıklamasını yapıyordu. 147'lerin kürsülerine ve öğrencilerine kavuşmalarına imkân verecek kanun tasarısının M.B.K. nde cuma gecesi saat ikide reddedilmesi üzerine, Onar tabiatiyle dinlenmekten başka amaç gütmeyen iznini yarıda kesecek, ve kadim İstanbul Üniversitesindeki Rektörlük makamına bütün heybetiyle yeniden oturacaktı.

M.B.K. nin kendisini ancak yükseltecek bir hizmeti geride bırakarak vahim haksızlığı tamir etmeden gitmesi Onarlar, Narterler, daha doğrusu yaralı Üniversitelerimiz için giriştikleri dönüşü olmıyan mücadelenin yeni ve daha azimli bir safhasını teşkil edecektir.

Kongreler

Son teşebbüs

Geçen haftanın başında bir gün Ankara Gazeteciler Cemiyetinin bulunduğu binadan çıkan şişman, kıvırcık saçlı bir adam, hareketleriyle pek kayıtsız görünmeğe çalışıyordu. Ellerini cebine sokmuştu. Sağına soluna umursamaz nazarlarla bakıyordu. Sonra bir şeye karar vermiş gibi yürüdü ve kalabalığa karıştı.

Şişman adam o gün yapılan Ankara Gazeteciler Cemiyeti kongresine cemiyetin bir üyesi olarak girmiş, ama cemiyetle hiç bir ilgisi kalmadan çıkmıştı. Adı Kenan Harundu ve düşük iktidar mensuplarına olan yakınlığıyla tanınırdı.

Aslında herşey 23 Haziran 1960 tarihli Ankara Gazeteciler Cemiyeti kongresinde başladı. Kongre pek fazla kalabalık değildi. İhtilal ister istemez bâzı belirli kimseleri kongreye gelmekten menetmişti. Meselâ, bir Turhan Dilligile rastlamak mümkün değildi. Meselâ bir 'Tarık Mümtaz Göztepe yoktu. Ancak, Yassıadadaki bu üyelerin yanında D.P. İktidarının dışarda kalmış eski şakşakçıları da 23 Haziran kongresine iştirak etmekten kaçınmışlardı. Belki de başlarına geleceği biliyorlardı, yahut az da olsa utanma hisleri kendilerini bundan menetmişti. Salonda bulunanların ekseriyetini genç ve geçmiş devrin mücadelesini yapan gazeteciler teşkil etmekteydi. Birkaç tane de kuyruk namzedi -kuyruk olma iktidarını bile gösterememişlerdi- sağa sola serpilmişti. Kongre bir karar aldı. Beş kişilik bir komisyon kuruldu. Komisyon Genel Kurul adına geçmiş devrin bendelerini -bunların arasında arkadaşlarını müntehir İçişleri Bakanına Uşak olayları dolayısıyla ihbar edenler de mevcuttur- Cemiyetin bünyesinden temizliyecekti.

Beş kişilik Komisyon bütün hızıyla kendini bu işe verdi. Her üye ile ayrı ayrı meşgul oluyor, her üyenin geçirdiği safhaları tetkik ediyor ve hakkında bir karara varıyordu. Neticede tam 66 kişi tesbit edildi. Bunların arasında gazetecilikle ilgileri kesilenler, dış memleketlere tâyin edilenler ve hareketleriyle gazetecilik mesleğinin vekar ve şerefini zedeliyenler de vardı. İdare heyetine sunulan liste üzerine üyelere durum tebliğ edildi.

İşte patırdı bundan sonra koptu. 66 kişi derhal harekete geçtiler. Bunlara 66'lar demek doğru olmazdı. Öncüler belirli kişilerdi ve işin sözcülüğünü yapıyorlardı. Kurucu Meclise gönderilecek temsilci meselesinden anlaşmazlığa düşen bir takım dürüst gazetecinin mücadele azmini körükleyerek kesif bir faaliyete giriştiler ve imza topladılar. Böylece Cemiyet fevkalâde kongreye davet edildi. Görüşülecek olan, 66 kişinin ihracı hikayesiydi ve büyük fırtınalar bekleniyordu.

Fikri oymuş..

Nitekim Ankara Gazeteciler Cemiyetinin fevkalâde kongresi tam iki gün sürdü. Bu iki gün içinde bir devrin adamlarıyla, o devrin gazetecileri birbirine girdi. İlk arbede D. P. devrinin muteber gazetecileri tarafından vaktiyle çekilen bir telgraf üzerinde başladı. Telgrafta 33 imza haberleri yoktu. Haberleri olmadan imzaları atılmıştı! Bu tevil üzerine ortaya bir gazete kupürü çıkarıldı. Haber ve telgrafın metni gazetede yayınlanmış, üstelik imzalar da siyah ve iri puntolarla yazılmıştı. Haberi olmadığını ileri sürenler herhalde bu gazeteyi de görmemiş olacaklardı! Zira o zamanlar iktidarın 2 numaralı organı olan Haber ceridesinin tirajı yürekler acısıydı. Eee, böyle olunca bu zevata hak vermek gerekmez miydi?

İşin alâka çekici tarafı, bu gazetenin ortaklarından olan ve Umumi Neşriyat Müdürü olarak adı geçen zat da aynı iddiada bulundu. Gazetede bu haberin yayınlandığından haberi bile olmamıştı! Gerçi kendisinin telgrafın altında imzası yoktu. Bu işlere, hiç mi hiç karışmamıştı. Sâdece ve sâdece gazetesinin resmi ilânlardan gelen geliriyle ilgilenmekteydi. Güzel olan Haber ceridesinin ortaklarından olan ve Umumi Neşriyat Müdürü sıfatlı zatın bunlardan hiç haberi olmadığım kürsüye çıkıp anlatmasıydı. Yâni, kendisini sâdece bunun için, böyle bir haberi yayınladığı için mi cemiyetten atıyorlardı? Bu, haksızlıktı!

Gazeteciler Cemiyeti Kongresi

Kuyruklar kesildi

Ama kazın ayağı öyle değildi. Cemiyetten ihraç edilenlerin ihraç gerekçesinde "arkadaşlarım düşük iktidar mensuplarına ihbar edenler" kaydı da bulunuyordu. Allah Allah, peki ama kim ihbar etmişti? Bunu gazete kupüründeki haberin arkasını okuyan hatip aydınlattı. Haberin arkasında, teklifi yapanlardan birinin -Basın Enstitüsüne teşekkür telgrafı mevcuttu. Birinci imza her zamanki gibi Turhan Dilligile aitti. Üstadlar Beynelmilel Basın Enstitüsünü lanetliyor ve bu yüzden Ankara Gazeteciler Sendikasından istifa ediyorlardı. Sendikanın toplantısında, bâzı kimseler kendi siyasî fikirlerine basım âlet etmeğe ve malûm Enstitüye bir teşekkür telgrafı çekmeğe kalkmışlar, bu yetmiyormuş gibi tasavvuru fiil haline de getirmişlerdi. Memleketimizi dışarıya jurnal eden bu insanlarla üstadlar aynı camia içinde bulunamazlardı!

Telgraf kongrede tekrar okunduğunda salonda bulunanların bâzıları -ki kuyruklardır- pek hayret içinde kaldılar. Aman efendim, o nasıl telgraftı! Bundan kendilerinin, zerrece

teklifi- o sıralarda Yedek Subay olduğu adıyla sanıyla belirtiliyordu. Nitekim Argücün Örfi İdare Kumandanlığı, gazetede Yedek Subay olduğu yazılı olan gazeteciyi -Altan Öymendir ve o sıralarda Kim mecmuasının Ankara mümessili bulunmaktaydı- bir gece evinden kapmış ve bir hayli terletmişti. İhtilâl yetişmeseydi genç gazeteci askeri mahkemenin kararıyla hapishaneden nasibini alan gazeteciler arasına katılacaktı.

D.P. iktidarının mesut azınlığına dahil olan gazeteciler bu açıklamalar karşısında ümitlerinin kırıldığını anladılar ama çıkmayan candan kesilmiyen ümit misali sonuna kadar dayandılar. Hattâ kahramanca mücadele bile ettiler. Tekrar tekrar kürsüye gelip düşüncelerinin o zaman Öyle olduğunu ve fikre hürmet edilmesi lâzım geldiğini belirttiler. Bu nutukları çekerken de pek fazla göğüslerini gerdiler. Bu, sözlerinin zapta geçtiğinin farkına varmalarına kadar devam etti. Bundan sonraki konuşmalar daha eğlenceli oldu.

Gençler grubunun azmini acıklı konuşmalar çelmedi. Kararları kat'iy di. Seçilen Haysiyet Divanı süratle hüküm verecekti. O kadar ki, bu zevatın ihracı ertesi gün devam edecek kongreye yetişecekti. Haysiyet Divanı seçimine geçilip Divani teşkil edecek isimler belit olunca D.P. yakınlarında da şafak attı. Nitekim Ankara Gazeteciler Cemiyetinin cefa ve çile çekmiş mensupları, iki gün içinde aralarından, eski iktidarın mesut azınlığını kapı dışarı ettiler. Bunların arasında Turhan Dilligil, Kenan Harun, Tarık Mümtaz Göztepe, Atilla Onuk, Turgay Üçöz, Hüseyin Cahit Aküzün, Fahir Ersin, Hikmet Saim, Yılmaz Çetiner, Ahmet Karaca, Fahrettin Gülseven gibi D.P. iktidarının "cessur gazeteci"leri vardı.

Böylece, Türkiyedeki bir çok teşekkül arasında Ankara Gazeteciler Cemiyeti kendi bünyesinde bir temizlik yapma isini meharetle tamamlamış oldu. Elbette ki mevzuat, ihraç edilenlerin gazetecilik yapmalarına mâni değildi. Ama bu suretle Cemiyetin, uygunsuz davranmış fertlerine mânevi bir ceza verecek olgunlukta bulunduğu ortaya çıkıyordu. Bu, ilerde başka kimselerin aynı şeklide davranmadan önce daha iyi düşünmelerini sağlayacaktı.

Karar başka bir noktayı daha hatırlattı: Eğer Üniversite, aynı yolda cesaretli bir adım atabilseydi, hakiki bir yara haline gelmiş bulunan meşhur "147'ler meselesi" doğma sebebi bile bulmayacak, üstelik Ali Fuat Başgil ve Bülent Nuri Esenlerin adıyla İsmet Giritli ve Tarik Cafer Tunayaların adının yanyana gelmesi garabeti ortaya çıkmayacaktı..

YASSIADA DURUŞMALARI

Suikastler

Balkan Komitecileri

Bitirdiğimiz haftanın tam sonundaki gün, öğlenin oldukça geç bir saatinde, Yassıada seferini yapan gemiden Dolmabahçe rıhtımına sıkanların yüzlerinde heyecanlı, fakat zevkli dakikalar geçirmiş insanların çizgileri vardı. Hakikaten, Topkapı dâvasının cumartesi günü yapılan duruşman sırasında tarihi salonu bir baştan ötekine, âdeta yer kalmamacasına dolduran kalabalık sabahın erken saatinde yollara dökülmüş olmasından dolayı hiç bir pişmanlık duymadı. O gün, tanık mikrofonu başına gelenlerin şahsiyetleri ve anlattıkları, sanıkların bu ifadeler karşısındaki davranışları, nihayet mübayenetler ve yüzleştirmeler "Topkapı Dâvası"na polis romanlarında dahi az bulunan miktarda heyecan unsuru kattı. Tabii bu, büyük nisbette, Başkan Başolun hepsi son derece talihli müdahaleleri ve dirayeti sayesinde kabil oldu. Onun ve biraz da Egeselin sualleriyledir ki meseleler daha çok vuzuhla gözler önüne serildi, memleketin ne tip Balkan Komitecileri tarafından idare edilmiş bulunduğunu ortaya çıkardı.

Balkan Komiteciliği! Zaten, bitirdiğimiz hafta boyunca Yassıadada görülen dâvalar en ziyade bu iki kelime üzerinde döndü, en sonda da tâbir, Ethem Menderesin kalemiyle sabitleşti. Ethem Menderes, el yazısıyla tuttuğu hâtıra defterine İnönünün, Uşaktan Ankaraya dönüşü sırasında taşlattırılması için vali Dilâver Arguna emir verilmiş bulunduğunu kaydetmiş ve bu hareketi Balkan Komiteciliğine benzetmişti. Tabii, o gün Yassıadadaki duruşma salonunu dolduran sayısız dinleyicinin aklını bir sual kemirmedi değil. Madem ki Ethem Menderes, ideal arkadaşlarına böylesine gerçek bir teşhis koymuştu, o halde onlarla birlikte yürümeye niçin devam etmişti? Hem de. Hükümette kalarak, hem de icraat karşısındaki tutumunu ya yaprakları kapalı defterlerden, ya da kapalı kapılı salonlardan başka yerlere asla dökmeyerek? Bu sualin cevabı verilemedi. Allahtan ki cevabı aranılan sual bu değildi. Bir hafta boyunca Yüksek Adalet Divanı, Celâl Bayarın İsmet İnönüye karşı beslediği hisler Üzerinde durdu, tanıklardan o konuyu aydınlatacak bilgi istedi. Ortaya çıkan derin bir kin, nefret ve çekememeden doğan tamir kabul etmez kompleks oldu. Tabii bu arada ifadeleri alman tanıklardan Ali Fuat Cebesoy veya Kâzım İsmail Gürkan gibi tipler, daha evvel Güleğin yaptığı şekilde bir takım bilgileri ağızlarında gevelediler, açık beyanlardan kaçındılar, "ne şiş yansın, ne kebap" prensibinden ayrılmadılar Ama Başkan Başol, hareketlerini iyi izlediği anlaşılan Kâzım İsmail Gürkanın, bir kaç sualle pestilini çıkardı ve üstadın karakter çizgilerini bütün çıplaklığıyla bez üzerine aksettiriverdi. Adnan Menderesin bu yâr-i vefakârının 27 Mayısın arefesinde "Üniversite nikbindir*' yolundaki bir *sözü* Başkanın hafızasındaydı.

Sönmeyen kin

Halbuki bitirdiğimiz hafta boyunca duruşmaları yapılan Topkapı veya Geyikli gibi Balkan Komiteciliği hâdiselerinin nasıl bir temele dayandığım İstanbulun iki yıldızlı valisi Refik Tulga belirtmekten kaçınmadı. Bayarın eski başyaveri bir zamanlar yanında bulunmak bedbahtlığına uğradığı adamın İnönüye karşı nasıl derin kinle dolu bulunduğunu, onu öldürtmekten, astırmaktan zevkle bahsettiğini saklamadı. Bayarın bu açıklamalar üzerine kendisine vâki hücumlarını ise güzel bir kaç cümleyle sahibinin yüzüne çalıverdi ve halk tarafından şiddetle alkışlandı. Haftanın ortalarındaki gün yapılan bu açıklamaları haftanın son günü tanık mikrofonu başına gelen bir başkası, eski valilerden ve evvelâ DP., sonra Hür. P. milletvekili olan, 1957'de milletvekili seçilemeyince Menderes tarafından açılmış bir basın dâvasının tehdidi altında yeniden ihtida eden Safaeddin Karanakçı Çankayada duy duğu bir kaç sözü anlatarak perçinledi. Karanakçı Bayarın İnönüden "Muhteris, bunak" diye bahsettiğini

Salim Başol

Örnek bir vatandaş

Bitirdiğimiz haftanın içinde Yassıadada bir hâdise cereyan etti. Topkapı dâvası görülüyordu. Bazı tanıklar, Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan tarafından söylendiği bildirilen bir söz üzeninde ifade veriyorlardı. Gürkan, Menderesin Topkapı hâdiselerini "Halk, millet İnönüye antipâtisini, nefretini gösterdi. Fakat Ordu, vazifesini yaparak İnönünün hayatını kurtardı" tarzında tefsir ettiğini bir toplantıda açıklamıştı. Ancak, ifadelerde sarahat yoktu. Başkan Başol durumu aydınlatmaya çalışıyordu. Bu anda yaptığı bir müdahale şu oklu:

"__ Kâzım İsmail Gürkanın o târihte Menderes hakkında böyle bir söz affetmiş olüıası akla pek uygun gelmiyor. Zira Kâzım İsmail Gürkan Adnan Menderese yakındı. Onunla ahbaplığı biliniyordu. Ne dersiniz?"

Müdahale, Salim Başol adlı vatandaşın son on yılını -ve daha evvelin- bütün hâdiselerini ne kadar dikkatle, vukufla ve incelikle takip etmiş bulunduğunu gösteren işaretlerden bir yenisini teşkil etti.

Hakikaten, Yassıada duruşmalarının unutulmayacak siması Salim Başol örnek bir Divan Başkanı olduğu kadar örnek bir vatandaş da olduğunu pek çok fırsatta gösteriyor. Memleketinde olup bitenleri, medeni bir insanın yapması gerektiği gibi müşahede etmiş, keskin çizgileri hafızasına işlemiş, şahıslar hakkında Vakıalara dayanan teşhislere, kanaatlere varmış. Siyasi tartışmalar, o vesileyle söylenmiş lâflar, tarafların birbirlerine karşı durumu ve tutumu Salim Başolun zihninde sıralanmıştır. D.P. İktidarı nasıl almış, bu iktidarın ilk yıllarında nasıl davranmış, 1954'ten sonra vaziyet nasıl gelişmiş, ne gibi bir zihniyet politika hayatımıza hâkim olmuş.. Bunlar Yassında Divanı Başkanının hep malumudur, hep hatırınıdır. O, etrafını dikkatle seyret miş. Herkesin işittiği şayialar, Menderes taraftarlarının işledikleri propaganda temaları, yayılan haberler yahut uçurulan balonlar Yargıtaydaki işini sükûnetle, ama tam bir karakter sağlamlığı içinde gören Salim Başolun da kulağına gelmiş. Uyanık bir vatandaş ileri bir cemiyette nasıl davranırsa Yassıada Divanının Başkam o şekilde davranmış. Bugün, meseleleri vukufla kavraması, inceliklerini görmesi, derinliklerine inebilmesi bu sayededir. Bakıyorsunuz, birden bire Celâl Bayara hatırlatıyor: "Siz, muhalifleri ayağınızın altında karınca gibi ezeceğiniz! söylemiştiniz de buna Muhalefet lideri İnönü sert bir cevap vermişti." Bakıyorsunuz, Adnan Menderese soruyor: "Vatanın size minnettar olmam gerektiğini söylediğiniz doğru mudur?" Bakıyorsunuz, Ahmet Salih Korurdan öğrenmek istiyor: "Menderesin devletten tek kuruş almadan çalıştığı yolunda Menderes tarafından da tekzip edilmeyen yaygın bir şayia vardı. Menderes bütün tahsisatlarını alır mıydı?" Bayarın İnönüye kininden V.C. yayınlarına, bu toprakların üzerinde bu toprakların sahibi olarak yaşayan bütün vatandaşların bildikleri hususlar Başolun ağzında dile geliyor.

Belki de, Yassıada duruşmalarını takip edenlerin arada Menderesle hempası doğrudan doğruya Türk milleti tarafından yargılanıyor intiba m edinmelerinin gerçek sebebi budur. Hiç bir şeyden anlamaz, hiç bir şeyin farkına varmaz, her şeye tahammül eder, istediğinizi yutturabilirsiniz sanılan Türk milletinin her şeyi anladığını, her şeyin farkına vardığını, hiç bir şeye tahammül etmediğini, hiç bir şeyi yutmadığını ve hâdiseleri mükemmelen değerlendirip her şahsa hakettiği notu vediğini Salim Başol adındaki vatandaş her gün Yassıadadan dünyaya -ve hem geçmiş, hem gelecek gafillere- ilân ediyor.

ve kin izhar ettiğini işitmişti.

Bayarın âdı, devrin Ankara Valisi Dilâver Argun tarafından da ortaya âtıldı. Devrin Cumhurbaşkanı, İnönünün Uşaktan geleceği gün kendisini Çnkayaya çağırtmış ve bir tebliğ yayınlayarak İstasyonda doğacak vaklalardan dolayı mesuliyetin C.H.P. lilere ait olacağım bildirmesini istemişti. Argun bunu reddettiğini bildirdi. Daha sonra kendisini devrin İçişleri Bakanı Gedik dâvet etmiş ve istasyona D.P. lileri sokmak niyetlerini açıklamıştı Taşlatma meselesine gelince.. O husus pek iyi anlaşılamadı. Ethem Menderes bunu Argunun kendisine anlattıklarından mı çıkarmıştır, yoksa başka yerden mî, bilinemedi;.

Ama görünen, Topkapı dâvasında Bayatın, Geyikli dâvasında Menderesin 1 numaralı tertipçiler olarak sırıttıklarıydı. Aslına bakılırsa, bunda şaşacak bir cihet de yoktu. Hâdiseler bu neticeyi, duruşmaların başından beri bağırıp durmaktadırlar.

Tahliyeler

Fenerbahçedeki yabancılar

Geçen haftanın sonunda bir gün emektar Fenerbahçe vapuru Yassıadadan Dolmabahçeye hareket ettiğinde, mütad yolcular için oldukça yabancı sayılan 7 kişiyi taşıyordu. Bunlardan biri küçük boylu, güler yüzlü, tombul tombul bir adamdı. Devamı tebessüm ediyor ve kendisini tanıyanlar, görmedikleri üç aya yakın bir zaman içinde üstadın öyle büyük değişikliğe uğramadığını birbirlerine söylüyorlardı. Diğeri babacan tavırlı, mühmel giyimli, az konuşan bir adamdı. Badem bıyığı, yüzüne daha ciddi bir ifâde veriyordu. Susuyor, dalgın denizi seyrediyordu, Onu da tanıyanlar, onda da büyük bir değişikliğin olmadığım farkettiler. Fenerbahçe vapurunun, kaptan köprüsüne bitişik salonunda oturan iki yabancı -Fenerbahçe için- belki de hayatlârının en mesut seyahatlerinden birini yapıyorlârdı.. Köprülü ve Fahrettin Kerim Gökayın tavır ve hareketlerinden bunu anlamak belki mümkün değildi. Ama gözlerindeki pırıltı, durumu çok iyi ifade ediyordu. Yabancıların diğer beş tanesi tâvırlarıylâ dâhi pek fâzla sevinçli olduklarını belli ediyorlardı. Hele birisi, en genci vardı ki yerinde oturamıyor, mütemadiyen Dolmabahçe rıhtımına bakıyordu. Fenerbahçe vapuru yabancı yolcusunu Hürriyete doğru götürüyordu. Bunlar 6-7 Eylül hâdiseleri sanıklarından beraat edenlerdi. Köprülü, Gökay, Oktay Engin, Kavas Hasan Uçar, Alâaddin Eriş, M. Ali Balta ve M. Ali Tekinalptı.

Fenerbahçenin makineleri çalış-

Duruşmaların Anatomisi

Adalet ve Politika

İhtilâl sonralarında sualetin politikaya karışmasından, daha çok görülen şekliyle politikanın adalete karışmasından bol pek az şeye rastlandır. Aslına bakılırsa böyle hallerde adalet ufak rol oynar Ve adına "İhtilâl Adaleti" denilen, adaletle pek bir alâkalı bir mefhum duruma hâkim olur. Duvar diplerinde kurşuna dizilen yıkılan devir şampiyonları, malları ellerinden alınan eski idare sempatizanları, hattâ tukaka olan yabancı diktatör destekleri hep bu "İhtilâl Adaletlinin tabii icaplarıdır.

Bizim ihtilâlimiz biraz değişik davranmıştır. 27 Mayısın akabinde, telâfisi imkânsız hiç bir harekete tevessül edilmemiştir. Ne duvar diplerinde nefret edilen, hem de milletçe nefret edilen tipler itlaf olunmuşlardır -bilâkis, bunları halkın husumetine karşı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin mensupları korumuştur- ile de bir haraç alna muamelesi tatbik mevkiine konulmuştur. Bilâkis, ihtilâlin ilk günü Radyolarda konuşan sesler düşüklerden bile "sayın" diye söz açmışlar, bunları en ziyade linç tehlikesinden korumak üzere emniyete almışlardır. Ancak sonra, durum biraz daha fazla aydınlandığında, suçlulukları ihtilâli yapan millet tarafından tıpkı bir jüri gibi ilân edilmiş düşüklerin yargılanmaları için karar çıkmıştır. Bu maksatla bir Yüksek Adalet Divanı teşekkül etmiş ve Divan Yassıadada faaliyete geçmiştir.

Bu mecmua, okuyucularının malûmudur, düşüklerin suçlu değil da sanık oldukları yolunda başta düşük avukatları, bâzı maksat sahibi veya saf zevat tarafından ileri sürülen teze hiç bir zaman iltifat etmemiştir. Her ihtilâl bir jüri kararıdır. Eğer 27 Mayıs harekâtı akim kalsaydı sâdece harekâta girişen subayların değil, Menderesle mücadele etmiş kimselerin akıbetinin ne olacağım kestirebilmek için kâhin olmaya asla lüzum yoktur. Çocukların dahi tahmin edebilecekleri veçhile, netice böyle olmamışlar. İhtilâl başarı kazanmış ve diktatörlük heveslisîyle hempaları kıskıvrak yakalanarak nezaret altına alınmışlardır. Demek ki jüri suçlunun eski iktidar idarecileri olduğuna karar vermiş, onların giriştikleri siyasi ve bilhassa dalavereyle alâkalı suçlarında cürüm paylarının ne olduğu, bu cürme hâkim gözüyle ne miktar cezanın düştüğü hususunun tâyinini tamamile tarafsız davranan bir heyete havale etmiştir. Demek ki, Yassıadadaki Divan dahi ortada bi suçun bulunup bulunmadığım tâyine çalışmak yetkisine sahip değildir. Bu hükmü vermeye yetkili merci, Yassıadadaki Divan olamaz. Bir küçük, basit ve Manalı misâl verelim. Yarın, öbür gün Yassıadada "Anayasanın ihlâli" dâvası görülecektir. Bu dâvada, herkese beraat kararı vermek Salim Başol ve arkadaşlarının etinde midir? Yâni, Türkiyede bir "Anayasanın İhlâli" hâdisesinin vuku bulmadığını söylemek Yassıadadaki Divan dahil, bir kimsenin, aklı başında bir kimsenin iddia edebileceği husus müdür? Böyle bir hâdise Cereyan ettiğinden dolayıdır ki Türk milleti 27 Mayıs sabahı genci ve yaşlısı, sivili ve askeri ayaklanmış, o fiilin faillerini tepeleyivermiştir. Bunun, üstelik hukuki ve ilmi bir de ilâmı Çıkmıştır. Ama o bile olmasaydı, Anayasayı ihlâl suçunun Türkiyede bir şahıs emrindeki bir zümrenin hâkimiyetini gerçekleştirecek bir diktatoryanın kurulması teşebbüsünün vuku bulduğunu inkâr kabil midir ? Türk milleti, tıpkı bir jüri gibi bu inancı benimsedikten sonradır ki ayaklanmış ve 27 Mayısı gerçekleştirmiştir. O halde, defalarca söylendiği gibi, Yassıadadaki Yüksek Adalet Divanı bir ihtilâlin değil, bir ihtilâli anlayış tarzının neticesidir. Şu hareket suçtur. Bu hareket suç değildir. Suç olan şu harekete filancanın iştirak payı şudur. Bu iştirak nisbetine düşen ceza miktarı ise şundan ibarettir. İşte, Yassıada Divanının üzerine düşen vazife kanunlara ve hukukun umumi kaidelerine riayet suretiyle bunu tesbitten, sonra da bunu tefhimden ibarettir. Ama Yassıadadaki Divan elbette bir ihtilâl sonrası heyeti olduğunu unutmayacak, sâdece kanunun kuru metni yerine hâdiselerin, vakıaların, bunların mânasının ve mahiyetinin teşrihini kalbinde hissedecek, ona göre karar verecektir, ihtilâl sonrası pek çok mahkeme için varit olduğu veçhile, Yassıadadaki Divan bakımından da mühim mesele bir daha Türkiyede bir takım tiplerin, kati hukuk prensiplerinin arkasına sığınsalar da yaşayıp kazanmalarına imkân bırakmamaktan ibarettir.

Vaziyet bu iken, Ahmet Emin Yalmanın geçen haftama ortalarında bir gün Vatan gazetesinde yayınlanan bir başyazısı heyecan değil ama, hayli hayret yarattı. Vatan gazetesinin ziyadesiyle meşhur ve hassas başyazarı bir mesele ortaya atıyordu. Yassıadada bir çok D.P. mensubu vardı. Bunlar, D.P. Meclis Grubunun üyeleriydi. Bunlar, Anayasanın ihlâli suçunun sanıklarıydı. Halbuki aralarında suçsuz olanlar vardı. Şimdi, yeni bir sistem bulmak, iki sınıf sanık arasında tefrik yapmak gerekmekteydi. Yalmana göre kıstas, Meclis Başkanı seçimleri olabilirdi. Orada Koraltanın aleyhinde vaziyet alanlar pek âlâ serbest bırakılabilirlerdi. Öyle ya, belki gayelerine varamamışlardı ama, niyet niyetti ve bu bir iyi niyetti. İyi niyet ise mükâfatım görmeliydi. Yalmana göre ise bunun çâresi inisyatifi Yassıadadaki heyete, onun başkanına ve arkadaşlarına bırakmak değildi. Meselâ İnönü, pek âlâ Kurucu Mecliste bir harekete geçebilir ve kimlerin mesul olarak hüküm giyebileceğinin tesbitini isteyebilirdi!

Halbuki bu, son derece sakat bir görüştür. Evvelâ İnönü, Adalet Divanı -İnönü Divana ve bilhassa onun Başkanına karşı büyült sempati ve güven beslemekte, çıkacak kararların haklı olacağına yürekten inanmakta, hiç kimsenin bu heyete tesir edemeyeceğinden emin bulunmaktadır- işitti bitirmedikçe, yâni Anayasayla alâkalı 1 numaralı dosya hakkındaki hüküm tefhim olunmadıkça müdahale niyetinde değildir. Bunun sebebi, hüküm açıklanıncaya kadar meselenin hukuki vasfım muhafaza etmesidir. Ancak mesele memleketin teşriî organı önüne geldikten sonradır ki siyasi vasıf kazanmakta, politikacılara söz hakkı tanımaktadır. Kaldı ki D.P. Meclis Grubunun son on yıllık gizli zabıtları eldedir. Orada kapak kapılar arkasında kimin ne şekilde konuştuğu mükemmelen anlaşılmaktadır. Kararlar, Anayasayla ilgili dâvada ancak o zabıtlara inhisar edecektir. Zabıtlara göre mahkûm edilmesi gereken bir zatı dünyanın bütün kuvvetlerinin kurtaramayacağını herkesin bilmesi ve ayağını ona göre denk alması bir zaruretin icabıdır. Ne İnönü, ne Gürsel, ne de başkası Divanın işlerine karışmak veya işaret vermek kudretinde, niyetinde değildir.

Adnan Menderes

Karakter imtihanında sıfır numara!

Yassıadaya gidiniz ve Adnan Menderesi seyrediniz. Ne bu dergide, ne gazetelerde okuduklarınız, ne de Radyonun çok dinlenilen Yassıada Saatinde işittikleriniz bir insanın ne derece düşebileceğini size anlatmaya kafidir. Yassıadaya gidiniz ve Adnan Menderesi seyrediniz. Ancak o takdirde bir insanın ne derece düşebileceğini, daha doğrusu bir insanın ne derece düşük olabileceğini görecek ve kendi kendinize ibretle mırıldanacaksınız: "Bu adam mı, on yıl bu memleketi, hem de pek çok yüreğe dehşet salarak idare etti?"

Yassıadaya Celâl Bayar ve Adnan Menderes aynı nefret hâlesi içinde, ama değişik kıymet hükümlerinin hükümlüleri olarak götürülmüşlerdir. Bayar, yüreği kapkara bir insan sıfatıyla sâdece, bir hainin cezasını görmesinin verdiği memnunluğu uyandırıyordu. Ama Menderesin âkibeti hazin bulunuyor, suç biraz kadere yükleniyor, düşük Başbakanın hem yüreğinde bâzı beyazlıklar, hem de torbasında bâzı meziyetler taşıdığı düşünülerek "Oh oldu" değil, "Yazık oldu" deniliyordu. Aklı başında herkes, âkibeti mukadder buluyordu. Fakat bir merhamet hissinin Menderese karşı duyulduğunu inkâra cevaz yoktur. Yüksek Adalet Divanı önünde üç aydır verilen imtihan Bayar ile Menderesin yerlerini gözler önünde çok değiştirmiştir. Ruhu soyulmuş olarak, çırılçıplak millet önüne çıkan Menderes düşünülemeyecek derecede aşağılık bir mahlûk damgasını tam ittifakla yemiştir. Buna mukabil Bayar, hiç olmazsa suçluluğun karakter imtihanım başarıyla vermiştir.

Bütün tiplerin belki de en güç tahammül edileni "şımarık ve karaktersiz zengin çocuğu" tipidir. Bencil, hodbin, sora gelince ne eğilmekten, ne yalandan, ne iftiradan kaçınan, kendi rahatı için karısından anasına dünyada satmayacağı şey bulunmayan, her şeyi, her şeyi, her şeyi mubah gören bu tipin hiç bir romancının yaratamayacağı mükemmellikteki örneğini Adnan Menderes Yassıadada vermiştir. Bütün Yassıada personeli içinde, yâni kendisini yalandan gören ve tanıyanlar arasında Menderes hakkında iğrenmeden başka his duyan tek insan yoktur. Düşüklerin hepsi değişik kimselerde değişik intibalar bırakmaktadırlar. Bayara kızan vardır, "Aferin adama ama.." diyen vardır. Zorlunun küstahlığı karşısında gülen vardır, asabı bozulan vardır. Hattâ Yetkiner veya Zeki Şahin gibiler bile çeşitli hislere yol açmaktadırlar. Tek istisna Adnan Menderestir. İstihfaf! İşte, memlekette nasıl olup ta diktatörlüğünü kurmaya kalkıştığı, nasıl olup ta koca bir partiyi ve onun çoğu okumuş Meclis Grubunu ele geçirdiği gittikçe bir muamma haline gelen adamın, üzerinden kudret hırkası çekilin alındığında bıraktığı müşterek his!

Bir şımarık zengin çocuğu nasıl yanaşmasına suç yüklerse Menderes, elbette ki alçaklıklarından faydalandığı, ama nihayet emir vererek iş gördürttüğü adamlarına suç yüklüyor. Bir şımarık zengin çocuğu nasıl belâyı kendi başından defetmek için yalvarır, yakarır, ağlar, sızlarsa Menderes yalvarıyor, yakarıyor, ağlıyor, sızlıyor. Bir şımarık zengin çocuğu nasıl, belâdan kurtulunca zulmüne devam imkanım ararsa, Menderes o muhayyel günleri bekliyor. İhtimal ki bunun adı, onca politikadır. Hakikaten Menderes, yüzsüzlüğü politikada en büyük kuvvet sayan bir mektebin kurucusudur ve onun on yıl boyunca siyaset alanında elde ettiği kısa vadeli başarılar kendisine pek çok talebe yaratmıştır. Şimdi, o talebeler dahil, herkes yüzsüzlüğün iğrenmeden başka hiç bir netice vermediğini görmektedir.

Karşısında el pençe divan duranlar için ne hazin bir teşhis!

mağa başladığında saatler 13.15'i gösteriyordu. Yassı adanın bekçileri rıhtımdan ayrılanları askerce selâmlıyarak uğurlamağa devam ettiler. Güverteye sıralanmış olan 7 kişiye gelince, onlar da sevinçli el hareketleriyle askerlere cevap verdiler. Gökay, elinde şapkası, bir geçit resmindeki vali ciddiyetiyle duruyor, başı açık olmasına rağmen Köprülü askerce selamla uğurlıyanlara mukabele ediyordu. Erişe gelince sevinci el sallayışından belli oluyordu.

Bekleyenler

Fenerbahçenin makineleri tam yolla Dolmabahçe rıhtımına doğru gemiyi iterken, rıhtım bir ana baba günüydü. Gelenler arasında, Alâaddin Erişin astragan yakalı, düz siyah manto giymiş eşi ve beş baldızı en faz la ilgi çekenlerdi. Erişin eşi, Fenerbahçenin gelişini sabırsızlıkla bekliyor ve vapuru bazan dürbünle gözlüyordu. Köprülüyü kızı Beyhan Kırca karşılamaya gelmişti. Ali Tekinalp ve Mehmet Ali Balinin karşılayıcıları, tanınmadıkları için, kalabalığın arasında rahatça dolaşabiliyor, konuşabiliyorlardı. Oktay Engini kendisine tanıklık etmiş olan mavi mantolu, sarışın kızkardeşi Dilek karşılıyacaktı. Yalnız Kavas Hasan Uçarı kimse karşılamaya gelmemişti. Saatlerin tam 14'ü gösterdiği sırada, Fenerbahçe vapuru Deniz Müzesi haline getirilen Dolmabahçe Camiinin sonradan yapma rıhtımına yanaştı. Bütün gözler vapura dikilmiş, 68 günden beri ilk defa karaya ayak basacak olanları gözlüyordu.

Aradan 29 dakika geçtikten sonra İrtibat Bürosunun demir parmaklıklı kapısı açıldı. Kapıdan ilk çıkanlar İstanbulun eski "Küçük Vali"si F. K. Gögay, Emniyet Müdürü Alâaddin Eriş ve siyah bereli Fuat Köprülü oldu. Bunları Tekinalp, Balin, Engin ve Uçar takip etti. Tahliye edilenlerden Gökayın, Köprülünün meşin bavullarım deniz erleri taşıyordu. Gökay sararmış, heyecanlanmıştı. Erişin yüzüne renk gelmişti. Gülüyordu.

Aslına bakılırsa karar, beklenen karar oldu. Divan, üç kişiyi suçlu bulmuştu: Menderes, Zorlu ve İzmirin antipatik valisi Kemal Hadınlı! Zaten bütün duruşma safhaları zihinleri ve vicdanları bu istikamete itmişti. Ancak Divan suçun mahiyetini da değiştirdi. Bu değişiklik sayesindedir ki devrin Cumhurbaşkanı Bayar ademi takip kararı alabildi. Yoksa, onun suçsuzluğu tesbit edilmiş değildi. Tertibe iştiraki olmadığı anlaşılan Köprülü ve Gökay sâdece Ada havası almış bulunuyorlardı. Zira, daha Adaya ayak bastıklarında Komutan Güryay ve arkadaşları onları düşüklerden ayırmışlar, değişik muamele etmişler, itibar göstermişlerdi.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Lâtin Amerika

Son bağlar da kopanca...

İsviçrenin bir elçilikten çok bir dinlenme evini andıran Küba elçiliğinde, geçen hafta işler birdenbire artıverdi. Elçiliğe gelen evrak genel olarak günde en çok ikiyi geçmezken şimdi ortalıkta dosyalar uçuşuyor, kapının bazan haftalarca çalınmayan zili durmadan işliyordu. Doğrusu ya, bu duruma bakınca insan ister istemez dünyanın başka bir yerinde bu kadar çok çalışan bir elçilik ilaha olup olmadığını sormaktan kendini alamıyordu.

İşin aslına bakılırsa, Havanadaki İsviçre elçiliğinin bu olağanüstü çalışması, İsviçre ile Küba arasındaki münasebetlerin birdenbire çoğalmasından değil, Amerika ile Küba arasındaki diplomatik münasebetlerin kesilmesinden geliyordu. Geride bıraktığımız haftanın ilk günlerinde Havana Hükümeti, Kübadaki Amerikan temsilcisine bir nota vererek, Havanadaki Amerikan Büyükelçiliğinde çalışan üçyüz kişinin sayısının onbire indirilmesini, geri kalanların kırksekiz saat içinde Kübayı terketmelerini istemişti. Notada belirtildiğine göre, Küba başkentinde çalışan üçyüz Amerikalının bütün işi günü casusluk yapmak, bu ülkedeki Castro aleyhtarlarını kışkırtmaktı. Eğer maksat diplomatik işlerin yürütülmesi ise bunu onbir kişi de yapabilirdi. Nitekim Washington'daki Küba elçiliğinde yalnız onbir kişi çalışıyor ve işleri pekâlâ yürütüyorlardı.

Amerikan Hükümetinin bu Küba notasına verdiği cevap hiç beklenilmeyen cinsten oldu. Washington'daki Küba temsilcisine aradan onsekiz saat geçmeden verilen karşı bir notada, A.B.D. ile Küba arasındaki diplomatik münasebetlerin kesildiği bildiriliyordu. Gerçi Castro ve arkadaşlarıma iş başına geçmesinden sonra, bilhassa 1960 yılı içinde, A.B.D. ile Küba arasındaki münasebetler çok gerginleşmiş, hattâ zaman zaman kopacak gibi Olmuştu ama, doğrusu Amerikanın Küba ile münasebetlerini böyle bir sebeple keseceği kimsenin aklına gelmemişti. O kadar ki, diplomatik münasebetlerin kesilmesi üzerine Havanadan ayrılmaya hazırlanan Amerikan elçilik mensupları bile, bu kararın kendileri için büyük bir sürpriz olduğunu gizlemiyorlardı.

Küba ile diplomatik münasebetleri kestikten sonra Amerikan Hükümeti, bu ülkedeki işlerini İsviçre elçiliğinin aracılığıyla yürüteceğini açıklıyordu. Fakat mesele bu açıklama ile kapanacak kadar basit değildi. İki devlet arasındaki münasebetler kesildikten sonra. Kübada, Guantanemo'da bulunan Amerikan deniz üssünün durumu bütün ağırlığıyla Ortaya çıkıvermişti. Amerikan Hükümetinin, iki devlet arasındaki diplomatik münasebetlerin kesilmesinin bu üssün durumuna hiçbir değişiklik getiremeyeceğini, Guantanemo'nun Kübaya bırakılması için 1908 andlaşması gereğince Amerikanın rızasına ihtiyaç bulunduğunu söylemesine rağmen, gerektiği saman en aşırı davranışlardan bile kaçınmadığını gösteren Castro'nun bu durumdan faydalanarak Amerikan üssünden kurtulmak istemiyeceğini kimse temin edemezdi.

Küba ile A.B.D. arasındaki münasebetlerin kesilmesinden sonra Ortaya çıkan ikinci bir mesele de, bu Amerikan davranışının Kübayı Sovyetler Birliğinin kucağına daha çok atıp atmıyacağı meselesiydi. Doğrusunu söylemek gerekirse Castro'nun Moskovaya yanaşmasında Amerikan tutumunun büyük payı olmuştu. Rubanın ekonomik kaynaklarım Küba halkının hizmetine vermek, Kübayı siyasi ve iktisadi bakımdan güçlü bir ülke haline getirmek için attığı her adım Amerikan Hükümeti tarafından anlayışsızlıkla karşılanınca, Castro için Sovyetler Birliğine yaklaşmaktan başka çare kalmıyordu. Gergi Kübayı siyasi ve iktisadi bakımdan güçlü bir ülke haline getirmek isteyen Castro idaresinin gerek-- olgunluk ve ustalıktan uzak olduğuna, aşın bir programsıalık ve fevri davranışlar içinde yüzdüğüne şüphe yoktu ama, dünyanın en kudretli devletlerinden biri olan Birleşik Amerikanın bu küçücük komşusuna kartı büyük bir anlayışsızlık göstermesi ve Havana Hükümetinin bar hareketine karşı şiddetle mukabele etmesi de Sovyet nüfuzunu Batı yarim küresine sokmaktan başka bir işe yaramamıştı.

Diğer yatıdan, Amerikan Hükümeti Küba ile münasebetlerini keserken bunun diğer Lâtin Amerika ülkelerinde uyandıracağı tepkileri de hesaba katmalıydı A B.D ne bağlı bâzı Lâtin Amerika devletleri belki Washington Hükümetinin isinden giderek Küba ile münasebetleri kesmekte gecikmiyeceklerdi. Fakat Lâtin Amerika halkının önemli bir kısmının da, Castro'yu içten tuttuğuna şüphe edilmemeliydi. Castro bunların gözünde bir devlet adamı değil, AB. D. nin batı yarım küresindeki siyasi ve iktisadi üstünlüğüne karşı bayrak açan bir önderdi. Bu önder yıkılır, ya da başarısızlığa uğrarsa Lâtin Amerikalım ABD nin nüfuzundan kurtulmak için yaptığı ilk deneme boşa gitmiş olacaktı. Nihayet, ortalama yollu görebilen diğer bir kısım Lâtin Amerika halkına göre de, Amerikan Hükümeti, kendine direnenlere karşı şiddet tedbirleri kullanacağı yerde, onlarla elele vererek bu ülkelerin dertlerine çâre aramak yolunu seçmeliydi. Eğer bu gerçeği anlamazsa, soğuk harp çok geçmeden bütün batı yarım küresine bulaşacaktı.

Laos

Durum karışıyor

Amerikan Dışişleri bakanlığı geçen hafta bir yandan . Kübaya karşı tedbirler düşünürken diğer yandan da Moskova ile yeni bir ağız kavgasına daha tutuştu. Kısa zamanda hâl çaresine bağlanmazsa ağızdan yumruğa dökülmek tehlikesi istidadını

gösteren bu kavganın konusu, Laos'un durumuydu. Gerçekten, geride bıraktığımız hafta içinde Laos'un durumu büsbütün karışmış ve AKİS'in daha geçen sayısında ileri sürdüğü İhtimal gerçekleşmişti: Vientiane'dan atılan Kong Lee kuvvetleri kuzey eyaletlerindeki solcu Pathet Lao kuvvetleri ile birleşince Laos yeni bir Kore olmak tehlikesiyle karşı karşıya kalıyordu.

Sovyetler Birliğine bakılırsa bu durumun tek sorumlusu, Birleşik Amerikaydı. Hindiçini savaşını sona erdiren Cenevre andlaşmaları Vîetnam'ı kuzeyi solcu, güneyi sağcı olmak üzere ikiye ayırırken Laos ve Kamboçyanın da tarafsızlıklarını derpiş etmişti. Gene bu andlaşmalar gereğince Kanada, Hindistan ve Polonya temsilcilerinden kurulacak bir kontrol komisyonu, tarafların bu hükümlere uyup uymadıklarım denetliyecekti. Laos Hükümeti, artık işinin sona erdiğini ileri sürerek, 1958 yılında bu komisyonun dağılmasını sağladı. Moskova, A.B.D. nin bu komisyon dağıldıktan sonra Laos'taki sağcılara silâh vererek bunları iktidarı ele almaya kışkırttığım ileri sürüyordu. Nitekim geçen Ağustos ayında kurulan tarafsız Suvanna Fuma kabinesi de. Amerikan yardımıyla beslenen Fumi Nosavan kuvvetleri tarafından iş başından uzaklaştırılmıştı. Moskovaya göre şimdi yapılması gereken iş, bu Amerikan yardımının derhal kesilmesi ve dağılan kontrol komisyonunun yeniden toplanarak Laos'un Cenevre andlaşmalarına uymasını, başka bir deyişle Vientiane'da tarafsız bir hükümet kurulmasını sağlamasıydı.

Amerikan Hükümeti, bu Sovyet iddiaları karşısında, Laos'a uzun zamandır askerî yardım yaptığını saklamıyordu. Ancak bu yardımı meşru hükümetin isteği üzerine yapmış, geçen Kasım ayında Laos durumu karışınca da kesmişti. Halbuki Sovyetler Birliği, Komünist Çin ve Kuzey Vietnam'ın aracılığıyla solcu Pathet Lao kuvvetlerine silâh yollamaya halâ devam ediyordu. Bu arada bir Amerikan uçağı bu Sovyet yardımını tesbit için havadan resim çekerken ateşe tutulmuştu. Washington, bunun Sovyet marifeti olduğunu ileri sürüyordu. Diğer yandan, geçen balta solcularla birlesen Kong Lee kuvvetleri Laos'un kuzey eyaletlerinden Phong Sali'yi ele geçirmişler, böylece yeniden Vienfiane'a yaklaşmışlardı. Washington bunun da ancak Sovyet yardımiyla başarıldığını söylüyordu.

Laos meselesi, Sovyetler Birliğiyle A.B.D. nin yanısıra, İngiltere ve Fransayı da yakından ilgilendiriyordu. Bu iki devlet Cenevre andlaşmalarının imzalayıcıları arasında oldukları gibi, Güney ve Uzak Doğudaki çeşitli çıkarlarını da düşünüyorlardı.' Fakat ne var ki İngiltere ile Fransanın görüşü bu konuda Birleşik Amerikanınkine pek uymuyordu. Washington Laos'ta sağcıların duruma hâkim olmasını Uzak Doğunun siyasî dengesi bakımından kaçınılmaz görüp her ne pahasına olursa olsun Boun Oum Hükümetini desteklemek isterken Londra ve Paris, sağcıların çoğunlukta değil belki azınlıkta olduklarını, tarafsızlık politikası takip edilmesini isteyen pek çok Laos'lu bulunduğunu gözönünde tutarak Laos için tek çıkar yolun tarafsız bir liderin başkanlığında kurulacak bir millî birlik hükümeti olduğunu düşünüyorlardı. Nitekim bu düşünce ile, İngiliz Hükümeti, Cenevre andlaşmaları ile kurulan kontrol komisyonunun tekrar toplanması için Boun Oum Hükümeti nezdinde teşebbüse bile geçti. Amerikan Hükümetinin hiç de iyi gözle görmediği bu İngiliz teşebbüsünü Boun Oum açıkça reddetmedi, fakat müsbet de cevaplandırmadı. Boun Oum'a göre bu komisyon yeniden çalışmaya başlasa bile ne solcuların, ne de tarafsız Suvanna Fuma'nın yeniden Laos Hükümeti içinde yer almaları düşünülebilirdi.

Boun Oum'un bu görüşünün Amerikan görüşüne çok benzediğine, hattâ onun aynı olduğuna şüphe yoktu. Solcuların, ya da tarafsızların Laos Hükümeti içinde yer almalarının bu ülkeyi önünde sonunda sonunda demirperde arkasına düşüreceğine inanan Amerikan Hükümeti buna engel olmak için gerekirse kuvvete başvurmaya bile kararlı görünüyor, bu arada alınacak tedbirleri görüşmek için SEATO Konseyini toplantıya çağırdığı gibi Pasifike büyük bir deniz kuvveti de yolluyordu. Öyle görülüyor ki, Laos'ta çıkar yolun, içine sağcılarla beraber tarafsızları ve bir dereceye kadar da solcuları alacak bir milli birlik hükümeti kurmak olduğunu kabule yanaşmıyan Eisenhower idaresi bugün anlaşmazlıkların kuvvet yoluyla değil, politik ustalıkla çözülmesi gerektiğini giderayak bile anlıyamıyordu. Bu gidişle parsayı toplayan, her sefer olduğu gibi gene Sovyetler Birliği olacaktı.

KİTAPLAR

İttihat ve Terakki İçinde Dönenler

(Anlatan Galip Vardar, Yazan Samih Nafiz Tansu, İnkılâp Kitabevi, Tan Matbaası, 1960 İstanbul, 4İ4 *sayfa, 10 lira)*

"İttihat ve Terakki içinde Dönenler", adından da anlaşılacağı gibi, yakın çağ tarihimize tutulan ışıklardan biridir. Eser yüzde yüz bir tarih eseri midir, kelimenin tam anlamıyla tarihî vesikaları ihtiva etmekte midir? Pek yakın bir tarih parçasının hikayesi olduğu için, şahsî sempati ve antipatilerin bu eserin hazırlanış ve yazılışında yeri olmuş mudur, olmamış mıdır? Bütün bu soruların cevabım ancak, katı kalıplar içinde çalışmak zorunda olan tarihçiler verecektir. Bunun ötesinde "İttihat ve Terakki İçinde Dönenler" adlı kitap, yakın tarihini doğru dürüst bilmeyen, öğrenmek imkânını da bir türlü bulamayan gençlik için, son derece kolay okunan, zaman zaman bir macera romanı havasına büründüğünden zevkle takip edilen ve sonunda, iyi veya kötü, mutlaka birşeyler öğreten bir kitaptır.

Kitabın yazarı değilse bile anlatanı, İttihat ve Terakki devrine -bir köşesinden de olsa- erişmiş bir insandır. İttihat ve Terakki iktidarının hemen sonlarındaki yıllarda, İstiklal Savaşının karanlık günlerinde istihbarat teşkilâtında çalışmış, dolayısıyla bir takım olaylara karışmış, bir takım insanları tanımıştır. İşte Galip Vardar bu cephesiyle bildiklerini Samih Nafiz Tansuya anlatmış, Tansu da bunları profesyonel bir yazar olarak renklendirmiş, şekillendirmiştir.

Kitabın başında, kısa bir iki sayfanın içinde, Galip Vardarın hayatı verilmektedir. Kitabın sonuna ise Tansu, bir sonsöz yazmıştır. Sonsözde Tansu, kitap hakkında şöyle demektedir:

"İttihat ve Terakki İçinde Dönenler tefrikası -kitap daha kitap halinde yayınlanmadan bir gündelik gazetede tefrika edilmiştir-, memleketin yakın tarihinde geçmiş dikkate değer ve gizli hâdiselerin içyüzüdür. Güzel fikirlerin, büyük ülkelerin, şahsî ihtiraslar uğrunda nasıl heba edildiğini gösteren ibrete değer bir tarih parçasıdır.

Osmanlı İmparatorluğu gibi altı asırdan fazla sürmüş bir devletin kısa bir zamanda yıkılıp çökmesini. Balkanların kaybedilmesi ile nasıl felâketler serisinin birbirini kovaladığını, insan hayret ve heyecanla takip etmektedir. 33 yıllık bir istibdadı yıkan bir avuç gencin neticede daha sonra birbirlerine düştüğünü de izah eder. Tarihi, tekerrürden ibaret sayanlar bu benzeri vakaları birbiriyle mukayese ederler. Tarih, hakikatte tamamı tamamına hiç bir zaman tekerrür etmemiştir. Yalnız benzeri hâdiselerin muayyen sebeplerle ortaya çıktığı ve belirli sonuçlara vardığı da muhakkaktır."

İttihat ve Terakki İçinde Dönenlerde, Türk tarihinin gerçek anlamdaki ilk siyasi partisinin nasıl ve hangi şartlar altında kurulduğu anlatılmaktadır. Partiden ziyade bir sifasî klüp havası içinde kurulan, partici olmaktan çok komiteci usûlleri ile yetişmiş İttihat ve Terakki mensuplarının, Abdülhamit devri iktidarını nasıl kapadıkları gerçekten merakla okunacak bir bahistir. İdealleri uğrunda Kafi dökmekten zerre kadar çekinmeyen, adam öldürmeyi vatan menfaatinedir diye gözlerini kırpmadan yerine getiren bu idealist insanların, aradan bir kaç yıl geçtikten sonra nasıl birbirlerine girdikleri, nasıl Halâskâran, Hürriyet ve İtilâf gruplarının doğduğu da gene bu devrin, içyüzü pek bilinmeyen, sâdece adı edilen olaylarıdır.

Ciddî ve etraflı bir yakın çağ tarihimiz yazılmadığı, daha doğrusu yazılamadığı için, meselâ Timurlenk veya Yıldırım Beyazıtın hayatını dahi mükemmelen bilen Türk gençliği, burnunun dibinde geçmiş bir takım olayları tam açıklığıyla bilmemektedir. Bu bakımdan, Galip Vardarın anlattığı, Samih Nafiz Tansunun kaleme aldığı, hâtıra ile tarih arası bu tip kitaplar, gençlik için, hele anlatılış ve yazılışı da bir macera romanı havasında olduğundan merakla okunacak kitaplardır. Bunlarda belki tarihî hakikatler her zaman yüzde yüz sağlam olmayacaktır, ama gene de merakları kamçılıyacak, tarihi eserleri okuma aşkım arttıracaktır.

Amerikada tezatlar ve değişmeyen bir şey

Jale CANDAN

Amerika ve bilhassa Amerikalı hakkında lehte ve aleyhte pek çok şey söylemek mümkündür. Bu memlekette en iyi ve en kötü şeyleri daima yanyana görebilirsiniz. Hayat seviyesi -malûm- çok yüksek. Dağ başına gitseniz -Amerikalılar seve seve dağ başlarında oturuyorlar, çünkü arabaları var- her konforu büyük kolaylıkla temin e~debilrsiniz. Her evde muhakkak ısıtma tertibatı vardır, her musluktan sıcak su akar, en fakir evin bahçesi bakımlıdır, köyler sayfiye yerlerine benzer. Şehirde ve köyde aynı muazzam bakkaliye dükkânlarını bulursunuz, fakat her şehirde bizim teneke mahallesi dediğimiz tarzda sefalet yuvası mahalleler de mevcuttur. Bu mahallelerde pencereden dışarıya çıkarılmış soba borularına, ipe serilmiş kirli çamaşırlara rastlarsınız. Camlar kırılmış, yerine takılmamıştır. Çocuklar bakımsızdır. İnsan, bu kadar imkân içinde bu sefaleti daha da çok yadırgar. Ne var ki bunlar miktar itibarile azdır ve parlak bir bütünlüğün içinde kaybolur gider.

Amerikalılar bâzan nezaket kaidelerini unutacak kadar doğrucu ve tok sözlüdürler. Size yaranmak için hislerini veya düşüncelerini hiçbir zaman saklamazlar. Ama Amerikada aklatmak ta, aklanmak ta çok olağan bir iştir. Ticaret hayatında -kötü mal satmak hariç- ikna yolu ile yutturmak adeta meşrudur. Birinin beşe sattığını diğeri ona satar. Çünkü fabrika satıcıya çok büyük bir kazanç hakkı vermiştir, adama şikâyet ederseniz güler, "Ben sizi aldatmadım, iyi bir satış yaptım" der. Reklâmlarla, az para mukabilinde öteberi satma ve posta ile satış yollarıyla her ay Amerikada binlerce insan dolandırılır. Kapınızı açık bırakıp gidebilirsiniz, ama yanınızda para taşıyamazsınız. Taksiye binerseniz şoför sizden, siz şoförden şüphe edebilirsiniz. 15-20 dolar için akla gelmez cinayetler işlenir. Aklı başında bir Amerikalı, yanında dâima çek taşır ve yolda oto - stop yapanlara zaaf göstermez.

Amerikalılar, bilhassa ecnebilere karşı bâzan fevkalâde iyi ve dostturlar, ama kendi yakınlarına ve bilhassa ihtiyarlarına karşı bizim, anlıyamıyacağımız şekilde lakayd ve hatta hissiz olabilirler. Bir çok akıl hastahaneleri bu yüzden hastahaneden ziyade bakım yeri, ihtiyarlar evi şeklinde biler.

Amerikada mal hem çok kıymetli, hem çok kıymetsizdir. Bâzan beş para etmiyecek bir eşya, bir elbise veya şapka vitrine konur ve aklın kabul etmiyeceği fiyatlara satılır. Bâzan en güzel şeyler bedava gider. Eskici dükkânlarında tasavvur edilemiyecek kadar eski mallar satılır ve herhalde müşteri de budur.

Büyük bakkaliye dükkânları cennetten birer köşe gibidirler. Orada her şeyi, akla gelebilen her şeyi bulursunuz. Pahalı mallar miktar itibarile öyle ayarlanmıştır ki herkes kendini tatmin edebilir. Bu, her şehirde her köyde böyledir. Ama, en büyük bir "süper - market" in yanında, bizim, bildiğimiz tarzda ufak bakkal dükkânları da vardır ve bunlar da tutunurlar, bunların da müşterisi vardır. Amerikada meyve ve sebze Jelatin kâğıtlara sarılmış şekilde, tertemiz satılır. Et paket içindedir ve bâzan bir mücevher paketi gibi süslenmiştir. Ama açık pazarlarda sinekler ve pislik ilk göze çarpan şeydir ve bu pazarlar biraz daha ucuz oldukları için çok ta müşteri toplarlar.

Bütün bu ve buna benzer tezatlar Amerikada bir yabancının en çok dikkatini eşken şeylerdir, Fakat bütün bu tezatlar içinde hiç değişmeyen birşey vardır, o da kanuna, kaidelere ve prensiplere olan riayettir. Burada, kanun, kaide ve prensipler şok zor ve ancak büyük mücadeleler sonunda iyice tartılıp biçildikten sonra değişiyor ve kanuna karşı gelen veya yanlış hareket eden kimse dâima cezalandırılıyor. Eğer bir müsamaha icabediyorsa bu, ancak kanunun vaktile tespit ettiği çerçeve dahilinde oluyor. Marazi hisler, acıma, düşene dost olma zaafları bu cemiyette mevcut değil. Amerikalı otomobilini yanlış yere park edip para cezası ödediği zaman da böyle düşünüyor, bir vatandaş daha önemli kanunları çiğnediği zaman da... Bu cemiyette her şey şahsın saadeti için düşünülmüştür, fakat cemiyet için, icabettiği anda, şahıs tereddütsüz feda ediliyor. Ve öyle zannediyorum ki b|rçok tezatlara, yanlışlıklara ve hattâ kötülüklere rağmen bu cemiyetin mesut bir cemiyet olmasına yardim eden en büyük kuvvet budur.

Haberler

... *ve* öldü

Ankaranın sanat çevresi geçen yılı bir acıyla kapadı. 30 Aralık günü gün ışıdıktan sonra, bir gece önce güle oynaya vakit geçiren, sonra yatıp uyuyan ressam Haşmet Akal ölüverdi. Akal, son derece hareketli, canlı, heyecanlı bir insandı. Üstelik iyi bir ressamdı. Ölümünden çok az arkadaşı haberdar olabildi. Ardında yetişkin iki oğluyla, genç karısı -Ressam Ayşe Akal- boyunları bükük kaldılar.

Akal, Ankaraya daha bu yıl tâyin edilmişti. Büyük ümitleri vardı. Türkiyede sanatçının hazin kaderi, onun ölümüyle bir kere daha belirdi. Sessiz, kimsesiz, ilgisiz Türk sanatçısının temsilciliğini Akal yüklenmiş gibiydi.

Büyük bir başarı

Milletlerarası bir üne kavuşmuş olan sayılı karikatüristlerimizden Turhan Selçuk, yeni yıla da yeni bir başarıyla girdi. Bu başarı aynı zamanda Türk karikatür sanatının da bir başarısıdır. İsviçrede, her yıl bir albüm yayınlayan Diogenes adında ünlü bir yayınevi vardır. Bu yayınevinin özelliği, modern karikatür ustalarına yayınlarında yer vermesidir. Meselâ, şimdiye kadar bu albümlerde yer alabilen usta karikatüristler şunlardır: Charles Addams -U.S.A.-, Bose -Fransa-, Chaval -Fransa-, Sam Cobean -U.S.A.-, Paul Flora -Avusturya-, Andre François -Fransa-, Maurtce Henry -Fransa-, Fremura -İtalyan-, Mose -Fransa-, Virgil Partch -U.S.A.-, Bonald Searle -İngiltere-, Sempe -Fransa-, James Thurber -U.S.A.-, Bicardo Matizi -İtalya-.

Diogenes'in 1061 yılı albümünde bu isimlere Türkiyeden de Turhan Selçuk katılmış ve eserde sanatçıya yedi sayfa ayrılmıştır.

İmza günleri

Ankaradaki hemen bütün sanatçıların bir çeşit klüp olarak da benimsedikleri Sakarya caddesindeki Bilgi Kitabevi, yeni yılın başından itibaren yerinde ve güzel bir teşebbüse geçmiş bulunmaktadır. 14 Ocaktan

Turhan Selçuk
Yüz ağartan sanatkâr

itibaren her haftanın cumartesi günleri, bir sanatçının imza gününe ayrılacaktır. Geçen yıl yapılan bir kaç tecrübe bu konuda büyük ümitler vermişti. Ocak ayının İmza Günü programı şöyledir:

14 Ocakta Mahmut Makal yeni çıkan "Kalkınma Masalı", 21 Ocakta Salâh Birsel yeni çıkan "Ases", 28 Ocakta Güllen Akın yeni çıkan "Kestim Kara Saçlarımı" adlı kitaplarım imzalayacaklardır.

İmza günlerinde, sanatçıların evvelce yayınlanan kitapları da bulundurulacaktır.

Yeni kitaplar

Yeni yılda yayınevleri, geçen yıla nazaran daha çok kitap yayınlıyacağa benziyorlar. Bu ay içinde Dost Yayınevi, romancı İlhan Tarusun "Duru Göl" adındaki romanıyla, şair Metin Eloğlunun "Horozdan Korkan Oğlan" adındaki şiir kitabım ve *genç* kadın hikâyelerimizden Leylâ Erbilin "Hallaç" adındaki hikâye kitabım yayınlayacaktır. Düşün Yayınevi, şair M. Sunullah Arısoyun "Dışa Vuran Karanlık" adlı şiir kitabıyla, hikayeci Tarık Dursun K. nın "Güzel Avratotu" adındaki hikâye kitabım çıkaracaktır.

Çapkın kahraman

Ünlü romancılarımızdan İlhan Tanış yıllarca özlemini çektiği şeye nihayet kavuştu. Son defa yazdığı bir piyesini Devlet Tiyatrosu Edebi Heyeti kabul etmişti. Ne var ki, bu pek öyle kolay olmadı. Eseri inceleyen Edebi Heyet bâzı ufak tefek noktalara dokundu. Meselâ yazar, piyesinin bir yerinde kahramanına göz kırptırıyordu. Edebi Heyetten bir üye üstadla bu konuyu konuşurken:

"— Bir küçük nokta var üstadım, dedi. Siz kahramanınıza göz kırptırıyorsunuz. Bu, sinemada olur ama sahnede olmaz. Biliyorsunuz, sahne ile seyirci arasında epey mesafe vardır. Hele arka sıralar.. Oyuncunun göz kırptığını, seyircilerden hemen hiç kimse göremez. Bu bakımdan, izin verirseniz, bunu çıkaralım.."

Üstad, piposunu sinirli sinirli ağzına aldı ve direndi:

"— Olmaz!"

"— Ama üstadım, durumu açıkladım size. Yâni sahnede..."

İlhan Tarus, o malûm ve meşhur gür sesiyle kükredi:

"— Olmaz be birader, adam göz kırpmazsa çapkınlığı nerden belli olacak?"

Canseverin Petrolü

Şair Edip Cansever bilindiği gibi, geçen yıl "Petrol" adlı bir şiir kitabı yayınlamıştı. Geçenlerde Fazıl Hüsnü Dağlarcanın Kitap kitabevine uzunca boylu, temiz giyinmiş, gözlüklü, kibar bir müşteri girdi:

"— Bir Petrol istiyorum" dedi.

Tezgâhtar hemen uzandı, istenen kitabı müşteriye verdi. Adam parasını ödedikten sonra, son derece nâzik bir şekilde teşekkür etti ve gitti. On onbeş dakika sonra, aynı kibar, müşterinin mahcup bir tavırla kitabevine girdiği görüldü. Tezgâha yanaştı;

"— Affedersiniz" dedi, "bir yanlışlık oldu. Ben bu kitabın adını Petrol diye görünce teknik bir kitap sanmıştım da onun için almak istemiştim. Halbuki hikâye kitabıymış.."

Kültür

Bir muziplik

Geçen hafta bir gün birkaç gazeteci, bilhassa müzik konuları ile uğraşanlar, Cemalettin Erk imzalı bir mektup aldılar. Mektupta, Ankara Radyosunun 28 Aralık çarşamba günkü Öğle Konseri programının dinlenmesi tavsiye ediliyor ve "ömrünüz boyunca unutamıyacağınız bir konseri size haber verdiğim işin, bana minnettar kalacaksınız" deniyordu. Radyolarını açanlar, Haendel'in "İtfaiye Müziği" diye sunulan ve Haendel ile hiçbir ilgisi olmıyan birtakım XVII ve XVIII. yüzyıl parçalarının ardarda sıralanmış okluğu bir "süit" lerini dinlediler, zihinleri iyice Sarıştı.

Ertesi gün aynı gazeteciler, bir mektup daha aklılar. Bu kere, bir gün önceki "unutulmaz konser" izah ediliyordu. Cemalettin Erk imzalı müziksever, Ankara Radyosunun Müzik yayınlan Sefine bir oyun oynamak istemişti. Dünyada muzipler çoktu ama, tedbirli kişilerin muziplerin oyununa gelmemesi beklenirdi. Hele muzipliğe uğrayan bir devlet; dairesi, bir devletin resmi radyosu olursa o zaman görünüş, herhangi bir şahsın tongaya bastınlmasından çok daha vahim sayılmalıydı. Ama işte Ankara Radyosu, muzip bir müzikseverin kurduğu tuzağa düşmüştü.

Muzip müziksever, Ankara Radyosu Müzik Yayınlan Şefinin müzikten hiç anlamadığım türlü gazeli ve dergilerde yapılan yayınlardan öğrenmiş, bunun üzerine bu şahsın müzik bilgisini denemek istemişti. Kendince Haendel'in "İtfaiye Müziği" diye bir- ad uydurmuş, Bach'ın bir orkestra süitinin uvertürünü, Webern'-in yaptığı bir- Bach düzenlemesini, bir Bach gavotte'unu bir Purcell "Fantasia"sım ve Mozart'ın nefes çalgıları için "Symphonie Concertante"ıntn son bölümünü şerit üstüne ardarda kopya etmiş, bir mektupla birlikte Ankara Radyosu Müzik Yayınları Şefliğine yollamıştı.

Mektupta, geçen ay ölen orkestra Şefi Dimitri Mitropulos'un son plâğının eline geçtiğini, plâğın bir kopyasım çıkarıp ilişik olarak göndermiş bulunduğunu bildiriyordu. Müzik Yayınları Şefine "yardım" olsun diye, "plağın zarfındaki izahatı" da tercüme edip mektuba eklemeyi ihmal etmemişti. Muzip müziksevere göre Haendel'in "İtfaiye Müziği" 1749 yılında İngiliz Kralı Georg'un Aachen sulh paktını kutlamak için hasırlattığı şenliklerde çıkan yangını söndüreni Londra İtfaiyesine teşekkür, maksadiyle yazılmıştı. Dimitri Mitropulos, Londra İtfaiye sandığının müzesinde mahfuz tutulan el yazması nüshadan en güzel kısımları seçerek bu süiti tertiplemişti.

Bu izahatı pek inandırıcı bulan Ankara Radyosu Müzik Yayınlan Şefi. Mozart'ı, Purcell'i ve Bach'ı Haendel diye kabullenmiş ve yardımsever radyo dostunun gönderdiği şeridi yayınlamakta hiçbir mahzur görmemiştir. Böylece, sabık orkestra çalgıcısı, sabık elektrikçi ve Ankara Radyosunun şimdiki Müzik Yayınları Şefi, aylardır bu vazifede gösterdiği üstün başarıya bir yenisini, hem de en büyüğünü eklemiştir.

İnatta ısrar edilecek mi?

Birkaç ay önce Ankara Radyosunun Müzik Yayınları Şefliğine, hem de ehliyetli bir şansın işine son yerilmek suretiyle, bu uygunsuz ve kayırmak tâyin yapıldığında, birçok dergi ve gazeteyle birlikte AKİS de yaraya parmak basmış, hatalı yoldan kısa zamanda geri dönüleceğini ummuştu. Basın-Yayının ileri gelenleri hatada ısrar etmek suretiyle "gazeteler nasıl olsa günün birinde bıkıp seslerim keserler" gibi acayip bir zihniyetin örneğim verdiler. Nitekim basın bir müddet sonra bıktı ve sustu. Fakat bahis konusu "tongaya bastırma" hâdisesi bu koşunun yemden canlanmasına sebep oldu. Acaba gene ilgililer, bu uygunsuz tâyini devam ettirmekte ısrar edecekler midir? Gene, "nasıl olsa basın bu kere de bıkar ve sesim keser" diye düşünecekler midir?

Hâdise, Ankara Radyosunun Müzik Yayınları Şefinin hem idareci, hem radyocu, hem de musikişinas olarak iler tutar tarafı olmadığım ortaya koyduğu gibi, Ankara Radyosunun işleyişindeki önemli aksaklıklardan birine de ışık tutmuştur. Bir devlet radyosu düşününüz ki dışardan, şunun bunun gönderdiği plâklara, şeritlere muhtaç olsun! Gerçekten bugün Ankara Radyosunun -ve Türkiyenin diğer radyolarının- diskoteği, b:r orta müzikseverin evindeki plâkların toplamından daha zengin değildir. Radyoda, müzik yayınlarının ihtiyaçlarını tesbit edip bir radyoevinin sahip olması gereken plâkların listesini çıkartabilecek bilgide kimse yoktur. Böyle bir şahsın varlığı kabul edilse bile, radyoların ihtiyacı olan plâkların sağlanması için dövize, ihtiyaç vardır ve Maliye bakanlığı bu bahiste akla gelmez güçlükler çıkarmaktadır. Bu yüzden radyolar, müzik yayınlarını devam ettirebilmek için şunun bunun getirdiği plâklara, şeritlere muhtaç duruma, düş» müşlerdir. Ama dışardan gönderilen plâklar ve şeritler arasında işte böyle, bir muzibin hazırladığı tuzak da bulunabilir. Yıllar yılı, bütün yayınlar rı gibi müzik yayınlan da alay kanu-- olmuş bir radyonun idarecileri, hele müzik yayın şefleri, bu gibi, bilgi deneme maksadiyle tertiplere hazırlıklı bulunmalıdırlar. İşinin gerçekten ehli bir müzik yayınlan şefi şüphesiz ki bu tuzağa düşmez, hem kendini, hem de bağlı bulunduğu devlet dairesini gülünç duruma sokmaz.

İşinin gerçekten ehli bir müzik yayınlan şefi, tanımadığı kir şahıstan böyle bir mektup ve bir de şerit aldığında ne yapardı? Önce mektubu bir kere dikkatle okurdu. Müzik tarihini üstünkörü bilse bile, mektupta verilen acayip bilgileri, bu bilgilerde hiç olmazsa bir mizah kokusu sezerek, doğrulamak ihtiyacım hissederdi. Böyle bir müzik yayınları şefinin odasında, müzik konularında hazırlanmış türlü, müracaat kitaplanndan meydana gelmiş zengince bir kütüphanenin bulunması lâzımdır. Halbuki Ankara Radyosunun nevi şahsına münhasır Müzik Yayınları Şefinin odasında, yıllardır raflardı duran birkaç nota dışında işe yarar bir müzik kitaplığı yoktur. Hem, Ankara Radyosunun nevi şahsına, münhasır Müzik Yayınları Şefi, odasında böyle bir kitaplık bulunsa bile, bundan faydalanamaz, çünkü dil bilmez. Dil bilmediğine göre, hiç olmazsa, müzik bilir mi? "Tuzak - şerit"in yayınlanmış olması, iddiaları doğrulamış ve Şefin müzik bilmediğim do ortaya koymuştur. Tanımadığı bir şahıstan, içinde Haendel'in "İtfaiye Müziği" gibi namevcut bir eserinin bulunduğu iddiasıyla bir şerit alanı müzik yayınları şefi, haydi Haendel'-in bir "İtfaiye Müziği" yazmış olabileceğini düşündü diyelim, Radyonun müzik yayınlarından kendini sorumlu sayan bir idarecinin, en azından, şeritin ses kalitesinin yayına uygun olup olmadığım kontrol etmek için gönderilen şeridi bir kere dinlemesi gerekirdi, Dinlediğinde de, şeritteki parçalardan tek bir tanesinin bile Haendel'e ait olmadığını anlamak için Ankara Radyosunun Müzik Yayınları Şefi olmağa yetecek kadar müzik bilgisi gerekmez bile. Halbuki şeridin yayınlanması, Ankara. Radyosunun bugünkü Müzik Yayınları Şefinin, alelade bir müziksever kadar bile müzik bilgisine sahip olmadığını ortaya koymuştur. Haendel'in "İtfaiye Müzigi"nin yayınlanmasıyla Ankara Radyosunda çıkan yangını bakalım şimdi hangi itfaiye söndürebilecektir!

T İ Y A T R O

İstanbul

Telif ayı

İstanbulda yalnız tiyatrolar değil, bu tiyatroların sahnelerine çıkarılan telif piyesler de çoğalmaktadır. Mevsim başındanberi Küçük Sahnede oynanan ve şimdi 100. temsilini aşmış elması gereken Refik Erduranın "İkinci Baskısından sonra, Şehir Tiyatrosu da elindeki telifleri birer ikişer ramp ışığına sürdü. Dram bölümünde Oktay Rıfatın "Bir takım insanlar"ı ile başlıyan bu seri, Kadıköy bölümünde Hüseyin Batuhanın "Büyük Çınar"ı, Komedi bölümünde de Çetin Altanın "Beybaba"sıyla gelişti. Önümüzdeki haftalar içinde de Haldun Tanerin "Lütfen dokunmayıp!"ı, Cevat Fehmi Başkutun "Hacıyatmaz"ı Ahmet Kutsi Tecerin "Satılık Ev"i ile devam edecek. Bir mevsimde, şimdilik, yedi telif eser... İstanbul sahneleri, son yirmibeş yıl içinde, hiçbir mevsim, yerli eserden yana böylesine bir bolluk, bereketlilik görmemiştir.

Bunlara Ankarada. Devlet Tiyatrosu sahnelerine çıkarılan Güngör Dilmenin "Midasın Kulakları"nı, Turgut Özakmanın "Kanaviçe"sini. bölge sahnelerini dolaşmakta olan ve yakında Ankaraya da gelmesi beklen Suat Taşerin "Aşk ve Barış"ını, sonra, henüz prova edilmekte olan, Refik Erduranın "Büyük Jüstinyen"i ile Şahap Sıtkının "Ayrı Dünyalar"ını ilâve ederseniz, bu mevsim afişlerde yer alan telif eser sayısı onikiyi bulur. Mevsimin henüz ortalarında olduğumuzu ve bunlara en azından üç yerli eserin daha katılabileceğini de hesaplarsak, toplam onbeş piyese yükselecektir. Türkiye sahnelerine de, bir mevsimde 15 telif eserin çıktığı, belki kırk yıldır, hiç görülmemiştir.

"Büyük Çınar"

İnsanlar gibi, insan eserlerinin da çileleri, garip talihleri vardır. Hüseyin Batuhan, ilk piyesi olan "Büyük Çınar"ı, yıllar öncesi, Devlet Tiyatrosuna göndermişti. Ele aldığı memleket dâvası ve özelliği kadar diliyle de, daha ilk okunuşta, dikkati çekti. Şekle ait bâzı değişiklikleri yazar hemen yapmış olsaydı, eseri -belki- beş yıl önce oynanmış olacaktı. Ama bu arada yazar Almanyaya gitti, eseri üzerinde orada çalışmayı, ona yepyeni bir şekil vermeyi daha uygun buldu.

Eser üzerindeki bu yeni çalışma birkaç yıl sürdü. Eser bu çalışmadan çok şey kazanmıştı. Ama bu sefer de ortaya başka pürüzler çıkmıştı: Piyeste politika esnafına, partilerini kalkan edinip ortalığı haraca keselilere, onları koruyanlara öyle iğneler batırılmıştı ki D.P. devrinde o iğneli replikleri sahnede söyletebilmek her babayiğitin kârı değildi. Bu sefer de yazardan "zülfü yâr"a dokunan yerleri ayıklayıp budaması istendi.

Bu arada gene bir hayli zaman geçmiş, birtakım değişiklikler de olmuştu. En önemlisi 27 Mayıs İnkılâbının getirdiği hürriyet havasıydı. Bu sayede "Büyük Çınar" "yara"sı olanların "gocunabileceği" yerleri olduğu gibi bırakılarak oynanabilecekti. Nitekim öyle de oldu. Şu farkla ki yazar, bu sefer, piyesini İstanbul Şehir Tiyatrosuna vermişti. Böylece "Büyük Çınar"ın Ankarada başlıyan çilesi, yıllarca sonra Kadıköy şahnesinde sona eriyor, nihayet sahne ışıklarına kavuşuyordu-

Tez ve teşhis

Şurasını söylemek doğru olur ki "Büyük Çınar", Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerin seyircisi üzerinde de faydalı tesirler uyandırabilecek bir eser olmakla beraber, aynı tesirleri Anadolu şehirlerinin seyircisi üzerinde çok daha geniş ölçüde uyandırabilir, Çünkü eşer millî dâvalarımızın en mühimlerinden birine, orman dâvasına parmak basmaktadır. İdealist bir orman memurunun, İstanbulun yanıbaşındaki bir bölgede, devletin, milletin ormanlarını köylüsünden tüccarına, mebusuna kadar herkese karşı nasıl korumak zorunda kaldığını, menfaatlerine aykırı gelen bu davranışı yakmak isteyenlerin, türlü cephelerden nasıl hücumlarına uğradığını, işin en hazin tarafı, kendi evindeki insanlara, kendi anasına, kardeşlerine bile derdini anlatmıya imkân bulamadığını ve asıl tehlikenin çevrenin bu "opportunisme"inden geldiğini göstermektedir. Bu göz!» bakınca "Büyük Çınar"ı yalnız ovman dâvasım savunan bir tezli piyes değil, toplumumuzun en çok zarar gördüğü müzmin bir hastalığa teşhis koyan sosyal bir fikir eseri olarak benimsemek, onu bölge tiyatrolarının repertuvarına almak, -bugün yoksa da yarın kurulacak- bölge sahnelerinde, yurdun dört bir tarafına götürüp tanıtmak yerinde olur.

"Büyük Çınar"ın bütün kusuru, belki, duyurmak, anlatmak istediğini apaçık; düpedüz söylemesidir. Hüseyin Batuhanda bütün bunları, son perdenin son sahnesine kadar ilgi unsurunu uyanık tutacak, merak uyandracak bir vaka, bir entrika ile süsleyecek, en karamsar hâdiselere bile karışması tabii olan komik durumlardan faydalanarak seyirciye zaman zaman bir gülme payı ayıracak, renkli tiplerle de bu tabloyu canlandıracak, ''tasvir" den "kompozisyon"a geçirecek teknik ustalığı henüz yok. Ama temiz bir dili, tabii ve akıcı bir diyalogu, sonuna kadar bağlı kalmasını bildiği bir konu vs karakter bütünlüğü duygusu var. Bu kadarı da, ilk eserini veren bir tiyatro yazarı için, övülmeye değer meziyetlerdir.

"Beybaba"dan bir sahne

Harcıalem bir mevzii

Sahnedeki oyun

Kadıköy tiyatrosunda "Büyük Çınar"ı sahneye koyan Hadi Hün, eserin havasını vermekte güçlük çekmemiş. Perov ustanın realist dekoru, hele o nefis fon tablosu, yalnız "kişileri" değil, seyircileri de ormanın tâ göbeğine götürüyor. Eserde önemli bir rolü olan "gürültüler" -hele son perdede büyük çınarın baltalanışını, sonra yıkılışını duyuran gürültüler- de çok iyi gerçekleştirilmiş.

Bellibaşlı rollerden Anne'de Şükriye Atav, Bölge Müdürü'nde Kani Kıpçak, Burhanettin Bey'de Necdet M. Ayral renkli ve isabetli kompozisyonlarıyla güzel tipler canlandırıyorlar. Başmüfettiş rolünde Ercüment Behzat Lâv tabii ve sâde bir oyun örneği veriyor.

Ama bütün yük eserin kahramanı, orman mamuru Mehmet'i oynayan Rıza Tüzünde. Rıza Tüzün büyük bir inançla ve dinamik bir oyunla bu idealist çocuğu duyarak, severek oynuyor, seyirciye de sevdirmeğe muvaffak oluyor ve yer yer topladığı alkışları yazarla paylaşmıya hak kazanıyor.

"Beybaba"

Şehir Tiyatrosunun Komedi bölümünde -Yeni Tiyatro- sahneye konulan telif "Beybaba" -piyes, 3 perde- adını ve Çetin Altan imzasını taşıyor.

Çetin Altan, mizaç bakımından biraz yaramaz çocuklara benzer, yaramaz ve zeki... Piyeslerine verdiği adlardan da bunu sezmek kaabildir: Ankarada oynanan ilk piyesi "Çemberler"di, geçen mevsim aynı sahnede oynanan ikinci piyesi "Tahtaravalli" adını taşıyordu, şimdiki de -Beybaba"...

Bu yaramaz ve zeki "çocuk", eski evlerin bodrumundan tavanarasına kadar, köşe bucak her tarafım iyi biliyor. Girip çıkmadığı delik, ahbaplık etmediği insan, "çakmadığı" dalavere, açmadığı "kutu" ve "söyletmediği kötü" kalmıyor. Yeni piyesinde de bir eski İstanbul evinin bodrumuna dalmış, orada "Beybaba"yı bulmuş: Eski püskü eşya ile uğraşarak, evin, bahçenin, hattâ mahallenin günlük, küçük, basit ihtiyaçlarını bu hırdavat anbarından karşıladıkça çocuklar gibi sevinerek kendini avutmaya çalışan bir eski zaman adamı...

Bu Beybaba, aslında, bir büyük "küskün"dür. Daha çocukken, harbe giden ve dönmesi geciken babasını unuttuğu" için öz anasına, kelleyi koltuğa alıp katıldığı Milli Mücadelenin sonradan peyda olan "kahraman"larına, onlara yüz verdikleri için eski ülkü arkadaşlarına, ihaneti -bir duygu ihaneti de olsa- onbeş yıl önce öğrendiği ve kendisine bir kelime bile söylemediği karısına, kocasını kendi hırdavat anbarında aşıcıyla aldatırken yakaladığı kızına, vurdumduymaz, haysiyetsiz damadına, ikiyüzlü eski mektep arkadaşına, bütün insanlara, hattâ bütün dünyaya küskün! Dünyanın gidişini değiştiremiyeceğini anlayınca, mücadele edecek yerde, bodrum odasına kendini, diri diri gömmüş bir "yaşayan ölü"...

Eser üzerinde bir hükme varmak gerekirse, denebilir ki Çetin Altan, ikinci eseriyle- kırdığı ümitleri, üçüncü piyesiyle yeniden canlandırmış, Beybaba tipiyle, ilk defa olarak, "piyes kahramanı" vasıflarım taşıyan, fikir ve duygu unsurlarını- da ölçülü dozlarla kendinde toplayan bir "ana kişi" yaratmıştır. Bu "ana kişi"nin etrafında yürüttüğü vakanın işlenişinde, gene ilk defa olarak, ucuz "esprit"den, kolay ve çiğ realizmden mümkün olduğu kadar kaçınma endişesi açıkça seziliyor.

Piyesin yadırganan ve üzerinde lâyıkiyle çalışılmamış hissini veren tek tarafı, ikinci perdenin geçmişe dönüş sahneleri, Meşrutiyetin ilânından son İnkılâb hareketine kadar, bir panorama halinde yaşatılmak istenen siyasî ve içtimaî gelişmelerimiz, bir de son perdenin finalidir. Çetin Altan, cüretli bir davranışla, Beybabaya bugünkü haliyle gençliğini, dünkü hayatım yaşatıyor, üstelik çevresindeki insanları da, bugünkü halleriyle, geçmişindeki insanlara benzetiyor. Ama romanda, hikâyede belki yeri olabilecek bu davranış, bu tutum ne yazık ki tiyatroya pek uymuyor, umulan sonucu vermiyor, seyirciyi de şaşırtıyor. Son perdenin finalide, o beklenmedik "happy end"lyle bütün piyesi birdenbire alelâdeliğe düşürüveriyor. Beybabanın bütün piyes boyunca aksamıyan karakter çizgisini, o dos "doğru çizgi"yi bir "eğri" ile bitiriyor.

Sahnedeki oyun

"Beybaba"yı sahneye koyan Mahmut Morali, hayale oldukça geniş yer veren bir eseri lüzumundan fazla realist, hattâ natüralist bir dekor içinde canlandırmış olmasaydı, belki daha güzel sonuçlar alabilirdi. Yeni Tiyatro sahnesindeki o üç bölmeli, "simültane" dekor, gözleri boş yere oyalıyor, seyirciye hayal gücünü kullanmak imkânını bırakmıyor. Bununla beraber temsil, bütüniyle, ahenklidir, eski dram tekniği içinde değerlendirmek gerekirse, canlı ve ifadelidir.

Mahmut Moralinin asıl başarısı, aynı zamanda üzerine aldığı ve pek güzel oynadığı Beybaba rolünde. Denebilir ki kompozisyon bakımından, Morali, son yıllarda bundan daha güzel bir yaratış fırsatı bulmamıştı. -

Öteki roller, Beybaba'ya nisbetle. biraz silik kalmıştır. Ama bu siliklik icradan çok' yazılıştadır. Bunlardan Beybabanın karısı Büyük Hanım'ı Bedia Muvahhit ölçülü ve olgun bir oyunla, Damadı da Reşit Gürzap renkli, hareketli -belki lüzumundan fazla hareketli- bir kompozisyonla canlandırıyorlar. Bahçıvan Yusuf Ağa'da Necmi Oy, tatlı bir Rumeli şivesiyle, seyirciyi yer yer güldürüyor, itinalı oyunu da zevkle seyrediliyor. Reşit Efendi'de Atıf Ava, günahkâr âşıklarda Özgün Alev -Küçük Hanım- ile Saltuk Kaplangı -Memduh- rollerinin silikliğini gidermeğe muvaffak olamıyorlar.

Rejisörler

Hitchcock'un son numarası

Yağmur altındaki Broadway caddesinin sağlı sollu kaldırımları insandan geçilmiyordu. Hele Baronet ve De Mille sinemalarının önü iğne atsanız yere düşmeyecek kadar kalabalıktı. Bu, televizyonun sinemayı -tâcını eline verip- tahtından indirdiğinden kül yana ilk defa oluyordu, "Home home, swest home" prensiplerine sıkısıkıya bağlı Amerikalılar, yağmura çamura aldırmadan sokaklara dökülmüşler, iki sinema önünde ardı arkası kesilmeyen uzun kuyruklar meydana getirmişlerdi.

Baronet ve De Mille sinemaları -ikisi de Paramount'un tekelindedir- korku filmlerinin babası Alfred Hitchcock'un son filmi "Psycho"yu programa koymuşlar ve haftalardır New York"un göbeğinde kalp durdurma ve çığlık rekoru kırıyorlardı. İki sinemanın önüne kartondan yapılmış sıra sıra Hitchcock'lar yerleştirilmişti, Hitchcock'un teype alınmış yumuşak fakat insanı ürküten sesi hiç durmadan bağırıyordu t

"— Gişenin önündeki polis memurundan korkmaynız. Sizin bilet almanıza değil, sadece seans başladıktan sonra içeri girmenize mâni olacaktır."

Bir bilet alabilmek için çırpman insan kalabalığı dalgalanıyor, ses ısrarla devam ediyordu:

"— Sizi burada bekletiyorum ama, filmi gördükten sonra bütün bu çektiklerinizi unutacak ve bana teşekkür edeceksiniz. "Psycho" buna değecek güçte bir flimdir.."

Dışardakiler bilet alıp içeri girebilmek için birbirlerini itip kakarken bir başka kalabalık da aynı şekilde birbirlerini itip kakarak dışarı çıkmakta acele ediyordu. Kapılardaki kartondan dev Hitchcock'lar çıkanları bağıra bağıra ürkütmeye, daha da telâşlandırmağa çalışıyorlardı:

"— Filmin sonunu sakın başkalarına söylemeyiniz. Değiştirmemize kafiyen İmkân yoktur."

İki kalabalık karşılıklı çatışıyorlar, ses devam ediyordu :

"— Seans başladıktan sonra A. B.D. Başkanı da gelse sinemaya giremez. Hattâ İngiltere Kraliçesi Elizabeth bile. Tanrı, Kraliçeyi korusun !"

"Psycho" gişe şampiyonu

İlk oniki haftasında "Psycho" tam 17,5 milyon Türk lirası tutarında bir hâsılat elde etti. Bu, şimdiye kadar görülmemiş bir şeydi. İstatistiklere göre yalnız New York halkının yüzde kırkbiri birinci aylarda filmi görmüştü. Hâsılat bakımından "Psycho", kendisinden onbeş kere daha fazla bir maliyete sahip ünlü "Ben Hur" filminden sonra üstede ikinciliğe yükseliyordu.

Gala gecesine kadar gazetelerin ve halkın bildiği üç şey vardı; Filmin adı "Psycho"ydu, başrollerinde Anthony Perkins, John Gavin ile Janet Leight oynuyorlardı ve rejisörü Alfred Hitchcock'tu. Yine filmin gösterilmesinden çok önceki günlerde Hitchcock sinemanın düşmanı televizyonda "Psycho"yu reklâm ediyordu. Perdede bir anlığına delişmen fakat omuzlan düşmüş bir kadın görünüp kaybolurken resim üzerinde spiker konuşuyordu:

"— İşte bir kovboy filminden dönen kadın seyirci!.."

Sesle birlikte kaybolan resimden 6onra şişman ve sevimli bir adam -Hitchcock- görünüyordu.

"— Görüyorsunuz ya hiç bir ses seda yok.."

Ayni anda kulakları tırmalayan canhıraş bir feryat ortalığı dolduruyor ve Hitchcock, çığlığı koparan kadım göstererek:

"— Bu da 'Psycho' filminden dönen bir kadın seyirci... Teşekkürler sayın bayan!" diyordu.

"Psycho" gösterilmeye başladıktan sonra herkesi bir şaşkınlıktır aldı, Hitchcock bütün seyircileri tam 20 dakika öncesinden sinemanın kapısı önüne çekmeyi başarmıştı. Her yerde korku filmleri babasının emirleri yerine getiriliyor, hiç bir sinema salonu sahibi film başladıktan sonra tek bir müşteriyi içeri almıyordu.

Hitchcock bunu kabul ettirene kadar akla karayı seçti. Paramount'un dağıtıcıları bunu kir türlü kabule yanaşmıyorlar, istenileni deli saçması sayıyorlardı. Hitchcock yalnız ve yalnız film gösterilmeye başladıktan sonra kapıların kapatılmasını ve içeriye biletli müşterinin girmemesinin sağlanmasını istiyordu. Gerçi bu, dünyanın bit çok yerlerinde normal birşeydi ve yapılıyordu, ama Amerika için ne görülmüş, ne de denenmişti. Hitchcock bu işin de üstesinden geldi. Amerikanın bir çok sinema salonu sahipleri bunu, filmi görülmemiş bir şekilde lanse etme fikri saydılar ve Hitchcock'a binlerce tebrik telgrafı gönderdiler. Paramount dağıtımcıları ise, ilk başlarda Hitchcock'un dediklerini yadırgadılar, sinema seyircisinin tıpkı tiyatro seyircisi gibi tam zamanında gelmeye mecbur tutulmasının doğru olmıyacağı fikrini ileri sürdüler. Halbuki herhangi bir kitaba 125. sayfadan başlanmayacağını herkes bilirdi. Hitchcock seyirciyi alıştırmak için fikrinde dayattı ve sonunda da isteğini kabul ettirdi.

BU KADIN KİMDİR? — Hemen bütün Türk filmlerinde bir "Kötü Adam" yapmadık fenalık bırakmaz. Adam öldürür, ırza geçer, aile yıkar, çete idare eder, şantaj yapar. En son-- da filmin, kendisinin yarısı kadar jön prömiyerinden bir güzel dayak yer ve her şey tatlıya bağlanır. Bu, Ahmet Tarık Tekçedir.

Peki, ya yukardaki kadın? O da Ahmet Tarık Tekçedir. Türk filmlerinin bu, bayatta son derece sevimli "Kötü Adam"ı Kabadayılar Kralı filminde seyircilerin karşısına işte bu kılıkta çıkmaktadır.

Gerçekler ve masallar

Görmeyenlerin birşeyler sezinleyip bilmemeleri için son filmi üzerine; Hitchcock konuşmamayı tercih ediyordu. Çok sıkıştırıldığında bütün, anlattıkları:

"Konusunu çok güzel bulduğumdan "Psycho" filmini çevirmeye karar verdim. Bloch Sen'in yazdığı bu romanı bir solukta okuyup bitirdim ve doğruca yazarına fittim, kitabın bütün haklarını satın aldım. Konu gerçek hayattan alınmıştır. 1957 yılında Wisconsin eyaletinin küçük Piainfield şehrinde Eddie Gein adın-

da biri yakalanmıştı, hatırlıyacaksınız. Bardan bir garson kadını öldürmekle suçlandırılan bu gencin evi arandığında on kadın ölüsü, kurumuş insan derileri ve bir o kadar da insan burnu ele geçirilmişti. Tahkikat ilerledikçe, ruh doktorlarının araştırmaları sonucu, Gein'ın bir çeşit ruh hastası olduğu ve çok sevdiği annesini tekrardan diriltmek için bir sürü kadın öldürdüğü veya mezarlıklardan cesetler çaldığı ortaya çıktı. "Psycho" işte bu ruh hastası Gein'ın hikâyesidir"den ibaretti.

Torununun da bu korku dolu filmi görüp görmemesi sorusuna Hitchcock "pekâlâ görebilir" cevabını vermişti. Hitchcock'a göre "Psycho", eğitici ve öğretici diye anlatılıp okunan masallardan çok daha az korkutucuydu. Meselâ "Kırmızı Şapkalı Kız"daki insan yiyen kurt ve Grimm Kardeşlerin "Hansel ile Gretel" masa lındaki yaşlı bir kadın olan büyücüyü fırına atıp yakan çocukla Plainfield canavarı Grein arasında pek öyle göründüğü kadar büyük farklar yoktu. İkisi de aynı derecede -şayet öyleyseler- korkunçtular.

Amerikada son ayların en önemli sinema olayı sayılan "Psycho"nun gösterilmeye başlanmasıyla bir çok insan filmin tesiri altında kalmıştır. Geçen haftalarda Chicago'da polisin uzun bir uğraşmayla yakaladığı bir katil "Psycho"yu gördükten sonra kısa bir zaman içinde üç kişiyi öldürdüğünü itiraftan çekinmemiştir.

Filmler

"Ayşecik-Şeytan Çekici"

Birinci "Ayşecik" in -Memduh Ünün 1959 da çevirdiği- geçen yıl beklenmedik bir şekilde hâsılat rekorları kırması, sinemamızı bu yâda yeni bir modaya, çocuk filmleri çevirmeye itti. Çıkış ve varis noktası olarak bütün öbür çocuk filmleri, birinci "Ayşecik"i esas tuttukları halde, baş oyuncularının Zeynep Değirmencioğlu olmaması sebebiyle, seyirciden gereken ilgiyi görmediler. Bu, doğrusu iyi bir son da oldu. Bu surette hem devamlı olarak birbirinin kopyası olan çocuk filmleri çevirmenin yersizliği, hem de seyircinin yalnızca çocuk filmlerinde "Ayşecik" in küçük oyuncusunu beklediği gerçeği kafalara dank etti. Birinci "Ayşecik"i yapan As Film, ikincisinde-senaryocusu, baş oyuncusu ve fotoğraf direktörü hariç-bütün teknik elemanlarım yenilemiş, rejisör Memduh Ün yerine Atıf Yılmaz, birincideki ana-baba rollerini oynıyan Muhterem Nur ile Turgut Özatay yerine de bu defa Belgin Dorukla Eşref Kolçak getirilmiştir.

İkinci "Ayşecik-Şeytan Çekici", birinci "Ayşecik"ten bir çok yönlerden ayrılmamaktadır. Her ikisinde de esas olan, seyircinin gözyaşı bezlerinin faaliyetidir. Atıf Yılmaz en aşağı Memduh Ün kadar seyircisini ağlamaya zorlamaktadır. Yalnız aradaki büyük fark, birincisindeki pek üstü kapalı geçilen sosyal çatışmaların, ikincisinde oldukça açığa vurulmasıdır. Senaryocu,' bir yandan rejisörün, bir yandan da yerli film seyircimizin ağzının suyunu akıtan sosyal tenkitlere fazlaca rağbet etmektedir. Küçük oyuncunun babası Değirmancioğlu tarafından yazılan senaryo, doğrusu istenilirse birincisinden daha başarılı değildir. Aynı küçük çocuğa yaraşmıyan büyük sözlere, büyük mantık düzensizliklerine, sık sık tekrarlanan gözyaşartıcı diyaloglara "Ayşecik-Şeytan Çekici"nde de geniş yer verilmiştir. Prodüktörle senaryocunun baş kaygısı, "halk ağlamak istiyor, biz de elimizden geldiği kadar ağlatalım" olabilir ama, bunun için de iki saatlik bir filmin bir saat kırkbeş dakikasında ve her plânda küçük Zeynep Değirmencioğlunu iki gözü iki çeşme seyirci karşısına çıkarmanın hiç te yeri yoktur. Diyaloglar zaten kâfi derecede iç karartıcı ve yürek yakıcı.

KRALIN DOSTU — Sarışın ve gürbüz, güzel bir Alınan kızı. Adı da Barbara. Ana bu Barbara, Refik Koraltanın Barbara'sı değildir. Ürdün Kralı Hüseyinle macerası dolayısıyla şöhret bulan Barbara Valentin bir Türk - Atanan flim prodüksiyonunda rol almak üzere Türkiyeye gelmiştir. Şimdi, bir yandan filmde oynarken iyi gelişmiş anatomisiyle de Hilton koridorlarında kendisini seyredenlerin başını döndürüyor.

Barbara Valentin türkçeyi sökebilmek için AKİS okuyor. Ne demeli? Allah kolaylık versin!

Filmin hikâyesi son derecede beyliktir. Anlaşamayıp ayrılan bir karıkocadan kadın evi terkedip gitmekte ve minicik kızıyla babayı kendi başlarına bırakmaktadır. Baba, dişini tırnağına takıp bir yandan anayı unutmaya çalışırken, öte yandan meyhaneye devam etmekte, hem de çocuğunu büyütmeye çabalamaktadır. Küçük, "Ayşecik" olunca film bir anlığına selâmete kavuşuyor. Bundan sonrası hem senaryocu, hem de rejisör için artık kolaydır. Zeynep Değirmencioğlunu kamera, film boyunca sadakatle takip edecek ve araya çeşni değiştirmek için babayla ananın eski aşkları, hâin ve asilzade düşkünü bir kayınvalde konulacak, Ahmet T. Tekçeye filmde rol verildiğine göre de bir punduna getirilerek Eşref Kolçaka dövdürülecektir.

Atıf Yılmaz bu hengâmenin içinden nasıl kurtulabilirdi ? Önemli olan asıl buydu. Ya melodram çukurunda boğulacak, ya da filmin sınırlarım kırıp hem kendini, hem de filmini kurtaracaktı. Bunlardan ikincisi gerçekleşmiştir. Atıf Yılmaz en kolay yola sapmış, sırtım çevreye yaslamıştır. Senaryonun melodram unsurlarını yumuşatıcı bir yoldan giderek de bunu halletmiştir. Böylece "Ayşecik-Şeytan Çekici" yüzde yüz gözü sulu bir flim yerine, yüzde yetmiş sulugöz bir film olmuştur. Sinema ve mizansen yönünden Atıf Yılmazın öteki filmlerine bakarak pek öyle büyük bir değişiklik göstermemektedir. Yılmaz yine teat_ral mizansene ve eski yapısına sımsıkı sarılmış, bu arada ısrarla kendim kurtarma yolları aramıştır. Yenilmiş sayılmaz. Gerçi savaşı bütün olarak kazanamamıştır ama, Değirmencioğlunun senaryolarından ve "Ayşecik" alışkanlıklarından bizim sinemamızdaki aklı başında bir rejisör ancak bu kadar bir yara bereyle yakasını kurtarabilirdi.

SÜMERBANK
Her çeşit yünlü Kumaşlarımızı
ve eşsiz değerdeki Halılarımızı
bütün mağazalarımızda
arayınız
SÜMERBANK
ALIM VE SATIM
MÜESSESESİ